

Babylon

Ráno

Nad městem svítá,
a ve mně mračna
Jó, ta ví svý, ta
úzkost má značná.

Jan Roth

Mozek

Vážený čtenáři,
víte, že se mozek každou vteřinu mění a nejde přitom jen o změny funkcí, ale že se mění i jeho mikrostruktura, vznikají nové synapse...? Rozhovor jsme tentokrát udělali s neurologem Honzou Rothem, kterého nedávno skolila taková depka, že musel do pakárny, kde pak napsal pěkný básně – viz strana III přílohy.

Petr Mach se věnuje rébusu, jak je možné skloubit příkázání „cti otce svého“ s tím, že byl fotr nacistický válečný zločinec. Viz jeho reakce na knihu Niklase Franka „Bratře Normane!“ na str. tři.

Minulý týden měl pohřeb překladatel a kamarád Jaroslav Kořán, jeden ze čtyř mušketýrů, který se proslavil, když v hostinci Na Nábřeží zaútočil na penzovaného příslušníka StB s výkřikem: bolševiku plešatý, dej nám piku, my tě píchnem do pupíku!, načež celá skupinka – všichni za jednoho, jeden za všechny – skončila ve vězení.

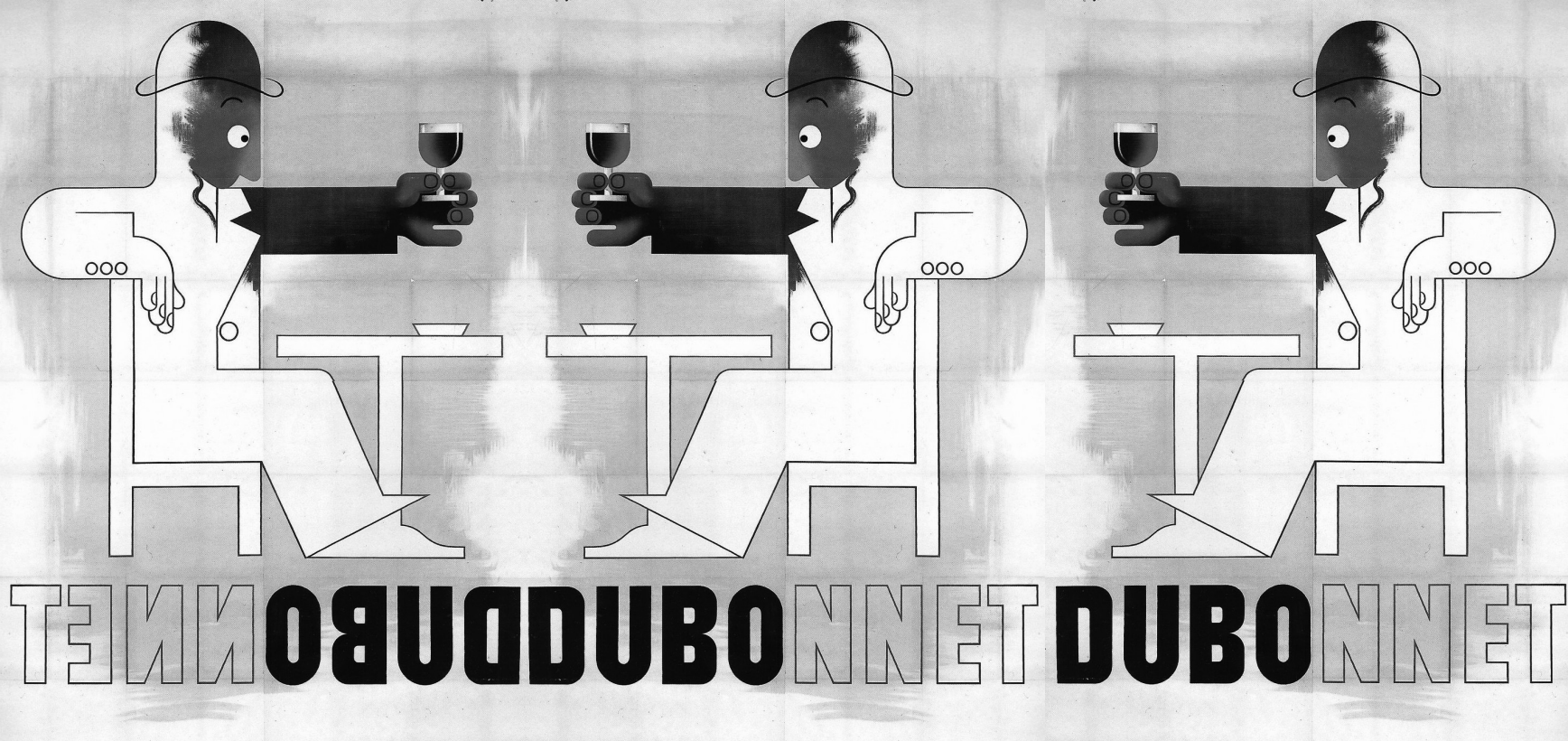
Na straně 6 Josef Mlejnek s Petruškou Šustrovou připomínají Tatlinův projekt Věže Třetí internacionály, která měla se svými 400 m překonat i Babylon. Projekt bohužel nebyl realizován. Škoda, možná by se SSSR zřítíl o něco dřív.

Na str. 7 se povídejte na cyklus obrazů Michala Kadlečka Nejžhavější místa, který bude od pondělí možno shlédnout ve věži Novoměstské radnice, zatímco pod tím si můžete přečíst proslov šéfredaktora Babylonu na zahájení výstavy obrazů Jaroslav Blažka ve smíchovské Portheimce, kde Placák mj. prohlásil, že autor maluje jako šimpanz, z čeho byl starý Blažek nadšený. Skvělý pako.

Příloha je věnována sokratovskému osudu filosofa Jana Patočky, který před čtyřiceti lety zemřel po několikátýdenní policejní masáži poté, co se stal jedním ze tří prvních mluvčí Charty 77: estébáci nejen Patočku vyšetřovali, hlídali, sledovali..., ale i jeho osobní lékaři byli estébák stejně jak kněz, který ho „na závěr“ pohřbil. To bylo opravdu „komplexní opatření“. O tom jsme rozmlouvali s historikem Petrem Blažkem, zatímco Patočkův žák Ivan Chvatík nám vložil, jak to bylo s Patočkovou pozůstalostí.

Ultrakonzervativní Babylon je jediný tuzemský časopis, ve kterém je moskevský levičák Alexej Cvetkov ochoten publikovat – v analýze byli marxisté vždycky dobří, syntézu si ovšem doplníme sami. Viz jeho úvaha o ne jen ruské avatgarde na straně sedm přílohy.

Příště se sejdeme – pokud v týhle zemi nezavedou prohibici a nepřejdeme v čele s jogi Mokšanandem do ilegality – po prázdninách, na podzim, koncem září, tedy jak jinak, než jako vždycky.

Pij s rozumem

Džihádisté z ministerstva zdravotnictví prosadili zákaz kouření v hospodách – kdy dojde na alkohol? Zákaz pití alkoholu v islámských zemích se ovšem nikdy nevztahovalo na křesťany a Židy, pokud konsumovali alkohol v rámci svého náboženského rituálu, a to tedy ano, nebo v soukromí, a pokud v opilsti nezesměšňovali korán a Proroka, případně hlavu státu. O ho ho...

Po potopě světa, obírají se se zemí, první, co Noe udělal, bylo, že začal sázet vinice: „A pije víno opil se, a obnažil se uprostřed stanu svého.“ (Gn, 9, 20-29) Živ pak byl Noe po potopě tři sta a padesát let. Starozákonní žalmista zase dobrořečí Hospodinu, který nechal ze země vzrůst rostliny, které dávají lidem „víno, jenž obveseluje srdce člověka, a činí, aby se skvěla tvář více než od oleje...“ (Ž 104/15) Kdo založil v oněch bohabojných dobách vinici, byl osvobozen od vojenské služby na první čtyři léta. Nový zákon pak povýšil víno na součást hostiny, ve které křesťan čerpá radost přímo u zdroje; Syn boží měnil vodu ve víno a Matouš s Markem označili evangelium za „nové víno“.

Nebyli to ale jen Židé a křesťané, kdo čerpal z těchto božích darů, ale činily tak i národy a civilizace, honosící se prastarou tradicí, vznešeností kultury, kultivovaností písemnictví a harmonickými proporcemi architektury...

V těch kalných, těžkých, krutých dnech / já piju, co mi stačí dech, / doby

se propijím hluší, / bych zachránil svou duši. / Kam slunka boží zář se lije, / pít bude se a pilo, pije, / že všechno pije – každý ví! – / a já mám být sám střízlivý?!

skládal duši lahodící rýmy Wang Ťi (590-644) a jeho krajan Li Po (701-762) ho doplnil:

Je lidský život krátký sen – / proč tedy se tím trápit jen? / Jsem po celý den opilý. / U krčmy v trávě usnu na chvíli / a probudím se, hledím zahrada-mi: / pták křičí někde mezi křovinami. / --Prosím tě pěkně: / večer je či ráno, / podzim či jaro?

Spirituální poesie a účta k dílu božimu dosáhla vrcholu bezesporu ve středověku, který nebyl ještě poznamenán buržoasní maloměstáckou morálkou a pruderii.

Zapovídá řád náš všem / chodit na mši zrána, / velí však, jak vstaneme, / jít, kde nalévarna. / Tam si dáme kuřátko, víno jak se sluší – / kromě hráčů hazardních / nic nás nevruší,

veršuje středověký latiník z řad veselého kněžstva a jeho bratr v Kristu mu přizvukuje:

Jak se v naší krčmě žije, / kde se za groš pivo pije, / jestliže to zvěděte chcete, / tedy si mě poslechněte. //Jedni hrají, druzí pijí, / jiní zase hříšné žijí, / kdo jen ve hře čas svůj trátí, často bývá svelčen z gati... // První číši dárci lijem, / druhou, že si volně žijem, / pro zajaté číši jednu, / za živé číš dvakrát zvednu,

// Čtyři číše za pokřtěné, / pětkrát pijem za pohřbené, / pak za dívky lehkých mravů, / potom za zbojnickou slávu, // Dál za bratry v nepravosti, / za mnichy, jež dálka hostí, za ty pijem, kteří plují, / za ty, kdož se nemilují, // Za ty, kteří hříchů želi, / za poutníky, by zdar měli, / za papeže i za krále / pijem dnes a dál a dále...

Výše uvedené ovšem nebyla nějaké elitářská záležitost – z této středově krčmy vzešel i první demokratický manifest:

Pije pán a pije paní, pije kněžstvo, pijou kmáni, / pije hoch a pije družka, / pije sluha, pije služka, / pije mdlý i čert kým šije, / pije černoch, běloch pije, / pije tulák, pije stálý, / pije hlupák, pije znalý, / pije chudý i nemocný, / pije štvanec i bezmocný, / pije chlapec, stařec s díky, / pije biskup s kanovníky, / pije sestra, pije matka, / pije bratr, pije babka, / pijou tito, pijou ony, / pijou stovky, milióny...

Dozvuky středověké otevřenosti ducha, pro něhož materie není pán, ale kmán, můžeme ještě najít u Máchy (Co zde sním a co zde vypiju / to jediné jest, co v světě užiju...), nebo u Baudelairea:

Ó lahvi hluboká, nad všechno to jsou znova / ty silné balzámy, jež plodný klín tvůj chová / a zbožný básník zná v svém srdci vyprahlém ...

Z pruderie, abstinence, nekuřáctví a dalších nekřesťanských džihádistic-kých praktik vzešla obě velká evrop-ská totalitní hnutí, která ve starosti o psychické, tělesné, sociální zdraví zaměstnaných zavrhla lidskou duši jako středověký přežitek a zavedla nejtěžší otroctví.

Naštěstí podle právě aktuálního re-prezentativního průzkumu fóra Pij s rozumem na téma nárazového pití si Češi v tomto ohledu nevedou, aspoň zatím, úplně špatně.

„K zamyšlení je, že s fenoménem nárazového pití se dnes setkávají častěji mladší lidé a dokonce téměř polovina mladých lidí ve věku 18-26 let má někdy chuť se vydatně opít,“ říká Vladimír Darebník z Unie výrobců a dovozců lihovin. Pětina Čechů uvádí zkušenost extrémní konzumace alkoholu, kdy během 24 hodin vypili 12 a více drinků, čímž se myslí 12 a více půllitrových piv, 2dcl vína anebo „panáků“. Největší počet rekordmanů se nachází v Ústeckém kraji, kde má takovou zkušenost přes 1/3 respondentů. Nejčastěji Češi vypijí 3 drinky (25%), na druhé příčce v míře konzumace jsou 4 drinky (21%) a o třetí pomyslnou příčku se dělí 2 drinky a 5-7 drinků (oba po 20%).

Podle závěrů průzkumu fóra Pij s rozumem, jehož provozovatelem je Unie výrobců a dovozců lihovin Česká republika (UVDL), která má podíl okolo 85 % na trhu s lihovinami (počítáno z objemu celkového výběru spotřební daně na lihoviny), tedy pije většina Čechů odpovědně, což je dobře, protože solidní konzumace je zárukou stabilního vývoje. V Babylonu to tak bezpochyby je, i když nad Bartoněm vyjádřil Blažek včera na redakční radě jisté pochybnosti, Placák ztratil ve Zlíně o víkendou klobouk a Topol raději abstínuje. Je to tedy, chvála Bohu, vyvážený.

QUANDO BIBO VINUM,
LOQUITUR MEA
LINGUA LATINUM

Vesmírná odysea lidským mozkiem

Rozhovor Babylonu s neurologem prof. MUDr. Janem Rothem, CSc.

Tys byl teďko, Honzo, v pakárně s depresema, těžkejma ...

Já se s nimi léčím už x let, pětadvacet určitě, ale teď to bylo hodně těžký, protože jsem byl poprvé v životě hospitalizován – předtím to šlo vždycky ambulantně, i když s problémy. Já jsem na přelomu roku 2016/2017 přerušil práci a na dva měsíce odjel do Asie toulat se sám jenom s ruksakem, tak nevím, jestli to s tím nějak souviselo.

To většinou lidem naopak pomáhá, ne?

No právě, to jsem si taky myslel. Neodjížděl jsem sice úplně v pohodě, ale tam jsem měl velmi krásný časy. Poslední týden, deset dní, se mi ale začala objevovat jako první úzkost. To ještě nebylo dramatický, ale už jsem si to nedokázal úplně užít. Vrátil jsem se koncem února, a když za dvacet čtyři hodin přejdeš z tropického léta do mínus pěti, tak je to rozdíl o devětáctičet stupňů, k tomu časovej posun, do toho různý trable...

Ještě tak dva, tři týdny jsem se v tom plácal a pak to vzalo velký obrat – ten poslední týden před hospitalizací jsem si najednou uvědomil, že mám úplně jiný příznaky, než jaký jsem znal, a to mě vyděsilo. Hospitalizován jsem byl 22. března a 23. března jsem měl padesátý šestý narozeniny, takže super.

Nevěděl jsi, co se děje.

Jo. Říkal jsem si, jestli jsem si neodpálil něco horšího než ty deprese. Šel jsem za svojí kamarádkou psychiatrickou, zkoušeli jsme to nějak zkrotit, ambulantně, ale vůbec to nešlo. A pak jsem prostě musel ze dne na den si jít lehnout do toho nového Národního ústavu duševního zdraví v Klecanech, kde se mi okamžitě udělalo líp, protože člověk se tam úplně zavře před světem. Dali mi léky a během asi deseti dnů ty divný příznaky, který jsem neznal, zmizely a propukla ta klasická deprese, která byla pod tím zřejmě schovaná, a tedy těžká. To trvalo asi tři týdny, kdy to bylo blbý a potom se

to začalo zlepšovat. Byl jsem tam celkově něco přes sedm týdnů. Dneska jsem shodou okolností první den v práci.

Pro člověka, který depresi netrpí, je těžký si ten stav představit. ..

Já jsem neurolog, lékař z podobného oboru, a zároveň tedy pacient. Ono se to míchá strašně dohromady. Jedna věc je, že se to blíží nepozorovaně, to znamená, že na začátku vůbec nepoznáš, že to přichází a pak jde o to, jestli chytněš bod, odkud ještě existuje možnost návratu pomocí nějakého psychotherapeutického zásahu nebo pomocí mírného navýšení léků, anebo jestli už sjedeš tak dolů, že už to nejde.

Spadneš do prázdna?

Prázdna... Jsi v prostoru, který je naplněnej takovou jako apriorní úzkostí a apriorní psychickou bolestí, která se dá těžko popsat. Já mám vždycky těžkou úzkost, těžkou masivní úzkost. Někteří pacienti jsou takoví apaticko-depresivní, někteří jsou úzkostliví až agitovaní,

neklidný, a to jsem měl já. Strašák jsou pochopitelně myšlenky na sebevraždu. Já to měl několik dnů, což souviselo s nástupem těch nových léků, kdy máš takový úplně impulzivní tendence se zabít, který trvají několik vteřin. O tom jsem pak napsal verš – raději se držím dál od oken... Naštěstí to za pár dnů přešlo.

Poprvé jsem měl těžkou depresi ve Vidni, kde jsem měl v 91. roce takový jakoby postgraduál na vídeňské universitě. Bylo předjaří, což je moje rizikový období, a já vletěl do deprese, k čemuž možná přispěla i ta určitá jazyková bariéra – v tom cizím jazyku nejsem úplně tak dobrý, spontánní, tak jako v mateřštině. Měl jsem tam tehdy opravdu fest myšlenky na sebevraždu, a tak úplně instinktivně – a ono to je i něco symbolického – jsem šel běhat, jako že tomu chce člověk utéct, což opravdu do určité míry funguje. Byl jsem ještě v kondici, takže jsem uběhl dvanáct, třináct kilometrů, úplně vyčerpaný, ale utekl jsem tomu. Tedy běhal jsem každý den, trvalo to asi týden, ale fakt se to zlepšilo. Hele, já bych tady mohl chrlit spoustu slov, ale nevím, zda by se mi podařilo to nějak nastinit.

Mluvim o tom, protože to lidi často podceňují – myslí si, že deprese je jen nějaká větší blbá nálada.

Jo, pletou si pojmy – deprese a smutek je diametrální rozdíl, který není jen kvantitativní. V depresi je něco úplně jinak a mám pocit, že to je nesdělitelný – celá řada existenciálních zkušeností není sdělitelná. Jedna kapela měla text o „krásné depresi“. Nic takového teda neexistuje, je vidět, že textař byl celý život asi celkem v pohodě. Ráno se probudíš, nemůžeš vstát z postele, máš takhle spadlej obličej, nemůžeš se absolutně na nic soustředit, když se tě někdo na něco zeptá, nemáš sílu odpovědět, nejsi schopnej zvednout ruku, napít se je strašlivá námaha – psychická námaha, a do toho ti může vletět příšerná panika a úzkost. Nic nemá smysl, neexistuje žádná energie, vůle, pomalu se potápíš pod hladinu černého bahna.

Co bylo to „nové“, co tě přivedlo do cvokárny...?

Byl to takovej příšernej neklid, kdy se člověku honí v hlavě myšlenka, že měl říct tohle a neměl říct tohle, výčitky,

To nejlepší z letních knih nakladatelství ARGO

Světové romány

• Jennifer Ryanová: *Sbor chilburských dam*

Kniha Jennifer Ryanové je důmyslně konstruovaným románem s tajemstvím, zasazeným do bouřlivého údobí druhé světové války, kdy na Británii útočilo německé letectvo. Autorka svůj čtivý příběh zasadila na anglický venkov, a prostřednictvím hlasů několika žen líčí střet tradičního života a velkých dějin. Román dovedně poskládala z dopisů a deníkových záznamů, které umocňují intimitu líčených příběhů, a okořenila jej vášnivými i osudovými střety postav, které musejí překonávat válečné útrapy, předsudky i sociální překhady.

398 Kč

• Judy Blumeová: *V případě neočekávané události*

Na malé městečko Elizabeth v New Jersey spadnou v roce 1952 během tří měsíců tři (!) letadla. Jak se s tím vyrovnávají jeho obyvatelé včetně patnáctileté Miri? Je to náhoda, komunistické spiknutí, nebo za to můžou mimozemšťané? A jak dopadne první láska? V tomto románu se Judy Blume vrací do vlastního mládí - v Elizabeth totiž vyrostla a šokující události roku 1952 prožívala jako čtrnáctiletá. Kromě strhujících událostí a sympatických postav čtenáře potěší i dokonale evokovaná estetika 50. let na jejíž eleganci dodnes s nostalgií vzpomínáme.

přeložila Michaela Konárková, 398 Kč

• Leila Slimani: *Něžná píseň*

Najmout si pro své dvě malé děti stálou chuťvu je pro skromnou pařížskou domácnost Myriam a Paula finančně takřka neúnosné. Je to však jediná možnost, jak Myriam umožnit to, co potřebuje stejně jako vzduch a vodu: prosadit se v náročné profesi advokátky. Po počátečním ostychu a zdráhání mladí manželé zjišťují, že chuťva Louise převrátila jejich život naruby. Totiž teprve tato hypervýkonná, pečující, vždy dokonalá hospodyňka dokázala v jejich bytě vytvořit opravdový domov – nejen pro jejich děti, ale i pro ně samotné. Postupem času však prohlubující se vzájemná závislost chytí trojici do pastí. Pokus o únik z ní vyústí v drama.

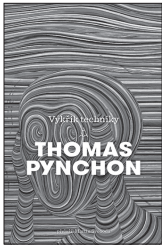
přeložila Sára Vybíralová, 268 Kč

• Thomas Pynchon: *Výkřik techniky - kolečko*

Novinka Edice AAA

Je jaro roku 2001, v New Yorku rozkvétají hrušně a Maxine Tarnowová, forenzní auditorka, vede své dva syny do školy. Když dorazí do kanceláře, čeká tam na ni kamarád Reg se záhadným případem – je něco shnilého v internetové firmě hashslingrz. Jakmile začne Maxine rozkrývat její podezřelé finanční toky, objevují se na scéně softwaroví kouzelníci ze Silicon Valley, bohaté korporace z Perského zálivu, neevdovaný supertajný agent CIA, ruská mafie i Mossad. Kdo z nich bude mít nakonec na svědomí teroristické útoky z 11. září? Výkřik techniky dává čtenáři na tuto otázku několik odpovědí – jednu paranoidnější a zábavnější než druhou.

přeložil Petr Kučera, 398 Kč

• Fred Vargas: *Muž s modrými kruhy*

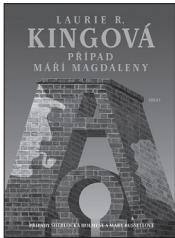
Do Paříže přichází z rodných Pyrenejí komisař Adamsberg, svérázný muž s hlavou zdánlivě věčně v oblacích. Ve stejnou dobu se na pařížských ulicích začnou objevovat podivné kruhy nakreslené modrou křídou – a v jejich středu ještě podivnější objekty: natáčka, zapalovač, svíčka, pinzeta, holubí pařátek... Záhadnými kruhy se baví celé město, jen v komisaři Adamsbergovi narůstají obavy. Inspektor Dangelard, neohrabaný skeptik s afinitou k bílému vínu, je s ním sice nesdílí, přesto se na popud svého nadřízeného neochotně začne bizarními nálezy zabývat, považuje to ovšem za ztrátu času. Dokud se v modrém kruhu neobjeví první mrtvola...

přeložila Anežka Charvátová, 259 Kč

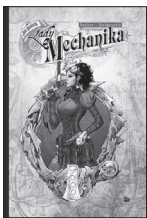
• Laurie R. Kingová: *Případ Máří Magdaleny*

Píše se rok 1923 a Mary Russellová tráví s manželem Sherlockem Holmesem poklidné léto v Sussexu. Ona se věnuje teologii, on chemickým experimentům. Idylu však ukončí nečekaná návštěva amatérské archeoložky Dorothy Ruskinové, která jim do úschovy svěří velmi pozoruhodný dokument -- podle všeho evangelium sepsané Máří Magdalenou. Krátce nato slečna Ruskinová umírá při podezřelé dopravní nehodě a Mary s manželem se pouštějí do vyšetřování. Netuší však, že Dorothy ukrývala mnohem víc tajemství, než by se na první pohled mohlo zdát. Souvisela její smrt s tajnými politickými aktivitami ve Svaté zemi? Nebo snad s jejím zapojením do boje za práva žen? A jak do všeho zapadá onen zneklidňující kousek papýru, který by mohl otřást samotnými základy křesťanství?

přeložila Alžběta Lexová, 298 Kč

Argo startuje edici Argomiks!

• Joe Benitez: *Lady Mechanika*

Jedna z nejslavnějších komiksových hrdinek steampunku se představuje českým čtenářům. Británie nabrala v 19. století ve vývoji poněkud jiný kurz a moderní věda vládne celému společenství. Vzduch brázdí nejpodivnější letouny, nejmodernější města oplývají moderní hromadnou dopravou a všichni znají krásnou a nebezpečnou Lady Mechaniku – napůl ženu, napůl stroj. Jinou takovou hříčku vědy a přírody svět neviděl. Až do chvíle, kdy se na nádraží objeví další napůl mechanická dívka v naprosto zuboženém stavu. Lady Mechanika se okamžitě pouští do pátrání. Jde totiž o hodně. Kromě odhalení nelidských experimentátorů hraje Mechanika i o odhalení tajemství vlastního původu.

přeložil Richard Klíčník, 598 Kč

• Milo Manara: *Gulliveriana a Zlatý osel*

V jednom svazku představujeme hned dvě rozpustilá díla legendy erotického komiksu. Jde o pastíše dvou klasických literárních děl, jímž Manara dodává o poznání lechtivější vyznění. Gulliveriana zde není cestovatelka, ale mladičká italská dívka, která nechťíc otevře bránu do fantastických světů, ve kterých žijí trpaslíci-monarchisté, hraví obři, žádostiví hřebci či frustrované nymfomanky. Apuleiův Zlatý osel patří ke klasickým dílům latinské literatury středověku a Manara jej zpracovává přímo nevídaným způsobem. Dobrodružství mladého Lucia, proměněného v osla se stává znepokojujícím erotickým příběhem bez jakéhokoli tabu, který patří k autorovým vrcholným dílům.

přeložila Marie Dudíleux, 498 Kč

Milíčova 13, 130 00 Praha 3, tel.: 222 781 601, fax: 222 780 184, argo@argo.cz, www.argo.cz, distribuce KOSMAS, V Zahradě 887, 252 62 Horoměřice, tel.: 226 519 387, e-mail: kosmas@kosmas.cz

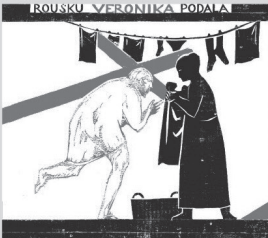
Art for Good
nový život výstav

Navštivte výstavy jedinečné obsahem
a instalací na webu artforgood.cz,
kde žijí „novým životem“:

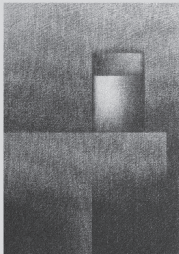
JIŘÍ ŠALAMOUN

...A JEŠTĚ TOHLE, POSLYŠTE, VÁŽNĚ – TO
URČITĚ VŠECHNO ZAS ŠPATNĚ DOPADNE

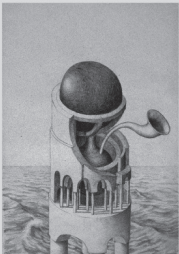
JIŘÍ KOBR

DOMORODÉ KULTOVNÍ SOCHAŘSTVÍ Z ČECH

VÁCLAV SOKOL

KRESBY

JAN JEDLIČKA,
VLADIVOJ KOTYZA,
MIKULÁŠ RACHLÍK

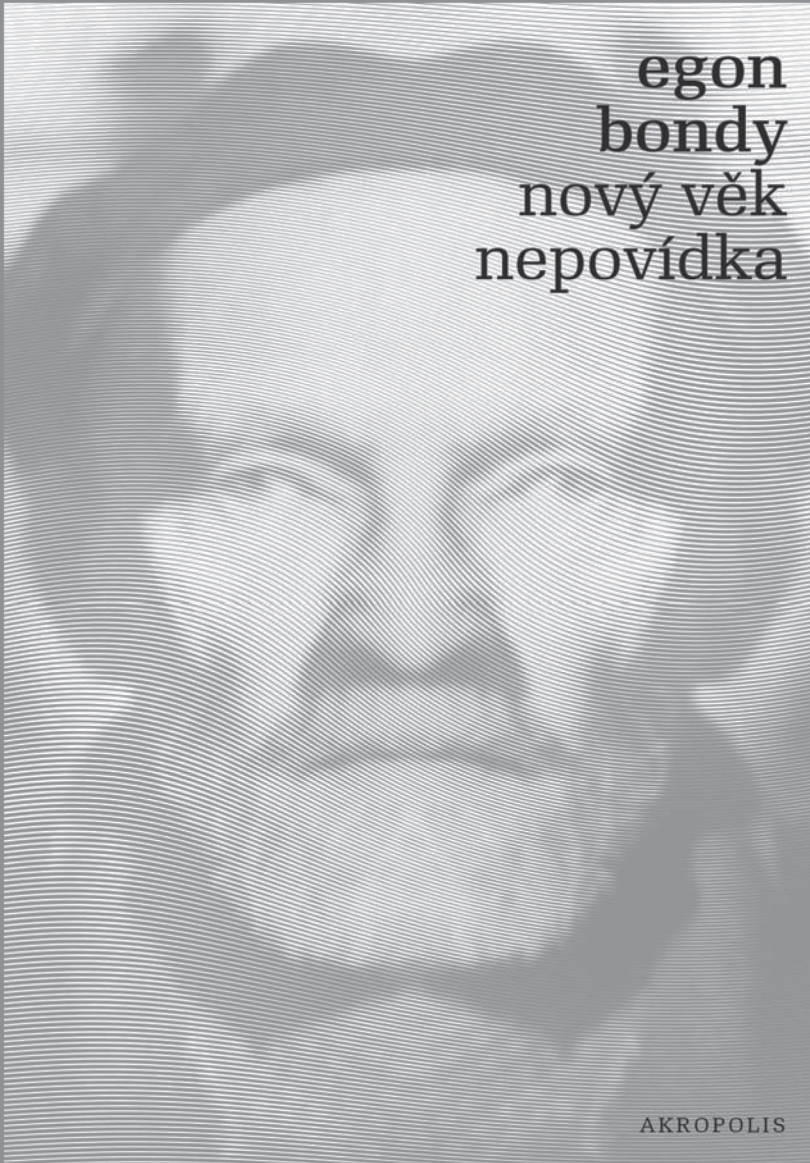
PRAŽSKÝ FANTASTICKÝ
REALISMUS

Na artforgood.cz můžete číst a prohlížet třeba:

- Monografii **JIŘÍ ŠALAMOUN ANEB PŘEDSTAVITELNÉ POHLEDY NA SVĚT**
- Nevydané číslo kritického časopisu **TVÁŘ 7/69**, které bylo komplet hotovo, ale cenzura už ho nedovolila vytisknout.
- Leporelo Jiřího Kobra **KŘÍŽOVÁ CESTA**

Také jsme pro Vás natočili filmový portrét a cvičení Eugena Brikciuse
NEPŘEDMĚTNĚ HOLKA MYSLÍ!

Mediační partneři: ArtMap, Babylon, Čro Vltava, Galerie hlavního města Prahy,
Národní Galerie v Praze, Přítomnost, Revolver Revue

Dvojice Bondyho původně samostatných prací, napsaných v letech 1982 a 1983, jež vyšly samostatně několikrát v samizdatu a obě pak ještě v 80. letech i tiskem na stránkách Tigridova exilového časopisu Svědectví. Nový věk patří do řady Bondyho kvazihistorických próz, společně např. s *Mníškem* (1975), *Gottschalkem* (1988), *Hattonem* (1991) či *Severinem* (1995): na půdorysu faktografie o židovské šabatiánské herezi ze 17. století rozehrává autor podobenství o (ne)možnosti společenské změny, o naději a o víře. Rozsáhlejší *Nepovídka* mísí prvky science-fiction, antiutopie a filosofického traktátu; konkrétní, ale i poněkud autokarikaturní podobu zde získává Bondyho filosofický postulát vytvoření „artifciálních bytostí“ budoucnosti. Prózy vycházejí knižně podruhé, ale poprvé v textově revidované podobě (ed. Martin Machovec). — 152 s., brož., 199 Kč

AKROPOLIS
Nakladatelství
Akropolis
akropolis.info
books@akropolis.info

Agrobestia triumphans?

Politický nekrolog Bohuslava Sobotky

„To, co se stalo, mě nijak nepřekvapuje. ČSSD je zoufalá a pan Sobotka zbaběle utíká z boje,“ zglosoval odstoupení Bohuslava Sobotky z čela sociální demokracie Andrej Babiš na své facebookové stránce. ČSSD v krátkém videu mj. označil za klientelistickou a zkorumpovanou partu lidí, která „potřebuje kompletní obrodu“. Vítěz nedávné vládní krize je tedy více než jasný.

Babiš je sice z vlády venku, Sobotka premiérem zůstal, ale dovládne poníženě jako zlomený člověk, jako politická mrtvola. Už není předsedou ČSSD. Všichni se od něj odvrátili, včetně manželky. Formálně je přitom velmi úspěšný, neboť se patrně stane – po Klausovi a Zemanovi – teprve třetím premiérem od roku 1990, jenž vydrží v úřadu po celé čtyřleté funkční období.

Sobotkova vláda měla nepochybně štěstí, že se chopila kormidla v době hospodářského růstu, nejen u nás, ale v rámci globální ekonomiky. Tím spíš se mohl Andrej Babiš prezentovat jako dobrý hospodář, avšak tím spíš mohl i Bohuslav Sobotka rozdat lidu o

něco víc na sociálních dávkách. Babiš z toho dovedl politicky těžit, Sobotka nikoliv. Ano, byl to spíše úřednický suchar než miláček davů, ale kolik „přitažlivých charismatiků“ na české politické scéně vlastně vystupuje? A Bohuslav Sobotka mohl určitě nabídnout stabilitu, schopnost překlenovat rozpory nebo velmi pragmatický přístup k Evropské unii. Vše marně, od roku 2013, kdy vyhrál volby s odřenýma ušima, příznivce nenabíral, ale ztrácel, zatímco Andrej Babiš bodoval.

A Babiš navíc bodoval navzdory EET, Čapimu hnízdu, dluhopisům za korunu, díky nimž sice možná legálně, nicméně s pěknou dávkou kupecké mazanosti, „podožil“ stát o miliony, či neschopnosti věrohodně doložit, odkud vlastně získal peníze na Agrofert. Co by jinému dávno zlomilo vaz, jemu zatím hladce prochází a stále zůstává hlavním favoritem podzimních voleb. Sobotka byl letos na jaře skoro v koncích, neměl v podstatě co ztratit, a tak zariskoval a hrál vabank. Poradci mu asi doporučili, že by měl ukázat svaly, zahrát „drsného chlapa“

a „vykopnout“ ministra financí z vlády. Zvláště když onu rostoucí hromádku příznivců ANO zčásti tvořili a tvoří i někteří voliči sociálních demokratů.

Sobotkovo jednání silně připomínalo *power play*, tedy snahu hokejového týmu, který těsně před koncem zápasu prohrává, docílit gólu odvoláním brankáře a jeho náhradou šestým hráčem do pole. Často však končí stvrzením soupeřovy výhry gólem do střízdné branky. Nebo úsilí boxera, jenž prohrává na body, rozhodnout boj v ringu překvapivým knockem. Což o to, knockout se premiérově podařil, leč sejmul sám sebe.

Jednu z příčin Sobotkovy blamáže tvořila skutečnost, že předseda ČSSD, po tři a půl roku jeden z hlavních Babišových „spolupachatelů“, postrádal „morální převahu“, aby mohl ministra financí peskovat. Již v době sestavování jeho vlády se totiž vědělo, že podnikatelskou dráhu předsedy a de facto majitele hnutí ANO provázela řada podivných operací. A tak jako tak, bylo přece nanejvýš vhodné chtít po někom, s kým chci uzavřít politický sňatek (čtyřleté registrované partnerství), aby mi předložil věrohodný audit svého majetku, zvláště v případech miliardáře, pověstného svými těsnými kontakty s politiky (za všechny zmiňme Stanislava Grosse). Leč v roce

2013 se Babiš Sobotkovi, otřesenému lánským pučem, náramně hodil. Chtěl-li se stát premiérem, neměl vlastně na výběr. A spolehl pak na to, že ho voliči odmění za dobré vládnutí. Ale ouha.

Nakonec jen vyrobil z Babiše obět, umožnil mu hrát roli, kterou předseda ANO dobře umí: muže, jenž se neohroženě postavil zkorumpovanému politickému systému, přičemž ten mu proto jde po krku. Místo aby musel hájit čtyřletou práci vlády včetně problematické elektronické evidence tržeb, díky Sobotkově zbrklosti může nyní Babiš vést volební kampaň de facto z opoziční lavice. Ne z trestné, kde by ho premiér rád viděl.

Nicméně hlavní problém naší doby lze formulovat následovně: proč se zhruba třetina české společnosti tak vytrvale, skoro jako klišé, drží Andreje Babiše? Proč jí jako vysvětlení často stačí jeho cynické rádobyvtipné „Sorry jako“ a jeho deriváty?

Inu, Babiš prostě dokáže dobře prodat image zkušeného fachmana i člověka veskrze lidového, jenž své bohatství nestaví okázale na odív pozlaceným Rolls-Roycem jako nějaký šejk. Naopak, dovede (nebo dovede vyvolat dojem, že dovede) klábosit s „obyčejnými lidmi“ na Facebooku, na ulici, v hospodě i v přírodě. A přesně tenhle mix lidí doslova žerou. Včetně reálných i potenciál-

ních voličů sociální demokracie. Když se Sobotka v květnu potýkal s Babišem a Zemanem, ozýval se místy až bouřlivý potlesk. Avšak bohužel pro něj z jiných diváckých sektorů než z toho oranžového, sociálnědemokratického. Lidé demonstující na Václavském náměstí veskrze nepatřili k voličům ČSSD. Bohuslav Sobotka se zkrátka dovedl podmíněně zalibit hlavně těm, kteří ho volit stejně nikdy nebudou. V tom spočívá jeho hlavní neštěstí.

Mnohem horší tragédií je však stav české veřejnosti. I kdyby si totiž premiér Sobotka nebo kdokoli jiný najal kouzelníka, jenž by mávl magickou hůlkou a Andrej Babiš by se nadobro vypařil, co pak udělá ona „agrofertní“ třetina české společnosti? Ke komu se upne? K nějakému demokratickému politikovi, který má k dokonalosti jistě hodně daleko, nebo k novému politickému mágovi, jenž dovede veřejnosti nabízet takřka dokonalý marketingový obraz? Otázka je to samozřejmě tzv. řečnická, odkazuje ale k tomu, že problém je značně hlubší a nepůjde ho vyřešit možná ani za tří volební období. Vždyť co je to za zemi, kde třetina voličů hlasuje pro Agrofert, přes deset procent pro komunisty a zhruba pět procent hodlá podpořit Okamuru...

Josef Mlejnek jr.

Můj otec byl válečný zločinec. No a co?

*Nejprv ho ustrojíš
Potom ho přiklopíš
Rakev, ta ho přijme
Víko, květy, slzy na ně
hluboká jáma
a čtyři fůry písku
Řekneš mu: z toho se nevyhrabeš
A pak ho u vás doma najdeš.*

Norman Frank

Podobně jako v antikvariátu lze občas nalézt literární skvost či zajímavost, lze občas též docílit i v poměrně obskurní prodejní síti Levné knihy. Za 29 Kč tak je možné zakoupit titul Niklase Franka s názvem „Bratře Normane!“ Kniha má i podtitul „Můj otec byl válečný zločinec, ale mám ho rád“. Vydalo ho neratovické knihkupectví Omnibooks specializující se na vojenskou literaturu faktu, přičemž se nejedná o první Frankův titul na českém trhu. V roce 2010 vydala Academia asi nejznámější Frankovu knihu „Můj otec. Účtování“ a ve stejném roce nakladatelství Prah volně pokračování „Moje německá matka“.

Niklas Frank je v Německu poměrně známá osoba, a to především díky nemilosrdnému až nenávislnému zúčtování s vlastním otcem, Hansem Frankem. Ten za 2. sv. války získal přezdívku polský řezník, a to z pozice generálního guvernéra okupovaného Polska. Coby prominentní nacistu se podílel na vyhlazování Židů a ve svém rasovém žebříčku o Polácích nesmýšlel o mnoho lépe. Na konci války byl zatčen, souzen v norimberském procesu a v říjnu 1946 spolu s dalšími prominentními nacisty tamtéž popraven.

Kniha „Můj otec“ vyvolala v západním Německu 80. let skutečné pozdvižení. Později autor prohlásil, že nenávisť k otci šla tak daleko, že masturboval při představě, jak jeho otec věší na šibenici. Zároveň svým dílem ale bodl do vosího hnízda obecného společenského povědomí a historické odpovědnosti. Vlastní rodinnou anamnézu lze totiž vztáhnout na tisíce a desetitisíce jiných rodin, jejichž členové se ať aktivně či méně aktivně zapojili do budování Třetí říše a byli tak spolupachatelé válečné apokalypsy a hubení celých národů. Zpochybnil tak proces denacifikace, který často spočíval v prostém mlčení o době, která za sebou zanechala milióny mrtvých a pro jiné představovala závrtné kariéry posouvající je na roven absolutistickým monarchům. Podobně jako Franka, který se usadil v sídle

polských králů, na krakovském Wawelu, a z hradních výšin hleděl s uspokojením do podhradí, kde si Němci v praxi užívali svého statutu „nadlidí“.

Kniha jeho syna vzbudila pohoršení dvojího rázu. Zaprve explicitní výrazy patřící spíše do živočišné říše vypovídající o jisté chorobné zlobě a jdoucí rozhodně za obecně uznávané meze slušnosti. Přestože tak text může pro někoho vykazovat prvky jisté prvoplánovitosti či senzacechtivosti, vzhledem k výjimečnosti historických událostí lze jistě stylistické a formální výstřelky pravděpodobně tolerovat.

A zadruté výtky závažnější, protože se s ní lze těžko vypořádat. Je jí vpravdě biblický či zásadní eticko-morální spor, totiž střet biblického imperativu „Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi“ se skutečností, že právě ten či oba mohou být usvědčenými válečnými zločinci. I kdyby člověk přečetl Bibli celou, snadné odpovědi se nedobere. Pravdou je, že rodiče si nevybíráme a těžko můžeme být vinní jejich hříchy. Zároveň je však ctít v pravém smyslu toho slova, vážit si jich nebo být hrdý na svůj původ také není úplně snadné. Nejsnadnější úniková cesta je obrnit se hradbou mlčení. A to je přesně to, co Niklas Frank celým svým počínáním odmítá a snaží se prorazit.

Když rozmlouvá se svým starším bratrem Normanem, role jsou pevně rozděny. Niklas vystupuje v pozici toho, kdo nahlédl nejen skutečnou povahu nacismu a svého otce, ale měl i odvalu z toho vyvodit důsledné závěry. Normana stává naopak do role toho, kdo před pravdou raději zavírá oči, snaží se relativizovat nerelatizovatelné, pro vlastní lenost a pohodlí si omlouvá různé skutečnosti a události, v zájmu památky svých rodičů je ochoten naslouchat i konspiračním teoriím.

Normana jakoby k rozmluvě musel často nutit, textem částečně prosvítá morální povýšenost někoho, kdo prohlédl a ví, nad někým, kdo se chová jak malé dítě, protože to buď vytěšňuje, nebo se aspoň tváří, že neví. Taková pozice se možná hodí autorovi, pro Normana je však příliš těsná. Z jeho promluvy a odpovědi se z otce-válečného zločince začíná vynořovat plastický obraz člověka, který přes všechna historická fakta a skutečnosti sice nemůže být vzorem, ale přesto ho syn považoval za jistého průvodce a oporu. Niklas takový postoj nechápe, je pro něj důkazem bratrova slabošství a možná i podvědomého rasismu a jiných opor nacistické ideologie. Sugestivně se Normana ptá, jak může v dobrém vzpomínat na své dětství, když na

Wawelu s otcem hodovali a v podhradí právě robíjeli hlavu o zeď židovskému dítěti? Jak Norman jako dítě hleděl na to, že na telegrafních sloupech podél železnice viseli oběšenci? Zatímco on se spolužáky chodil na gymnásium, o ulici vedle se v ghettu mačkali Židé, které žádné školy neměli. Atd. atp. Moře otázek, na které autor zná odpověď, Norman se k ní však nechce dobrat.

Niklas se na toto vše ptá z pozice splátce historické viny, která však pro něj může být o to snadnější, že na rozdíl od bratra, kterému na konci války bylo 15 let, on toto vše nezažil nebo si nepamatuje. Jemu bylo teprve pět a z textu není jasné, nakolik si svého otce dokáže skutečně vybavit.

Norman ovšem není úplně tím, za koho ho Niklas považuje. Tedy německého maloměstáka uzavřeného do hradby mlčení odmítajícího jakoukoli reflexi, protože pravda bolí a její přiznání nese následky.

Jako drobné střípky textem prosvítají pasáže svědčící o tom, že Norman za svůj původ tvrdě platil a to o své vlastní vůli, tedy přistoupil na jakési vlastní vyrovnání se s otcem, aniž by to tak pojmenoval nebo na něm dokonce exhiboval jako mladší bratr. Za všechny jmenujeme například fakt, že programově odmítal zplodit jakékoli dítě.

Paradoxně si tak čtenář může položit otázku, zda to není naopak Niklas, který vlastní vyrovnání se s rodiči svými celoživotními aktivitami považuje sice za jistým způsobem proběhlé a uzavřené, zda ovšem jeho posedlost a obsese nesvědčí spíš o opaku, že ani v pozhnaném věku nedosáhl ještě oné katarze, ke které, pokud je to možné, by všechno bolavé potýkání se s minulostí mělo směřovat. A jakoby právě Norman, který se v očích svého bratra konfrontace se skutky svého otce bojí a vyhýbá se jim, již vlastní takovou reflexi podnikl, byť neokázalou a v očích bratra rozhodně nedostatečnou. To je právě ono jádro sporu, že neexistuje žádná míra reflexe a uznání viny, kterou lze obecně označit za dostatečnou. Kniha se tak dotýká motivů a obecně platných témat široce přesahujících vymezené místní a časové určení textu.

Petr Pithart v předmluvě k titulu oprávněně píše, že „srovnávání míry zrůdnosti totalitárních režimů je od dábla, protože vede k nivelizaci, relativizaci“. Jistě, je třeba však zároveň dodat, že takových osobních i celospolečenských reflexí není třeba jen Němcům, ať by byly příčiny či důsledky z dobrých důvodů jakkoli neporovnatelné.

Naše vlastní zkušenost s totalitním režimem i věčné aktuální otázka jeho percepce i potřeba ryze osobní reflexe přímo svádí k otázce, zda lze u nás

nalézt podobný titul snažící se vypořádat s vlastní minulostí, vinou otců či spíše dědů podílejících se na budování jiného režimu potírajícího celé skupiny lidí a pohrdajícího základními právy. Témat by bylo přehršel, přitom ještě o to pikantnějších, že mnozí strůjci a vykonavatelé se počátkem 70. let ocitli v opozici a z dnešního pohledu tak jejich zločiny překrývá zároveň aura menšího či většího protikomunistického vzdoru. Hovoří o tom ve svých rodinách? Odsuzují a odpouští vlastním příbuzným? Nebo raději mlčí a odkazují na hodiny dějepisu? Anebo zvítězila až taková pohodlnost, že by celý pokus vypadal směšně a dočkal se většího odsouzení, než Frankův v Německu? Všem by směšný určitě nepřipadal, například polský Ústav národní paměti ještě v dnešních dnech připravuje obvinění Lubomíra Štrougala a dalších vysokých představitelů komunistického režimu v Československu za podíl na vraždách polských občanů na státních hranicích.

Jak píše Pithart o pár řádků níže, nemáme-li se bát budoucnosti, je třeba klást nepříjemné otázky: „Jak to tenkrát bylo? Co jsi udělal to? A co na to říkala máma? Proč jsi neudělal to?“ I když nezískáme odpověď na otázku, jak může být člověk, bytost obdařená smysly, citem i rozumem, pachatelem zla těžko představitelných rozměrů, stále je to aktivita chránící každého z nás před alibismem zbavujícího nás břímě vlastní odpovědnosti.

Petr Mach

NAPSAL: ŽIVOT

KRESIL: HÁJEK

PŘÍBĚHY III. ODBOJE - PŘÍBĚH JOGÍNŮV

PŘÍBĚH VZDORU A HRDOSTI, PŘÍBĚH PRONÁSLEDOVÁNÍ A KRUTOSTI, PŘÍBĚH ODPORU A NÁSLEDNÉHO TRIUMFU!

Obsah minulého čísla:
PŘÍBĚH ZČÍNÁ ZDOUHAVÝM LČENÍM HRŮZ TOTALITNÍHO REŽIMU!
V TOMTO ČÍSLE V TOM BUDEME POKRAČOVAT !! ČTĚTE DÁLE !!!

NEBOHÉ OBYATELSTVO V HRŮZE PRCHALO NA CHATY A CHALUPY ??

NEBO SE STAHOVALO DO HOSPOD ?!

ALE DO KONCE I TAM MĚLA STB AGENTY

PŘÍBĚH SE ZAMOTÁVÁ, ZÍSKÁVÁ SPÁD, NAPETÍ A GRADUJE ?? JAK TO BUDE DÁL ?? SLEDUJTE POKRAČOVÁNÍ V DALŠÍM ČÍSLE VAŠEHO OBLÍBENÉHO LISTU BABYLON! DALŠÍ ČÍSLO JIŽ ZA NECELÝ ROK !!!

BABYLON Studentský list • šéfredaktor: Petr Placák, **zástupce šéfredaktora:** Stanislav Škoda • **redakce:** Josef Mlejnek jr., Jan Horník, Jan Machonin, Petr Zavádil, Erik Lukavský, Míša Zelená-Stoilo-va, básník Ticho, Ladislav Čumba, Jiří Holub, Viki Shock, Vít Zavádil, Olga Vlčková, Petr Mach, Jan Hájek, David Bartoň, Michal Blažek • **technický ředitel:** Vít Krajčovič (tel. 774 553 820) • **předplatné:** zajišťuje jménem vydavatele firma SEND Předplatné • **distribuce:** Pavel Rezníček • **poslíček:** Jogi Mokšanand • **grafická úprava a sazba:** LUSEL • **adresa:** Blanická 15, 120 00 Praha 2 • **vydává:** Studentský spolek Babylon, IČO 63830523 • e-mail: ibabylon@seznam.cz • tel.: 606 618 153 • www.babylonrevue.cz • č. ú.: 1935796379 / 0800 • tisk: MAFRA a. s. Praha • vychází s podporou Ministerstva kultury ČR

Prohlášení k situaci v Národní knihovně ČR

Ústřední knihovnická rada ČR / Sdružení knihoven ČR / Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR

V souvislosti s uvedením nového generálního ředitele Národní knihovny ČR do funkce bylo vícekrát konstatováno, že je nezbytné řešit především problémy související s investiční výstavbou a odměňováním pracovníků. Jsme přesvědčeni, že problém Národní knihovny je mnohem hlubší a dotýká se především plnění jejích základních funkcí. V této souvislosti konstatujeme:

Národní knihovna nemá dostatek finančních prostředků na nákup nové literatury. V roce 1997 byla konstatována kritická situace Národní knihovny v oblasti financování nákupu literatury do knihovního fondu. Na základě rozhodnutí tehdejšího ministra financí Václava Klause dostává NK od tohoto roku účelovou dotaci na nákup literatury ve výši 15 mil. Kč. Do dnešní doby výše této dotace zůstala beze změny, zatím co inflace zůstala beze změny, zatím co inflace zůstala o 40 % a ceny zahraniční literatury se zvýšily ještě razantněji.

Národní knihovně chybí skladovací kapacity pro ukládání nových přírůstků. V současné době je v bednách, tj. nepřístupno uživatelům, uloženo cca 400 000 knihovních jednotek. Bedny jsou často uloženy mimo skladovací prostory, tj. v kancelářích, na chodbách či únikových prostorách. Celkově zanedbaný depozitář v Neratovicích je umístěn v blízkosti Spolany Neratovice v zátopové oblasti.

Rekonstrukce Klementina probíhá již od roku 2010 a neustále se protahuje. Manažerský přístup k řízení a neustálé střídání ředitelů a návazného manage-

mentu Národní knihovny je příčinou neschopnosti instituce připravit a realizovat rozsáhlé investiční akce. Příprava a realizace staveb se neúměrně prodlužuje a prodražuje. Knihovna a její pracovníci působí v trvalém provizoriu, což má především vliv na kvalitu služeb veřejnosti.

V roce 2008 Ministerstvo kultury definitivně upustilo od záměru výstavby nové knihovny. Bylo to politické rozhodnutí, které nebylo podloženo odbornými argumenty. Klementinum, hlavní objekt Národní knihovny, má statut národní kulturní památky, z čehož vyplývá, že zde není možnost jakékoliv prostorové expanze. Klementinum není možné plně přizpůsobit požadavkům moderní knihovny 21. století. Statika objektu je narušena a v závěru rekonstrukce bude v Klementinu k dispozici nižší objem knihovních fondů, než tomu bylo v minulosti. Trvalé převážení statisíců knih mezi Klementinem a depozitářem v Hostivari má negativní vliv na služby veřejnosti a ohrožuje ochranu a systematickou správu knihovních fondů.

Česká republika je jednou z mála zemí, které si během své historie nebyly schopny postavit moderní objekt své národní knihovny.

Knihovna nemá dostatek finančních prostředků na vazbu periodik a brožovaných knih. Rozsáhlé množství nejnovějších periodik je uloženo v bednách a je nepřístupné uživatelům. Rozsah ochranných vazeb byl v posledních desetiletích redukován na minimum, což má negativní dopady na dlouhodobé uchování uložených knih a časopisů.

Rostoucí část nakladatelské produkce je v současné době vydávána v elektronické podobě. Odhaduje se, že od roku 2010 bylo vydáno nejméně 15 000 titulů elektronických knih, v současné době vychází cca 1 690 titulů periodik v elektronické podobě. V Národní knihovně není k dispozici potřebná infrastruktura a personální zajištění, aby elektronické knihy a časopisy byly systematicky shromažďovány, zpracovány, trvale uchovány a zpřístupňovány. Dochází tak k rozsáhlým ztrátám kulturního a vědeckého dědictví.

Shromažďování a trvalé uchování digitální vydavatelské produkce není legislativně zajištěno. V současné době je v Poslanecké sněmovně věcně neúplný vládní návrh na změnu legislativy povinného výtitku. Návrh nezahrnuje povinné odevzdávání elektronických periodik.

V knihovnách ČR probíhá od poloviny 90. let minulého století digitalizace knihovních fondů. Náklady na digitalizaci dosáhly nejméně 800 mil. Kč. Digitalizováno bylo přibližně 500 000 knihovních jednotek, ale pouze omezená část autorský volných děl je k dispozici volně na internetu. Nejnovější novela autorského zákona č. 121/2000 umožňuje uzavírání hromadných licenčních smluv na zpřístupnění digitalizovaných knih a časopisů prostřednictvím knihoven. Národní knihovna ale nemá vybudovanou infrastrukturu, která by umožnila zpřístupnění této části kulturního a vědeckého dědictví.

Národní knihovna nemá vybudovanou dostatečnou a certifikovanou infrastrukturu pro trvalé uchování di-

gitalizovaných dokumentů. Podle původního záměru projektu Národní digitální knihovny měla Národní knihovna zajišťovat trvalé uchování pro krajské a další knihovny v rámci ČR. Tato funkce není naplněna. I v tomto případě hrozí ztráta kulturního dědictví.

Podstatná část archivních tištěných knihovních fondů je ohrožena rozpadem kyselého papíru, jedná se zejména o novinovou a knižní produkci 19. a počátku 20. století. Národní knihovna nemá vybudované kapacity na odkyselování a záchranu těchto dokumentů. Noviny, knihy, časopisy se rozpadají nebo jsou ohroženy zničením.

Zkušenosti knihoven ve světě ukazují, že představy o tom, že je možné plně či alespoň v podstatné míře nahradit tištěné knižní publikace digitální formou, se nenaplníují. V oblasti odborné a vědecké se to týká především humanitních a společenskovoědních oborů a celé oblasti beletrie. Se značným objemem tištěné produkce (stagnujícím či pravděpodobně jen mírně klesajícím) je třeba minimálně ve střednědobém výhledu počítat i ve vztahu k dalším kategoriím publikací.

Vznik digitálních dokumentů, jejich dynamický růst a jejich rozšíření v celé společnosti je historickým faktem, na který musí všechny národní knihovny aktivně reagovat. Dosavadní poznatky naznačují, že shromažďování, zpracování, trvalé uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů pro současné a budoucí generace je odborné, technicky a finančně mimořádně náročné. Je nezbytné hledat nová

řešení, vybudovat novou infrastrukturu, i když je zřejmé, že řada problémů není zatím v celosvětovém měřítku vyřešena. Tento fakt musí Ministerstvo kultury reflektovat při rozhodování a financování Národní knihovny.

Všechny výše uvedené problémy mají dlouhodobý charakter, nelze je vyřešit ze dne na den, o situaci Národní knihovny je Ministerstvo kultury průběžně informováno. Východiska jsou zahrnuta ve vládních materiálech Státní kulturní politika na léta 2015 až 2020 a Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017 až 2020, ale reálné řešení stále nepřichází. Stagnace Národní knihovny nemá vliv pouze na přímé služby uživatelům a návštěvníkům, ale dotýká se negativně služeb většiny knihoven v České republice.

Národní knihovna ztrácí v očích knihovníků pozici lídra, pozici, na kterou jsme my, z ostatních knihoven hrdí. Ztrácí svou národní i mezinárodní prestiž. Nenaplníuje roli knihovny, o které víme, že české knihovnictví směřuje správným směrem, knihovny, o kterou je možno se odborně opřít. Je v ní však mnoho zaměstnanců, kteří přes všechny potíže o udržení a rozvoj všech rolí Národní knihovny každodenně bojují. A proto - a to v neposlední řadě, se smutkem viváme, jak je promarněován potenciál mnoha odborníků, kteří v knihovně dlouhá léta pracují a odevzdávají ji vše ze svého umu, energie.

V Praze dne 9. 6. 2017

PhDr. Vít Richter,
 předseda Ústřední knihovnické rady ČR
 RNDr. Tomáš Řehák,
 předseda Sdružení knihoven ČR
 Mgr. Roman Giebisch,
 předseda Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR

Drahý Jardo, na shledanou

Kam jinam než do Babylonu napsat asociace spojené se jménem našeho přítele Jaroslava Kořána. Od původního zmatení jazyků jsou zapotřebí slovesní mistři překládající literaturu z jednoho jazyka do druhého jako sůl. Jarda, malířem Rudolfem Němcem a po něm námi všemi zvaný Hlavado, je v této privilegované množině jedním z nejvýsostnějších exemplářů. Hlavado Kořán. Zní to poněkud pyrenejsky, ale náš grandiózní překladatel rozhodně nevzešel z vesnice, jež by pro nás mohla být španělskou.

Sir Winston Churchill zavedl tanky, udržoval se v téměř atletické formě důsledným odstupem od jakéhokoli sportu a stal se prvním malířem, jemuž se dostalo uznání v podobě Nobelovy ceny za literaturu. V Hlavadově biografii se rovněž vyskytují samé primáty – v detailech i věcech obřích, v oboru chování i tvorby. Když ho závistivci vypudili z primátorského úřadu, zanechal po sobě chodníkově nájezdy pro ochrnuté občany.

Jeden čas byl šéfredaktorem české mutace literárně orientovaného časopisu *Playboy*. Šel jsem zrovna přes Františkánskou zahradu v Praze se svým „vyloženým umělcem“ Petrem Koubou, z druhé strany se blížil Hlavado. „Vedu ti nejlepšího autora široko daleko,“ volám na něj z dálky. „Za týden s rukopisem tak a tak dlouhým na té a té adrese,“ stačil Hlavado dokončit odpověď dřív, než zmizel, odkud jsme s novým kmenovým autorem *Playboye* přišli. To nebyla arogance, to byla efektivní efektivita.

Milá Světlo a Toničko,
vážené pozůstalé, přátelé,

Jaroslav Kořán byl podle encyklopedických hesel scénárista, překladatelem, publicistou, fotografem, politikem a podnikatelem. Všechny tyto profese a talenty měl, a měl i další, o nichž se v těch heslech nepíše. Pro mne byl však především přítelem. Jedním z nejbližších přátel mého života. Proto mi jistě dovolíte, abych o něm mluvil jako o Jardovi.

Od chvíle, kdy mi Tomáš Vrba zavolał, že nás Jarda opustil, mi hlavou běží film, v němž se vrací všechny veselé, bouřlivé, dramatické i bizarní – nikdy však nudné – situace, které jsme společně zažili.

Poprvé jsme se setkali v roce 1976. K nám domů – tehdy na Blatného ulici v Brně – ho přivedli manželé Tonička a Zdeněk Vašíčkovi.

Již první Jardova návštěva byla kuriózní. Vyžadovala od nás zcela neobvyklou přípravu. Podle jím přesně sepsaného seznamu jsme museli opatřit produkty potřebné k uvaření speciality ve stylu čínské kuchyně. Zvláštní důraz byl pak kladen na seznam koření a nutnost mít hmoždíř, aby si mohl vyrobit vlastní kari.

Jarda k nám vtrhl, představil se, opásal se zástěrou mé ženy Evy a rozdělil nám úkoly. Jídlo, které tehdy připravil, bylo výtečné. A tak se u nás uvedl svým dalším talentem: byl skvělým kuchařem. Byl mlsný, měl rád dobrá jídla a vyrovnával se s tím po svém, aktivně a s velkým tvůrčím gestem. Tak ostatně dělal vše!

Ten podrobný seznam, který předcházel jeho návštěvu, byl projevem další jeho vlastnosti – preciznosti. Tu také uplatňoval ve všem. V kombinaci tvůrčího gesta, preciznosti a pracovitosti vznikaly všechny jeho překlady.

Pamatuji si, jak mi o jednom svém překladu dila méně známého autora řekl: „V originále je to za moc nestojí. Hodně jsem se s tím nadřel a udělal jsem z toho skvělou knihu.“ A měl pravdu!

Skutečnost, že u nás hned napoprvé vařil, symbolicky předznamenala, že si nás zvolí za svůj brněnský domov. Rychle se stal občasným členem naší domácnosti a samozřejmě také blízkým přítelem a souputníkem Divadla na provázku. Příjížděl téměř na každou premiéru a byl nepřeslechnutelný na jejich oslavách.

Pravidelně také přiváděl ještě neoschlé výtitky svých nových překladů. Naši generaci objevil řadu skvělých autorů. Nejvíce snad Kurta Voneguta juniora. Přes něho vstoupil i do další, v slovníkových heslech neuváděně či nespecifikované, profese divadelníka. Společně jsme totiž napsali podle u nás do té doby nevydané, a jím jen pro tento účel přeložené Vonegutovy knihy scénář k inscenaci Žehnej Vám pánbůh, pane Rosewater. Skvěle ji v roce 1982 zinscenoval Peter Scherhauser a do Brna se při své návštěvě Československa na ni přijel podívat i sám autor předlohy.

Ve filmu vzpomínke mám však uloženu ještě dřívější událost, která z Jardy dělá divadelníka. V ní společně 12. října 1980 v Praze na Ořechovce skryti na zastávce autobusu sledujeme, jak přijelo policejní komando a nedostalo se do zavřené hospody, poněvadž stejně jako my, nevědělo, že začátek představení, které se zde mělo odehrát, byl o hodinu odložen.

1874 mínus 1840 se rovná 34

Profesionalita volající do nebes. V příštím čísle povídka Jarda.

Když dostal Hlavado stipendium na slovník nespisovných slov, chlubil se, že našel 150 výrazů pro penis, pamatují si jen „radovana“. Hlavadova slovní zásoba – česká i anglická – byla nepřeborná. Podobně jako množství fernetů, které tento „fernetový král“ do sebe i jiných obrátil. Když nás – Jardu, Magora, Jiřího Danička a mne – zavřeli, mezi vynesením ortelu a odvozem do kárného tábora lepil Vonnegutovu knížku, kterou sám přeložil. Z tiráže byl ovšem vyňat. Nebylo použito ani krycí jméno Hlavado. Čtenář může nabýt dojmu, že se knížka přeložila sama.

Hlavado měl nakladatelství Gallery. Troufám si tvrdit, že bylo na stejné úrovni jako třeba Odeon. Jenom mně vydal nejméně tři knížky. Není divu, že se stal jednou z mých literárních postav. Do románu *Nepředmětná* odyssey jsem funkčně zařadil úryvek ze záznamu výše zmíněného soudu:

„... byli uznáni vinnými trestnými činy výtržnictví a hanobení národa, rasy a přesvědčení. Uvedených trestných činů se obvinění dopustili tím, že všichni společně dne 28. 7. 1973 v odpoledních hodinách v restauraci Na Nábreží v Trojské ulici v podnapilém stavu před velkým počtem návštěvníků hlasitě zpívali, křičeli, přičemž vykřikovali výroky hrubě urážející ruský národ, mimoto obvinění

Jaroslav Kořán a Ivan Jirous uráželi i příslušníky komunistické strany a poté Jaroslav Kořán slovně i fyzicky napadl K.H., který je napomínal.

Svoje skutková zjištění soud prvního stupně opřel především o výpověď svědka K.H., který uvedl, že všichni obvinění v sokolské písni používali výroky o „ruských vrazích“, že „Rusy vyženeme z Prahy“. Když svědek obviněně napomenul, obviněný Kořán se vůči němu vyjádřil slovy „bolševiku plešatý, dej nám píku my tě pichnem do pupíku“. Tato slova obviněný Kořán doslova křičel a několikrát je opakoval, a přidal se k němu i další z obviněných, a to obviněný Jirous. Při odvádění orgány Veřejné bezpečnosti obviněný Kořán napadl svědka zezadu, a to úderem pěsti do obličeje. Všichni obvinění se chovali urážlivě a arogantně i na místním oddělení VB, kde obviněný Kořán svědkovi řekl, že „teprve uvidí, co facka od něj znamená, to pozná až příště“. Opět opakoval průpovídku o „píce a pupíku“.

Incidentu předcházelo posezení všech čtyř výtečníků v dopoledním hotýlku jako stvořeném pro učení pře, navíc se významově jmenujícím V Hotýlku. V téměř románě je jedna taková zachycena. Hlavado tam má pře.

„Byl jednou jeden řecký malíř a ten se jmenoval Řek, španělsky El Greco,“ předstírá Odysseus, že říká, co říká. Úvod promluvy zní jako pohádka.

O tři hodiny později, poté, co jsme společně udělali interview s Judith Malinovou a Julianem Beckem, z té stejné zastávky opět sledujeme, jak se to komando vrátilo a hospodu znovu našlo uzavřenou. Představení Antigony – asi nejpозoruhodnější událost českého divadelního undergroundu – které se mezitím odehrálo, nás přivedlo k tomu, že jsme společně sestavili, napsali a v Jazzové sekci pak vydali první a doposud i poslední českou knihu o kulturní divadelní skupině generace hippies Living Theatre.

Jarda pro divadlo samozřejmě také překládal a divadlo fotografoval. Ve fotografii, nejen divadelní, se projevil další jeho talent: schopnost zachytit jedinečný okamžik. Fotografoval totiž se zvídavostí, zaujatě a s vášní. Tak ostatně dělal všechno a především tak uměl žít.

Jarda byl pravděpodobně nejhlasitějším člověkem, kterého jsem v životě poznal. Na našich společných cestách jsme jednou dojeli k mlýnu, myslím že někde u Hrochova Týnce. V ohlušujícím zvuku vody valící se z jezu, nám velkým hlasem hrdě sdělil, že sem jako dítě jezdil na léto. V té chvíli jsme pochopili, že vlastně po celý život překřikuje ten jez.

Film mého přátelství s Jardou je barevnou a různorodou „montáží“ menších i velkých událostí a dobrodružství:

Nespočtu společných cest či spíše tahů Prahou, při nichž mne seznamoval s řadou skvělých lidí, kterých znal nespočet. Na počátku měl vždy promyšlené, kam všude půjdeme, nikdy jsme však nevěděli, kde a jak nakonec skončíme.

Vernisáží naší nezávislé brněnské Galerie Drogerie Zlevněné zboží, které skvěle fotograficky zachycoval a kde také sám vystavoval.

Dalších výstav, které jsem mu mohl uvést – či nemohl, protože byly na poslední chvíli zakázané.

Bohatýrských, slivovicí hojně „podpíraných“ každoročních květnových výstupů s valašskými přáteli na horu Smrk v Beskydech.

Založení nezávislého tvůrčího sdružení Otevřený dialog v roce 1988 spolu s Juskou Skalníkem, Petry Kabešem, Kofroněm, Rezkem a dalšími.

Listopadové revoluce – při níž jsme se v jejích bytě v Michli, který mi byl předcházejících deset let pražským domovem, vidali jen hluboko v noci a na pár hodin. Různorodé řady setkání – pracovních i přátelských – s Jardou jako s prvním svobodným pražským primátorem.

A konečně vzpomínek na preciznost a pracovitost, i velké gesto, s nímž byl galeristou a nakladatelem krásných knih o umění. Ty knihy nám budou doma v knihovně Jardu neustále připomínat, stejně jako jeho překlady.

Bude se mi však především vracet v tom barevném filmu vzpomínek, z nichž jen některé jsem zde mohl naznačit. V těch vzpomínkách – a myslím, že teď nemluvíím jen sám za sebe, ale za nás všechny – budeš, Jardo, pořád s námi.

A vzpomínky na tebe nám přinesou ještě nejednu radostnou chvilku, i když teď jsi nás svým odchodem hluboce zarmoutil. Loučím se tedy s tebou... i neloučím! Bůh Tě na věčnosti opatruj, příteli Jardo.

Petr Oslzlý

NÁSTĚNKA

pokračování ze strany 1

bolest, že jsi všechno zkazil, a co máš říct, abys to napravil. A to mi nastartovalo v několika vteřinách po probuzení a pak to jede, na plný pecky a nejde to absolutně zastavit, nemůžeš pak už ani usnout, nic. To jsem měl asi čtyři dny, a to jsem říkal, že z toho zešílím – teda, to jsem vlastně šílený byl, že jo.. Tomuhle se říká v psychiatrii ruminace. To bylo strašný.

V blázinci jsi začal psát básničky – jak je to v takovémto stavu možný?

V tom nejhorším stavu jsem je asi nepsal – já si to totiž moc nepamatuju, a taky vůbec nechápu, proč jsem je začal psát.

Neporadil ti to doktor jako psychoterapii...

Sám dělám psychoterapeutický výcvik, pětiletý, tedko budu končit, a vím, že existuje taková technika psaní dopisů – to tedy bylo něco racionálního, co jsem věděl, ale poesie...

Nikdy jsi básně nepsal?

Dávno, asi před třiceti lety jsem něco psal. Vždycky jsem tedy chtěl něco takového psát, ale zůstal jsem vždycky jen u odborných medicínských věcí. Zvláštní bylo, že jsem tam v blázinci zažil i věci, který mě fascinovaly. Dva víkendy jsem strávil na psychotickým oddělení, oni nás totiž na víkendy, ty, který ještě nešli domů na propustku, sloučili na jedno oddělení. Tam jsem potkal toho Jirku a Lídu, jak o nich taky píšu. Pacienti z jiných oddělení se psychotiků báli, já byl ale patnáct let konziliářem na psychiatrii, takže je znám, nemám problém a umím s nimi mluvit – pokud tedy nejsou nějak těžce neklidní. A to byla pro mě tak důležitá zkušenost, že jsem ještě další týden o víkendu nešel domů.

Pozitivní ...

Pozitivní a potřeboval jsem s nimi být...

Neotravovali tě se „starostlivostí“, která člověka ubíjí ...

Asi ano – jak mi bylo zle, chtěl jsem být s nima, protože to nebyli lidi, kteří ti budou povídat, že ti bude líp, což v tu chvíli vůbec nepotřebuješ. Takže jsem nešel domů, ještě jsem tam s nima byl, a ten druhý víkend jsem si najednou, jak jsem s nimi vedl ty dialogy, uvědomil, že to je pro mě existenciální záležitost, zkušenost.

Nějaký další rozměr...

Určitě. Bylo to pro mě zvláštní i jako pro doktora – najednou nejsi ten majitel klíčů, jsi na té druhé straně s pacienty. Nevnímal jsem je jako objekt nějakého studia, to vůbec ne – vnímal jsem i to, jak mi bylo zle, a že tam s nimi nejsem náhodou a že to je zkušenost, která je pro mě významná. Ne kvůli tomu, že jsem z toho pak vytěžil pár básniček, ale že jsem se stal součástí atmosféry, která byla pro mne vlastně svým způsobem léčivá. Ten kontakt, respektive takovej kontakt-nekontakt s nima byl úplně jiný než s lidmi na neurotickém nebo depresivním oddělení.

Psychotici ti dali impuls k těm básničkám?

Je to možný. Tam se něco muselo stát. Najednou jsem byl u nějakých příběhů, co mi vyprávěli nebo co jsem s nima zažil a zřejmě mě napadalo, že to je pro mě nějak důležitý a že si to musím zapsat – já totiž, když jsem byl v té Asii, tak jsem si poprvé v životě psal deník. Co mě ale překvapilo, že jsem začal veršovat, psát rýmy, protože to je něco jinýho, než si zapisovat nějaký rozhovory a tak. Když jsem to ale psal, uvědomil jsem si, že mi to pomáhá čelit těm úzkostem a tedy i přežít. Nechci říkat něco jako, že se to přelilo do těch básní. Takhle to nefunguje. Něco to ale ze mě uvolnilo a pomáhalo mi to zvládat ty blbý úzkostný stavy.

Nepřemýšlel jsi nad těmi texty...

Já si vůbec nepamatuju, jak jsem některý věci napsal nebo že jsem něco podobného chtěl vyjádřit, jako kdyby se jen skrz mě některé básně zapsaly. Já jsem vůbec v některých básních neškrtal – v některých samozřejmě jo, ex post a některý jsem musel vyhodit.

Kdo byl tvůj oblíbený autor?

Na gymplu jsem miloval, a dodnes miluju, poesii Robinsona Jefferse – ten byl pro mě strašně významnej a důležitěj. Pak taky Holan, Skácel... Až mnohem později jsem se dostal k lidem, jako byli Bondy nebo Jírous.

Znáš věci Fandý Pánka?

Točí jméno znám, samozřejmě, ale nic jsem od něj nečetl.

On je taky pako, teda sorry...

Jo, blázen... Musím si přiznat, že jsem nemocnej, duševně. No... Pokud má zas cukrovku nebo žlučnickový kameny, no...

Zmiňuju to proto, že mi některý ty tvý verše z blázince připomínají jeho texty – taky takové na první pohled říkanky, které ale mají existenciální rozměr vycházející ze zkušenosti, kterou obyčejní smrtelníci nemají...

Silný příběh a jednoduchý vyprávění... Já si uvědomil, že jsem strašně jednoduchý a možná to bylo něco, co jsem si potřeboval uvědomit v tom zmatku tý deprese. A vlastně jsem si uvědomil, že to odpovídá i vztahu k literatuře, který je mi blízky.

Jak těch sedm týdnů hospitalizace probíhalo.

První věc byla, že jsem byl zaskočený, jak dobře to tam funguje a jak jsou všichni přesně takový, jaký mají být.

Profesionální.

Profesionální. To je úplně nový ústav, napůl výzkumák, neexistují tam jiný pokoje než dvoulůžkový, se samostatným příslušenstvím, široký prostory, světlo a tak, ale co je fascinující je, že od poslední uklízečky, přes vrátného či paní v kavárně jsou všichni vlídní, usměvaví, ochotní... Já jsem tam nikoho protivnýho nepotkal a byl jsem šokovanej, protože to znám ze svých oddělení, jak jeden protivnej člověk dokáže celou atmosféru oddělení zničit. Nabyl jsem dojmu, že to je první zdravotnické zařízení v České republice, kde to funguje tak, jak to fungovat má. Na druhou stranu je ale třeba říct, že mají na svou práci dost klid – nemají víceméně akutní příjmy, nemají psychotický neklid atd. Ale stejně, je to skvělý, že to někde opravdu funguje.

Jo, v blázinci jsou normální lidi, zatímco všude okolo jsou agresivní psychotici – v politice, v tramvaji, v obchodech... Jak to podle tebe funguje v Klecanech, by to přece mělo fungovat normálně v celé společnosti, ne?

To ano. Někdo může říct, ty jsi profesor neurologie, tak se o tebe starají. To není pravda. Ti vrátní atd. mě neznali a já viděl, že se tak chovají všichni ke všem – i k psychotikům i k lidem s demencí. Většina pacientů nechce z lůžkové psychiatrie odejít, protože tam byla jako v inkubátoru a pak je vypustí do světa, kde se jim to stalo a kde narazí na věci, v kterých se nevyznají nebo je nezvládají. A ten pobyt má strukturu, začíná se ráno rozvíčkou, pak jsou různé psychoedukace, skupinová psychoterapie a arteterapie, cvičení a tak. Leccos z toho mi zpočátku přišlo jako blbost, třeba doplňování křestních jmen známých herců, ale postupně jsem pochopil, že je strašně důležitý, muset vstát a něčím se zabývat, den musí mít určitou strukturu, jinak se úplně rozpadneš – ten řád je důležitý: depresivní člověk, který nevstane celej den z postele, se propadá do té hrůzy dál a dál. UVědomil jsem si, jak jsem si uškodil, že jsem nebyl ve svém životě schopnej udržovat nějaký denní řád a že když je člověk ponechanej sám sobě a není na sebe přísněj, tak je

Praha 2017

to cesta do pekel, tedy pro mne. Tam ti to nedovolí, ale vlídně ti to nedovolí. Ale nechci mluvit o řádu, je to spíš rytmus nebo struktura, která – když funguje vně – dostává se i dovnitř. Až ten čtvrtý týden tohoto pobytu tam jako bych vyšel z mlhy – do tý doby si některý věci nepamatuju.

A básničky jsou z kterého období?

Myslím, že ty první začaly ještě v tý mlze – tam je to, že si neuvědomuju, proč jsem je psal, ale vím, že jsem musel mít pořád u sebe zápisník a vždycky jsem si tam něco napsal – třeba jen verš, dvě věty, ale některý jsem napsal najednou od A do Z. Jak se mi ale dělalo líp a líp, tak se mi začalo psát hůř a hůř.

Začal jsi nad tím přemýšlet.

To jsem tam psal, že ta inspirace se mnou byla jenom krátce. Snažím se teď psát, ale upřímně řečeno nemám z toho takovej pocit autenticity, než když jsem byl tam. Ono to taky bylo něco jinýho – byla to opravdu výpověď o nějaké mezni zkušenosti. Pro mě, pro každého člověka s takovouhle nemocí, je ale důležitý vědět, že se to dá přežít, i tedka s tou hospitalizací, kdy mi bylo ze začátku strašně zle. A pak, ty léky fakt fungujou – kdyby neexistovala antidepresiva, tak už jsem pětadvacet let mrtvej, nepřižil bych tu první epizodu.

Co je mozek?

Taková divná gelovitá hmota, která umí sama sebe měnit podle změn zevního prostředí a podle požadavků, které na ní to prostředí klade. Zabývám se jako doktor poruchami mozku třicet let, ale vlastně to na neumím odpovědět...

Jsou myšlení a citění pouze chemické reakce?

Ne, podle mne to, co říkáš, jsou jenom prostředky, mechanismy jak se realizují „věci“. A navíc, dříve se třeba soudilo, že ty chemický reakce jsou pouze zakódovaný dědičné, ale teď je jasný, že třeba pokud se hodně zjednodušeně mluví o tom, že deprese je nedostatek serotoninu, tak to vždycky neznamená, že to máš daný dědičně, ten nedostatek – stejně tak ho způsobuje chronický stres, bolest, zkušenost nějakého mezního charakteru... Jsem neurolog, ale nejsem fundamentální neurobiolog.

Nebo chemik.

Nebo chemik. Tedko příští týden bych měl jet do jednoho blázince přednášet o vztahu neurobiologie a psychoterapie, jak to spolu souvisí – psychoterapie dělá úplně ty samý změny v mozku, bez léků, teda pokud funguje. Jsou studie, kde třetina pacientů brala léky, třetina dělala psychoterapii a třetina brala placebo bez psychoterapie a v každé té skupině se nějaký lidi zlepšili. A představ si, že i to placebo udělá v mozku u těch zlepšených lidí změny, které jsou zobrazitelné v složitých přístrojích a je to tedy aktivní léčba, za určitých okolností. Takže možná i to je jistá odpověď na chemii.

Celá společnost je jedno velké placebo, často bohužel spíš nocebo, které postuluje to, co není, a ono to pak je.

Vědomí umožňuje obousměrnou cestu – to, co do mozku proudí, centrální zpracování a modulace a pak to, co jde z něj ven. A není nadarmo, že se mluví o člověku jako o bio-psycho-socio-spirituální by-

tosti. Fundamentální biologové jsou v tom de facto na stejné rovině jako fundamentální spiritualisti a každá ideologická pakáz.

Je to vždycky věc nějaký komplexity.

Komplexity a harmonie.

Vyváženosti.

Přesně.

Jak se neurologie, za ta léta co to děláš, posunula?

Existuje velký předěl v poznání mozku, když se objevily ty moderní zobrazovací metody. Ani ne tak CT, ale potom ta magnetická rezonance a pozitronová emisní tomografie, kdy můžeš dělat funkčně strukturální koreláty. Máš strukturu mozku a vidíš, že když třeba budeš číst text, tak se ti rozzárí aktivita v nějakém malém okrsku mozku, takže to spolu souvisí. To jsou fantastický věci. Například to, co a kde se děje, když tě lechtají na patě, co a kde se děje, když lžeš, co a kde se děje, když máš žížeň, co a kde se děje při meditaci, co a kde se v něm děje, když například muzikant improvizuje.

A taky poznání takzvaný neuroplasticity, tedy že se mozek každou vteřinu mění a nejde přitom jen o změny funkcí, ale že se mění i jeho mikrostruktura, vznikají nové synapse, zahušťují se, vytvářejí se re-

Říkals, že než tě to skolilo, byl jsi na Srí Lance, v Laosu a v Kambodži. Byls tam nablind?

Zpla nablind a zpola jsem věděl, kam chci dorazit. Snažil jsem se pohybovat mimo ty turistický destinace, což je ovšem dneska už skoro iluze. Bydlel jsem ale jenom u místních a jezdil jsem s místními autobusy, kde nikdo nebyl, z bílý, a viděl jsem nádherný věci – třeba obrovskou karetu, jak klade vajíčka, v noci, viděl jsem slony, chameleony, nádherný ptáky. Samozřejmě jsem se jel v Kambodži podívat na Angkor Vat, na Srí Lance do vysokých hor atd.

Největší zážitek byli ale místní lidi. Já se zamiloval do Srílančanů. Jel jsem tam kvůli tomu, že to jsou buddhistický země – ne, že bych byl buddhista, ale mám velkej respekt k buddhismu a ukázalo se, že Srílančani jsou fantasticky milí a veselí. V navraném autobusu začalo plakat malý dítě, plakalo deset minut, patnáct minut, maminka ho tak trpělivě konejšila, a teď sousedka mu něco dala nebo si ho sama vzala. Tady by už lidi řvali.

Nejsou ve stresu.

Nejsou v našem stresu. Oni jsou třeba velice chudí, teď tam byly strašlivý záplavy, jsou bez bydlení, ale není tam ten stres západní společnosti. A pak Kambodža se úplně zmocnila mého srdce – ty lidi jsou milí a klidní, ačkoli mají za sebou ten strašlivý marxistický experiment: sedmdesát pět procent kambodžský populace je mladší čtyřiceti let, protože ta starší generace byla za Pol Pota vyvražděna.

Jaký byl Laos?

Laos jsou podle mne dvě země, sever Laosu je úplně jiná země než ten jih. Na tom severu žijí takoví jako Číňani, mnoho mužských má na čepicích pěticipý hvězdy a ve tváři zachmuřený výraz – vůbec tam není ta buddhistická milost. To je země rozkročená mezi Buddhou a Marxem. Na zastávce vidíš týpky, kteří jako kdyby vypadli z bolševického výboru, a vedle dřepí dva oranžoví mniši. Každý mnich v Laosu musí jednou za rok na týden na marxistický školení, ale jinak je nechávají být

Na severu jsou fakt chladný nepřístupný lidi, který vypadají, že opravdu zažili nějaký šílený trauma – tam jsem opravdu cejtil, že se v té zemi stalo něco temnýho. První i druhá Indočínská válka se vším tím bombardováním Ho Či Minovy stezky ... To na jihu vůbec není. Ovšem ten jih mě moc nebavil. Bylo tam pár takových turistických center, což bylo zoufalý, takový ti batůžkáři z celého světa, kteří tam jenom chlastaj, berou různý drogy, radujou se – strašně mě srali. Ten sever, vlastně i s tou zachmuřeností, byl zajímavý. A taky tam je nádherná příroda, vysoko v horách, někde na tom severu žijou poslední tygři, jsou tam ty opiová políčka a prý tam existují horský kmeny, kde v životě neviděli bělocha.

Jak dlouhá to byla cesta?

Kupodivu taky sedm týdnů. Jako v blázinci

To sis pak tedy musel „odpracovat“.

Jo. Odlítal jsem 5. ledna, vrátil se cca 25. února, a ten závěr cesty už mi nebylo dobře –Kambodža byla ale tak strašně krásná, že mě to drželo nahoře. Ta země se mě tak zmocnila, že když jsem v Siam Reapu uviděl transparent o tom, že děti tam v období monzunů umírají na horečku dengue, protože je nedostatek krve, tak jsem si nechal tuk-tuk zastavit u dětské nemocnice a šel jsem darovat krev. Nakonec jsem skončil opravdu v takovém ráji, na ostrově, kterej ještě nebyl zastavěnej, kde byla bílá pláž, tři kilometry doleva a tři kilometry doprava, nikde nikdo. Sedm malých bungalovů a u toho plážová primitivní hospůdka – patřilo to jednomu Izraelci, který si vzal Kambodžanku a spolu to tam vybudovali. V noci jdeš plavat, tam je fosforeskující plankton, a to máš pocit, že plaveš v nebi plném zářících hvězd. To bylo neuvěřitelný a já si říkal – a to už byl asi taky příznak té deprese – „to je místo, kde by člověk mohl a měl umřít“. Pak jsem to říkal psychiatrovi, co mě přijímal, a on říkal: „To je zvláštní, nedepresivní člověk by asi řekl, že to je místo, kde by chtěl žít.“

Kdy jsi dělal medicínu?

Končil jsem v roce 1986.

Jak to na fakultě vypadalo v 80. letech?

Já jsem si myslel, že jdu do školy, která je málo ovlivněná tím režimem. Bylo velmi složité se tam dostat, protože můj otec neurolog, známý hlavně ve výzkumu, byl vyloučený ze strany. Kupodivu jsem se tam ale dostal, dokonce na poprvé, a hned to na mě padlo. Ředitelka na gymplu, na Botičský, byla sice komunistka, ale vůbec se to na atmosféře školy neprojevovalo. Měla tam spoustu průserářů, učitelů, kteří nebyli ve straně, nebo měli problémy v 68. roce, nebyla sekernice, celej ten gympl se člověk cítil svobodnej a příchodem na medicínu, to bylo v roce 1980, se to prudce změnilo: po tom relativně svobodném gymplu to byl šok. Vlastně nerad na studia vzpomínám. Nerad.

Listopad osmdesát devět jsi zažil v nemocnici?

V nemocnici. Byl jsem jeden z lidí, kteří na I. lékařské fakultě organizovali Občanské fórum ještě s Honzou Hugem a s Pavlem Bémem, co pak byl ten nechvalně proslulej primátor...

Jak to tam probíhalo?

Chaoticky. OF vzniklo tak, že se tam promíchali studenti a mladý doktoři. Dalo se to dohromady hned v pondělí, organizovaly se schůze, svolávaly se lidi... Já ale zjistil, že nejsem schopen nějaké organizace. Byl tam komunistický ředitel, což byl totální čurák, fakt nebezpečnej zmrd. Konala se nějaká schůze, on tam přišel a vyvrbilo se to tak, že se všichni nějak báli mu postavit čelem a ani jsem nevěděl, jak se to seběhlo, stál jsem proti němu já a najednou jsem byl jako malý kluk – já jako syčákovi absolutně nedokázal čelit, měl nade mnou obrovskou převahu, já se toho zděsil a stáhnul jsem se z toho, protože jsem viděl, že už nemám co nabídnout – co jsem mohl nabídnout, byl ten začátek, ale že se toho musí chopit někdo jinej.

Tak ti, Honzo, přejú, abys nemusel psát další várku básniček, tedy za podobné situace...

Asi to byla součást té zkušenosti, patřilo to k tomu, i ten fakt, že to přišlo a zase odešlo.

Petr Placák

Leonardo da Vinci raného bolševismu

Věž Třetí internacionály Vladimira Tatlina

„*Podíval jsem se klíčovou dírkou do jednadvacátého století,*“ prohlásil spisovatel Ilja Erenburg, když shlédl projekt Věže Třetí internacionály Vladimira Tatlina. Návrh jednoho z hlavních představitelů ruské (později sovětské) avantgardy a spoluzakladatele konstruktivismu se sice nikdy nerealizoval, nicméně dodnes mnoho vypovídá – nikoliv o našem století, ale o rozporuplné roli umělecké avantgardy v počátcích sovětského režimu.

„*Prostoru vědovi dva rekonstruované pětimetrové modely ‚Památníku Třetí internacionály‘. Původní model byl tři-cetimetrový a Tatlinův projekt počítal s výškou 400 metrů, pro nedostatek financí však práce nebyla nikdy realizována. Uvnitř dřevěného pláště věže tvořeného šroubovici, mezi kterou jsou připevněné latě, jsou válce v různé velikosti a krychle, rotující kolem své osy – velkolepý, byť jen zamýšlený, památník organizaci, která žila z krve a násilí všude tam, kam strčila svůj rypák,*“ napsal v listopadu 2012 v časopisu *Babylon* Jan Placák, když recenzoval výstavu, která se od června do října zmíněného roku konala v Basileji pod příznačným názvem „Tatlinovo nové umění pro nový svět“.

Jaký vlastně měl být nový svět komunismu, alespoň v představách jeho idealistických zastánců, a vyžadovalo budování nového systému i nové umělecké proudy? A jaký vztah existoval mezi avantgardními umělci a novou revoluční mocí? Život a dílo Vladimira Tatlina na tyto otázky přinášeji výmluvnou odpověď.

Vladimir Tatlin se narodil 28. prosince 1885 v Charkově na Ukrajině, jako syn železničního inženýra a básnířky. „*Vladimir Tatlin byl pozoruhodný chlapík. Pocházel z bohaté rodiny, nepohodl se ale s otcem a v necelých patnácti letech utekl z domova. Nechal se najmout na zaoceánskou loď a do svých třiceti se živil jako námořník. V pauzách mezi plavbami se věnoval malování, seznámil se s ruskou bohémou a studoval na různých uměleckých školách. Zajímal se o primitivismus, fauvismus a kubismus a moderní směry chtěl poznat přímo v místě jejich zrodu – v Paříži,*“ napsal v srpnu 2012 v *Lidových novinách* publicista a teoretik výtvarného umění Tomáš Pospiszl. Jenže na cestu do Paříže chyběly Tatlinovi peníze.

V roce 1914 se proto nechal zaměstnat jako představitel slepého hráče na ukrajinský lidový nástroj banduru v jednom obchodním domě v Berlíně, kde se zrovna konala prodejní výstava ruského lidového umění. Vydělal si tak peníze a mohl pak v Paříži na vlastní oči spatřit kubistická díla. Ve francouzské metropoli se setkal i s Pablem Picassem, který prý Tatlinovu hru na banduru velmi obdivoval.

Tatlina – dosud především malíře – kubismus inspiroval k tvorbě v prostoru. Od roku 1915 začal vytvářet cosi, co nazýval kontra-reliéfy. Tomáš Pospiszl je popisuje takto: „*V rozích místnosti zavěšuje abstraktní objekty ze dřeva a plechů, které se pomocí vypnutých provazů jakoby vznášely v prostoru. Vypadají jako realistické zpodobnění kubistických maleb, ovšem obohacené o prvek vyvažování a díky zavěšení i vzájemného provázání jednotlivých prvků.*“

Do dnešních dnů se Tatlinových kontra-reliéfů zachovalo jen velmi málo. Tatlinovi šlo i v tomto případě o hledání nových forem, o totální rozchod se starým, buržoasním uměním. Ale novátoři v umění se často nadchnou pro vše nové, i pokud jde o politické systémy.

Tatlin byl navíc přesvědčen, že umění by mělo intenzivně působit na společnost a že avantgardní směr bude sloužit novému sociálnímu řádu. A snažil se též o spojení činnosti umělce s prací konstruktéra a inženýra. Tato syntéza měla zrodit úplně nové umění.

„*Revoluce z roku 1917 přišla uprostřed ruského takzvaného Stříbrného věku, prvních tří desetiletí tohoto století, kdy se dařilo avantgardě ve všech druzích umění. Mnozí z nejlepších spisovatelů a umělců se za občanské války i po ní účastnili Proletkultu a jímých sovětských kulturních podniků. Toto spojení komisařů a umělců vycházelo částečně z obecných principů: z myšlenky, že umění má svůj sociální program a poslání komunikovat s masami, a z modernistického odmítání starého buržoazního umění,*“ píše Orlando Figes v knize věnované ruské revoluci, nazvané *Lidská tragédie*. Figes ovšem připomíná, že z hlediska uměleckého vkusu byly masy spíše konzervativní, modernistické umění jim nic neříkalo. To samé platilo i pro stranické funkcionáře, což Figes ilustruje pěknou historkou. Slavný malíř Marc Chagall se stal na nějaký čas v rodném Vitebsku komisařem umění a při prvním výročí bolševické revoluce vytvořil na vitebských ulicích speciální výzdobu. Komunističtí funkcionáři se prý ale chodili udiveně ptát: „*Proč je ta kráva zelená a proč ten dům létá po obloze, proč? Co to má společného s Marxem a Engelsem?*“

Pozdější socialistický realismus je v této reakci vitebských stranických funkcionářů v podstatě již plně obsažen. Nicméně v prvních letech po revoluci mohli ještě avantgardní umělci experimentovat.

„*Tehdy ještě žádný umělecký cenzor neexistoval – bolševici měli důležitější věci na práci – a tak si umělci v podstatě mohli dělat, co chtěli. Tak došlo k onomu paradoxnímu uměleckému rozmachu v policejním státě. Mnohé z tohoto raného sovětského umění bylo skutečné a trvalé hodnoty. Konstruktivisté, zejména umělci jako Rodčenko, Malevič a Tatlin, měli na modernistický styl mohutný vliv,*“ podotýká Orlando Figes. A právě v této době, v letech 1919 až 1920, přichází Vladimir Tatlin s návrhem své věže. Původně se měla jmenovat Památník Říjnové revoluce. Ovšem v logice Tatlinova myšlení bylo i to, že památník neměl zhmotňovat minulost, ale budoucnost. Často se lze setkat i s označením Památník Třetí internacionály, což však asociuje nějakou statickou sochu. Proto je asi lepší říkat Věž Třetí internacionály, zvláště když měla plnit řadu aktivních úloh.

Tatlin nikdy nevytvořil podrobnou projektovou dokumentaci, ale jen několikametrové modely a teoreticko-estetické zdůvodnění. Jeho věž, navržená jako stavba z oceli a skla, byla koncipována jako spirálovitě se zužující kovová konstrukce, jejíž osa by byla paralelní se zemskou osou. Měla se tyčit v Petrohradě do tehdy rekordní výšky 400 metrů, a překonat tak Eiffelovu věž v Paříži, vysokou pouze 300 metrů. Eiffelovku měla překonat i v roli symbolu modernity – nové, socialistické modernity, ponechávající daleko za sebou starou buržoazní modernitu.

V monumentálním vnitřním prostoru Tatlinovy věže měla být nad sebou zavěšena tři mohutná tělesa, v základních geometrických tvarech krychle, jehlanu

a válce, a uvnitř těchto těles se měly nacházet obří sály a kancelářské prostory. Tělesa měla rotovat, každé z nich postupně vyšší rychlostí, krychle jednou za rok, jehlan jednou za měsíc, válec jednou za den. Měly v nich sídlit různé orgány budoucí světové dělnické socialistické re-

publiky, v krychli orgány legislativní, ale měly tu být též přednáškové a konferenční sály; jehlan měl hostit výkonné orgány; a válec, rotující kolem osy jednou za den, Tatlin plánoval hlavně pro redakce novin či rádia nebo oddělení propagandy.

Věž měla být rovněž uzpůsobena ke gigantickým venkovním filmovým projekcím. Tatlin ji pojal nejen jako symbol, ale hlavně jako svého druhu „nervové centrum“ celého revolučního světa. Měly zde sídlit tiskové agentury či odtud mělo vysílat revoluční rádio v mnoha jazycích. Technické vybavení pro rozhlasové vysílání se mělo nacházet v polokouli umístěné na vrcholku věže.

Tatlin a jeho spolupracovníci však nikdy nepřekročili fázi modelování. V roce 1920 představili veřejnosti několikametrový model věže, a to pod heslem „Inženýři tvoří nové formy“.

„*Tak jako je výsledkem určitého počtu oscilací a délkových vln prostorová míra zvuku, je proporce mezi sklem a ocelí mírou hmotného rytmu. Z jednoty těchto podstatně důležitých materiálů plyne výraz kompaktní a působivé jednoduchosti a zároveň i vztahů, protože tyto*

materiály, jimž oběma dává život oheň, tvoří elementy moderního umění,“ zněl dobový popis projektu, jenž patrně parafrázoval Tatlinova vlastní slova. Cituje ho Kenneth Frampton v knize *Moderní architektura. Kritické dějiny*. Spisovatel Ilja Erenburg projekt věže zhodnotil slovy: „*Podíval jsem se klíčovou dírkou do jednadvacátého století.*“

Ale politici, vůdcové bolševické revoluce, už tak nadšení nebyli. Komisař pro vzdělávání Lunačarskij soudil, že věž je pro lid příliš nezvyklá a podle Lva

úmyslu,“ pomyslel si během Tatlinovy výstavy v Basileji Jan Placák. Tatlin se pokoušel sestrojit ornitoptéru – výraz pochází z řeckých slov *ornithos* neboli „pták“ a *pteron* čili „křídlo“. Český termín pr o ornitoptéru zní malebně: „křídelník“. Jde o letadlo s kývavými nosnými plochami, které tedy mává křídly jako pták nebo jako nějaký hmyz.

„*Došel jsem k závěru, že estetické formy, které vytváří příroda, jsou zároveň i neekonomičtější,*“ prohlásil Vladimir Tatlin. Ornitoptéru neboli křídelník by sice mohl pohánět motor, avšak Tatlin chtěl, aby jeho přístroj mohl pohánět člověk vlastní silou, máváním rukou, které by se přenášelo na křídla z latěk a plátna. Tatlin byl přesvědčen, že lidé budoucnosti musí mít k dispozici nejen co nejdokonaleji vyvinutá moderní letadla, ale musí též dokázat létat sami, vlastní silou. Své přístroje sovětský konstruktivista pojmenoval slovem letatlin, jež vzniklo spojením umělcova přjmení a slova létat, které zní v ruštině podobně jako česky: *letat*.

Tatlina však k ideji letatlinu patrně přimělo i utužení poměrů v režimu, jehož revoluční nástup zprvu uvítal a aktivně podporoval. Prostor svobody se rapidně zužoval, a umělec tak asi cítil zvýšenou potřebu vznést se svobodně nad zem jako pták. Či jako postavy z obrazů Marca Chagalla. Není známo, že by se mu to někdy podařilo, být se zachovala fotografie, jak svůj letatlin předvádí na nějakém leteckém dni – ovšem na oné fotografii je Tatlinův letatlin pevně přikován k zemi.

„*Poslední vystavené obrazy jsou dvě práce z druhé poloviny čtyřicátých let. Kruh se uzavírá, na prvním obrazu je lidská lebka na otevřené knize s nečitelným textem, na druhém do krvavé flákyoty syrového masa zapichnutý nůž. Novátor Tatlin končí konvenční malbou a ne příliš veselou,*“ hodnotí pozdní Tatlinovu tvorbu Jan Placák v časopisu *Babylon*. Letatlin číslo 1 byl roku 1932 vystaven v italském sále Muzea výtvarného umění v Moskvě vedle soch Verrocchia a Donatella a bezprostředně vedle kopie Michelangelova Davida. Idea letatlinu je totiž vlastně renesanční a Vladimir Tatlin nejvíce připomíná jiného renesančního génia, Leonarda da Vinciho.

A nejen snahou o konstrukci létajících strojů. Tatlin určitě stále přitahuje tím, jak dovedl, podobně jako da Vinci, překračovat hranice mezi uměním, technikou a vědou. Byl nejen malířem, sochařem, konstruktérem či architektem, ale zabýval se rovněž scénografií či navrhováním nábytku nebo keramiky. Byl tedy opravdu bytostí, jak se říká, renesanční. A zároveň politicky poněkud naivní.

Na ruské známce vydané v roce 2000 jsou vedle sebe Tatlinova věž a sousoší „Dělník a kolchoznice“ od Věry Muchinové, monumentální skoro pětadvacet metrů vysoká socha, jedno z nejznámějších a nejtypičtějších děl socialistického realismu. Známkta tuto kombinaci doprovází nápisem „Symboly epochy socialistické výstavby“. Tuto epochu, jejíž podstatě daleko lépe odpovídá výraz totalitní diktatura, však reprezentuje spíše ono umělecky naprosto sterilní a tupé sousoší. Diktátorská moc tvůrčí duchy zkrátka zašlapává a ubíjí, byť ji někteří nadšeně krácejí naproti. Tak jako Vladimir Tatlin, Leonardo da Vinci raného bolševismu.

Petruška Šustrová, Josef Mlejnek jr.

Kapitola z knihy: <i>Temné stezky světých zítřků. Malý slabikář fenoménů komunismu, kterou letos vydá o.s.PANT.</i>

Tohle všechno jsme si zasloužili

Novelu ruského novináře Michaila Šešeljova (1959) *Nejsem Rus* (Ně russkij, 2015) v původním i českém vydání provázejí slova o autorově motivaci napsat prózu – literatura si v dnešním Rusku na rozdíl od zdiskreditované žurnalistiky údajně ponechala svou sílu a účinnost. Na stránkách své prvotiny se Šešeljov věnuje mimo jiné právě sehlání mediálního světa v „novém“ Rusku po rozpadu SSSR a ústý svého alter ega, novináře Pavla Volodina se v ní ptá po příčinách současného neutešeného stavu ruské společnosti. Ve snaze najít přesvědčivou odpověď probírá ve zpětném sledu zlomové události posledního čtvrtstoletí (válka na východní Ukrajině, anexe Krymu, Euromajdan, uvěznění Michaila Chodorkovského, rozehánání redakce nezávislé televizní stanice NTV, dvě války v Čečensku), aby se nakonec zastavil u první čečenské války. To během ní se setkali tři hlavní hrdinové knihy – dva novináři a jeden jimi osvobozený ruský zajatec. Po dvaceti letech je znovu dohromady svede zoufalý teroristický čin poslední zmíněného – Vadima Seregina, obyčejného Rusa z provinčního městečka, syna neznámého otce a prostitutky, nedobrovolného vojáka, který upadl do dobrovolného čečenského zajetí a který se po svém osvobození a marném pokusu o rodinný

mírový život vrací do míst věčně doutnajících konfliktů, aby nebojoval na něčí konkrétní straně, aby však vždy stál proti Rusům. To on je ten „Nerus“ z původního znění titulu knihy, jehož český překlad jako by prohlášení pronesené v první osobě připsoval vypravěči Pavlu Volodinovi – ten se však své národnosti ani státní příslušnosti a zodpovědnosti z toho vyplývající nikde na stránkách knihy nevzdává, ba naopak.

Po domácku oslovaný nenápadný Vadik o vánočních svátcích na začátku roku 2015 se skupinou teroristů obsadí kousek za Moskvou kostel s více než stovkou lidí uvnitř. Vyhrožuje, že jej vyhodí do povětří, nebudou-li splněny jeho bláhové požadavky (aby se ruský prezident v televizi omluvil za války v Čečensku a na Ukrajině). Ty hodlá sdělit dvěma vyjednaváčům, svým někdejšíм zachráncům a tehdy nerozlučným přátelům – Pavlu Volodinovi a Andreji Pilipenkovi, jejichž cesty se stačily v posledních pěti letech tiše rozejít. Zatímco Volodin po rozeznání redakce deníku, v němž od devadesátých let pracoval, jen s obavami a pokud možno nečinně přihlíží, jak a za jakou cenu „se Rusko zvedá z kolen“, televizní reportér Pilipenko zistně volí aktivní účast a cynicky pomáhá své vlasti „vstát“. Možná i proto, že od

počátku byl na straně silnějšího média, do jehož čím dál tím vyľhanějšího světa se postupně přesunul veškerý život ruské společnosti, jak si hned v úvodu knihy postesksne Volodin. A jenom on, ten „zbábělec, který se přemáhá“, nakonec sebere odvahu vstoupit do kostela a začít vyjednávat s Vadikem. Chce také pochopit, co toho zdánlivě neškodného venkovana mohlo vést k tak krajnímu kroku. Během vesměs přátelského rozhovoru vyjde najevo, že Vadikovy důvody nejsou až tak vzdáleny Volodinovým úvahám o ruské společnosti, která už nechtěla být dál ponižována, a proto se raději – podobně jako to kdysi ve škole dělal i sám Volodin – přidala na stranu grázlů. Volodin své přítakání Vadikovi po jejich prvním setkání v kostele shrne v protestním článku, jehož název by v češtině mohl znít i mnohem jednoznačněji než váhavé „Dejme tomu“. Vždyť rusky se tvrdí: „Vsjo tak“, tj. „Je to tak“ – tak, jak říká Vadik – vinní jsou svým mlčením a nečinností bez výjimky všichni ruští občané. A říká to i Volodin, hned v první větě: „Tohle všechno jsme si zasloužili.“ (s. 110)

Zdá se, jako by celá novela byla napsána především kvůli těmto několika stranám vloženého publicistického textu, v němž se Volodin ohlíží za posledním čtvrtstoletím a občanskou aktivitou,

respektive pasivitou. V současném Rusku takové (sebe)obvinění tištěné noviny opravdu jen sotva zveřejní – a nejen proto, že oficiální dějiny „nového“ Ruska, většinu v něm zmíněných „nepohodlných“ faktů odmítají, ale především proto, že odmítají samu sebe mrskaačskou rétoriku – jako „potomek vítězů nad fašismem“ musí být v jejich logice přece i dnešní Rusko hrdým vítězem.

A patrně ve víře, že literatura ještě může ovlivnit skutečnost, nebo jen proto, že zatím nepodléhá cenzuře, Michail Šešeljov svou útlou prózu napěchováá vším, co jako novinář už nemůže veřejně říct. Příběh několik hodin trvajícího obsazení kostela prostřihává se vzpomínkami na nedávnou minulost, do nichž vměstňuje také řadu narázek na bezprostřední současnost. Těch drobných aktualit je možná až příliš. Avšak čtenář pohlcený napínavou zápletkou jim jen sotva bude věnovat zvláštní pozornost.

Chtělo by se věřit, že sebezpytná knížka Michaila Šešeljova může mít vliv na ruskou realitu, obávám se však, že na to zůstává příliš v zajetí žurnalistiky a jejího tezovitého vypovídání o světě. Pro českého čtenáře to však jistě bude poutavé a v mnohém i poučné čtení.

Alena Machoninová

Michail Šešeljov: *Nejsem Rus*. Přeložil Jakob Šedivý, Praha: Prostor 2016, 176 stran

Nejžhavější místa

Asi před pěti lety jsem se během práce na projektech „Chrámy pro strany“ a „Místo hor“ (šlo o reaktivaci okolí Mostu a záchranu téžených hor blízko Lemberka) opakovaně seznámil s devastací severních Čech, a to nejen s poničením krajiny, ale především s absencí vztahu části místních lidí k jejich životnímu prostředí, k zemi, ve které nežijí, ale jen přežívají, ke které jsou lhotejní a kterou necítí jako svůj domov. Zemi, ke které nejsou poutáni kořeny svých předků, kde nemají svá rodová pole ani hroby, krajinu na jedno použití, ze které se dá kdykoliv odejít někam jinam. Tehdy jsem si vlastně poprvé uvědomil původní obyvatelstvo, poprvé jsem si na ně „vzpomněl“ a cítil jsem, že oni by takové poničení krajiny nedovolili. Vzpomněl i uvozvkách, protože v té době, stejně jako drtivá většina Čechů, jsem o nich ani o okolnostech a průběhu jejich odchodu nevěděl vůbec nic. Stejnou zkušenost s nezájmem některých obyvatel o krajinu, ve které žijí, jsem udělal při pozdějších cestách po zaniklých německých osadách v Novohradských horách, na Šumavě a v Českém lese. Místní obyvatelé někdy ani neznali jména hor, lesů nebo potoků v těsném sousedství svého obydlí. Les je prostě les, louka louka, potok je potok. Domov pro ně začíná až jejich prahem nebo brankou jejich zahrady.

Začal jsem studovat historii původního obyvatelstva Čech, kde po staletí žili lidé různých národností, české, německé, židovské a dalších jiných. Podklady a studijní materiály jsem sháněl více než dva roky a překvapilo mě, jak obtížné bylo se k nim dostat. Nebylo snadné z materiálů vybrat objektivní informace. A už vůbec nebylo lehké se s nimi vyrovnat, udržet si nebo spíše znovu získat nějaký odstup, abych o těch událostech vůbec mohl vyprávět.

První část cyklu věnovaná židovským obětem vychází ze soukromé rodové kroniky sepsané paní, která pro svůj židovský původ ve 14 letech prošla koncentračními tábory Terezínem a Oderanem a jako jediná z desetičlenné rodiny přežila. Nehci ani tak připomínat hrůzy, které tito lidé prožili, to se připomíná poměrně často a pravidelně ve všech oborech umění i mimo ně. Nehci dělat práci o zločinech (válečných ani mimoválečných), ale o mlčení lidí, o mlčení, které tyto zločiny umožňuje a které cítím minimálně jako spoluúčast na nich. Po Mnichovu jsme velmi těžce nesli zradu našich spojen-

ců Anglie a Francie. Nechali nás v tom, nikdo nám nepomohl! Když potom za dva roky odcházely transporty českých Židů do koncentračních táborů, nechali jsme je v tom my, Češi Čechy.

Setkávám se s poměrně rozšířeným názorem, že jsme nevěděli, co se vlast-

Cyklus obrazů vznikl v letech 1998 - 2001. Obrazy mají rozměr 2 × 1,9 m a jsou malovány olejem a emailem na plátně.

Nepřítomnost obětí

Symposium ve výstavě Michala Kadlečka věnované zejména tématům jeho cyklu velkoformátových pláten nazvaného dantovsky: <i>Nejžhavější místa v pekle jsou vyhrazena těm, kdo vidí bezpráví a mlčí</i> pondělí 26. června v 17 ve věži Novoměstské radnice Název symposia Nepřítomnost obětí je zároveň naší charakteristikou Kadlečkova díla i příspěvků k tématu. Čeká Vás provedení výstavou a několik komentářů. <i>Vstupné dobrovolné.</i>

ně s Židy děje. Není to pravda a myslím, že je i velmi nebezpečné v této lži setrvávat. Všichni viděli na vlastní oči cedule, na kterých bylo Židům zakázáno navštěvovat kavárny, restaurace, dětská hřiště, školy, veřejné dopravní prostředky, vlastnit psy... Každý se setkal ve svém okolí s vystěhováváním Židů z jejich bytů a se zabíráním jejich majetku, každý viděl nebo mohl vidět rodiny odcházející do transportů.

Bohužel, po prvních výstavách v Čechách jsem zjistil, že většinu ná-

vštěvníků vůbec nenapadne, že by se to mělo týkat jich samotných, protože jsme zvyklí, že když se hovoří o Židech a koncentračních táborech, hovoří se vždy o německé vině.

Když jsem k cyklu o českém mlčení při vyhlazování českých Židů připojil druhou část – cyklus o poválečném vyhnání Němců, byly reakce návštěvníků mnohem bouřlivější. Bylo mi vytýkáno, že srovnávám nesrovnatelné. Že je to urážka židovských obětí. Tyto výtky

Nepřítomnost obětí

Symposium ve výstavě Michala Kadlečka věnované zejména tématům jeho cyklu velkoformátových pláten nazvaného dantovsky: <i>Nejžhavější místa v pekle jsou vyhrazena těm, kdo vidí bezpráví a mlčí</i> pondělí 26. června v 17 ve věži Novoměstské radnice Název symposia Nepřítomnost obětí je zároveň naší charakteristikou Kadlečkova díla i příspěvků k tématu. Čeká Vás provedení výstavou a několik komentářů. <i>Vstupné dobrovolné.</i>

šezřejmě ani v jednom případě nezazněly od Židů, ale od lidí, kteří nijak postižení nebyli. Vysvětluji si to tím, že lidé, kteří podobné utrpení prožili, chápou lépe utrpení jiných. Hlavním důvodem spojení holocaustu a vyhnání Němců do jednoho cyklu pro mě bylo to, že skoro všichni Češi jsou dostatečně informováni o zločinech páchaných na Židech, a díky tomu mají poměrně přesnou představu o obudné míře mučení a vraždění nevinných obětí, cítí nepřijatelnost takového činu.

samořejmě ani v jednom případě nezazněly od Židů, ale od lidí, kteří nijak postižení nebyli. Vysvětluji si to tím, že lidé, kteří podobné utrpení prožili, chápou lépe utrpení jiných. Hlavním důvodem spojení holocaustu a vyhnání Němců do jednoho cyklu pro mě bylo to, že skoro všichni Češi jsou dostatečně informováni o zločinech páchaných na Židech, a díky tomu mají poměrně přesnou představu o obudné míře mučení a vraždění nevinných obětí, cítí nepřijatelnost takového činu.

nejaký Strouhal. Když rozvážel své výrobky, tak psi se mohli po celé dědině zbláznit, jak to vonělo. Dneska je to na potrestání.“
„Myslíte Babišovy kostelecké uzeniny?“
„No áno, fajnovější prasa by něco takého nežralo.“
Nejhorší je, když chce autor něco sdělit, když se snaží vyjádřit nějakou myšlenku. Umělec není umělcem proto, že je inteligentní, vzdělaný, ten, kdo dokáže formulovat věci lépe než ostatní, ale proto, že skrz sebe nechává promlouvat něco, co právě věcně a správně formulovat nelze, protože jinak by se z umění stala učební pomůcka, která věci neotevírá, ale uzavírá – třídí je do předem daných a popsanych škatulí, zatímco autor funguje jako médium, které jedincům neobdarovaných viděním, zprostředkovává pohled na svět, na nás samé ze zcela jiné perspektivy.

Jaroslav Blažek v tom naštěstí žádné ambice nemá – maluje, jak ho to zrovna napadne, zcela svobodně, jako šimpanz, bez ohledu na Akademii, mimo obchodní odpověťví snobů pro snoby, založeného na marketingu, které se honosně nazývá výtvarné umění.

Blažkova „antiintelektuální“ malba je čisté umění, bez jakéhokoli přesahu. Stejně tak jako malíř, mohl být Blažek fotbalista nebo folklorní tanečník. Když se ho člověk ptá na jeho obrazy, rozpovídá se o hokeji a ping-pongu, který hrál závodně, za Kostice:

„Hráli jsme dobře, až po Uherské Hradiště, tenkrát, za protektorátu, a mám dojem, že jsem toho Finovského jednou v Hodoníně porazil, jeden set, nebo ho chtěl porazit...“

Když se ho pak zeptáte na Akademii, kam se dostal oklikou přes Bratislavu a Státní soubor písní a tanců v roce 1952, tak se dozvíte, že tam založil cimbálku, a taky fotbalovou jedenáctku – „Franta Ronovský, Jarda Papoušek, Ruda Pištěk s náma parkrát hrál, Karel Malich, Karel Nepraš, který hrál fotbal a pak i v cimbálce.“

Proberete s ním tedy fotbal a cimbálovku, a když se ho pak zeptáte, jak to tedy bylo na Akademii, odpoví: „Jinak to stálo za hovno,“ a má recht:

O vyhnání Němců nemají skoro žádné informace, ale podvědomě cítí, že něco není v pořádku, já doufám, že cítí výčitky jakéhosi kolektivního svědomí, kolektivní paměti, že tuší vinu, kterou na vyhnání máme. Když jsou tyto dva pocity postaveny vedle sebe, mohly by snad vést k poznání a pochopení rozsahu zločinů, kterými jsme se provinili vyháněním Němců. Jen díky naší neinformovanosti a předsudkům je možné, že stále hovoříme o „odsunu“ a spravedlivém trestu, místo abychom hovořili o „vyhnání“ a bestiální pomstě.

Mohlo by se zdát, že zbytečně vytahuji věci zapomenuté, nebo dokonce promlčené. Jenže česká xenofobie, předsudky a komplexy stejně jako občasná nepodložená halasná namyšlenost a hysterické reakce na jakoukoliv zmínku o „odsunu“, Sudetech nebo Benešových dekretech svědčí o tom, že nic z historie národa nelze vymazat a že čím dříve budeme schopni naše chyby a viny pojmenovat a přiznat za ně zodpovědnost, tím lépe pro nás. Neexistuje kolektivní vina, ale existuje něco jako kolektivní svědomí nebo kolektivní paměť. Je především v našem vlastním zájmu, abychom v této paměti neměli tabuizovaná temná místa, která metastazují ve formě nezdravých sebeklamů a lživých mýtů o „národní povaze“. Potřebujeme si uvědomit, že jsme schopni stejných činů jako kterýkoliv jiný národ, že nejsme národ zlatorukých muzikantů s holubičí povahou. Mýty o národních povahách totiž mají velmi negativní dopad a na jejich základě není možné stavět žádný smysluplný dialog ani nějaké zdravé odůvodněné sebevědomí. Proto bychom všichni měli znát pravdivá fakta o nerovném postavení německé menšiny v Čechách v době první republiky, o vyhnání tří milionů Němců z jejich domovů a o jejich mučení a vraždění na základě nepřijatelného principu kolektivní viny. A měli bychom znát i jejich další osudy, protože jejich utrpení přechodem hranic nekončilo, ani naše zodpovědnost ne. Dlužíme to především sami sobě. A dlužíme to i sudetským Němcům, těm nespravedlivě postiženým a jejich potomkům, těm vyhnaným i těm, kteří zde sice mohli zůstat, ale donedávna naráželi na problémy spojené s jejich původem. Jestliže bude jejich utrpení zapomenuto, bylo zbytečné. Jestliže o něm budeme učit, změní se ve zkušenost, která snad jednou zabráni vlastnímu opakování. Teprve potom můžeme přistoupit k jednání, které, doufejme, povede ke skutečnému smíření našich národů.

Jak říká židovské přísloví, které jsem použil jako název jednoho obrazu: „Tajemstvím smíření je vzpomínka.“

Michal Kadleček

se narodil v červenci 1968 v Praze. V letech 1990 - 1993 vyučoval estetiku a literaturu na soukromém reálném gymnáziu v Praze Libni. V letech 1994 - 2000 studoval AVU v Praze v Ateliéru monumentální tvorby prof. Aleše Veselého. Vystavoval v Čechách a v Německu, je zastoupen v soukromých sbírkách v Čechách, na Slovensku, v Anglii, Francii, Holandsku, Belgii, Švýcarsku a USA. Od roku 2000 žije na Vysočině nedaleko Chotěboře.

Obrazy v cyklu jsou rozvrženy jako stránky obrazového česko-německého slovníku. Proto, že tato dvojazyčnost k dané době neodmyslitelně patří a dotváří její atmosféru (čeština je zde na prvním místě, protože obrazy mají oslovit především Čechy), proto, že z tohoto období pochází většina současných problémů, které mezi našimi národy stojí, a předsudků, které nám brání v dorozumění (slovník jako pomůcka ke zlepšení vzájemné komunikace), a proto, že na této vině se podílíme společně (mlčíci syndrom mají samozřejmě Češi i Němci).

Přestože mají obrazy „vyprávět“ o lidských osudech, záměrně se na nich vyhýbám figuracím. Myslím, že by potom pouze ilustrovaly konkrétní příběhy a ztracely by obecnější rovinu výpovědi. Proto maluji jen prázdnou krajinu nebo určité prostředí, jako dokument tehdejšího nebo současného stavu, ale zároveň i jako scénu, kde se příběhy odehrávaly a mohly by se znovu odehrávat. Náměty jsem maloval poměrně suchým popisným způsobem, který myslím odpovídá zvolené formě obrazového slovníku a který mi umožnil prostředí nebo krajinu dokumentovat a zároveň i mírně zdůrazňovat určitou atmosféru nebo výmluvné detaily.

Tento cyklus chci v následujících letech poslat jako putovní výstavu po Čechách, aby trochu přispěl k informovanosti a k zamyšlení české veřejnosti nad zamlčovanými mýsty naší historie. Zároveň bych jej chtěl vystavit i na několika místech v Německu, aby vyhnání Němci věděli, že se i v Čechách na jejich utrpení vzpomíná, že se o něm alespoň trochu přemýšlí a hovoří. Možná, že by obrazy mohly posloužit i jako zdroj informací pro Němce, kteří mají dosud o osudech vyhnaných Němců jen nejasnou představu, protože jejich rodin se to nedotklo.

Michal Kadleček, září 2001

Cyklus obrazů si můžete prohlédnout na http://www.artforgood.cz/cs/vybрана-dila/kadlecek

Jeskynní malba Jaroslava Blažka

Retrospektiva obrazů J. B. k jeho 90. narozeninám

Jednou z mnoha věcí, kterou člověku bolševik znechutil, bylo lidové umění – kaširovaně radostná venkovská selanka, založená od slova „umět se“, tedy prostituuvat, což mělo být podle dobové teologie zdrojem všehomíra: svět měl dojít spásy skrze nezkažený lid. Jaroslav Blažek tuto spasiletskou kletbu nad lidovým uměním beze-zbytku zlomil. Z jeho „folklórních“ obrazů na nás nejuchá idiot, z kterého se člověku už jen od pohledu dělalo šouflí, ale hledí na nás strnulé tváře bohů a bohýň, které tu jsou od počátku věků – zírají na nás, skrz nás, přes nás, za nás stejně strnule a nehybně, jako tváře bohů ze svatých prastarých jihoamerických indiánských kultur.

Blažkův krojovaný jezdec se vznáší v prostoru jako mořský koník v oceánu bezčasí, bez znatelného pohybu, jako kentaur, kterého nelze osedlat, protože je to nehmotná myšlenka, a tedy skutečnost, součást pradávného mýtu, který člověka nomezuje, ale povznášá, a proto je nutné jej oslavit, odít jej do harmonii vzbuzujících tvarů a zářivých barev, které evokují cyklický čas setí a úrody, plození a smrti, magický čas, který na padrtí rozbíjí představu světa jako neustálého progresu.

„Ty vaše folklorní věci mně evokují umění starých civilizací; nebo africkou malbu,“ řekl jsem Jaroslavu Blažkovi před dvěma lety, kdy jsem s ním dělal rozhovor pro Babylon. „Nevím,“ odpověděl, „Afričani jsem v životě neviděl. Ono to není nic tak zvláštního, to lidové umění, člověk si jen musí sednout a cik cak...“

„Je to tedy čisté okamžitý nápad?“

„Ale žádnéj nápad... No tak, samozřejmě, nápad, nebo spíš chuť – já tady můžu sedět a čumět na to jako vůl, co s tím, a nápad nikde žádnéj. Já si to nepředstavuju vůbec nijak. To je něco, co je nesdělitelné, co je správné, čisté... Na ten folklor se nabalilo takého svinstva ... Malérů máme, zpěváků, sviní různých... Kristepane, to je hrůza,“ povádal Blažek a od výtvarného umění přešel k uzeninám: „Teď v těch novinách, manželka kupuje Blesk, tahle ukazuje tohle, tahle tohle, ale že by existoval nějaký truhlář, to neexistuje. Klobásky dnes a tenkrát! Řezník, to byl mistr! V Kosticích to byl

Chcete vypadat jako někdo, kdo ví, co ve světě právě letí? Čtěte si v metru Geniální přítelkyni!

Chcete okouzlit novou přítelkyni dobrou knihou? V knihkupectví vyberte Geniální přítelkyni!

Chcete zaskočit svou přeintelektualizovanou švagrovou? Zeptejte se jí, jestli už četla Geniální přítelkyni!

Chcete najít tu správnou ženskou, ale jste pořád sám? Přečtěte si zatím alespoň Geniální přítelkyni!

Chcete mít důkaz, že dobrá literatura a bestseller se nevyklučují? Sáhněte po Geniální přítelkyni!

Chcete se zalíbit nastávající tchyni? Dejte jí jako dárek Geniální přítelkyni!

Chcete se těšit na další díly neapolské tetralogie Eleny Ferrante? Pak si musíte přečíst Geniální přítelkyni!

Tahle neapolská přítelkyně je prostě geniální!!!

ONDŘEJ HORÁK, ZEN MAGAZÍN

Tuto knihu vřele doporučuji.

BILL GATES, SPOLUZAKLADATEL MICROSOFTU

Rozhodně stojí za přečtení. Pokud jde o umělou inteligenci, musíme být nanejvýš opatrní. Je potenciálně mnohem nebezpečnější než jaderné zbraně.

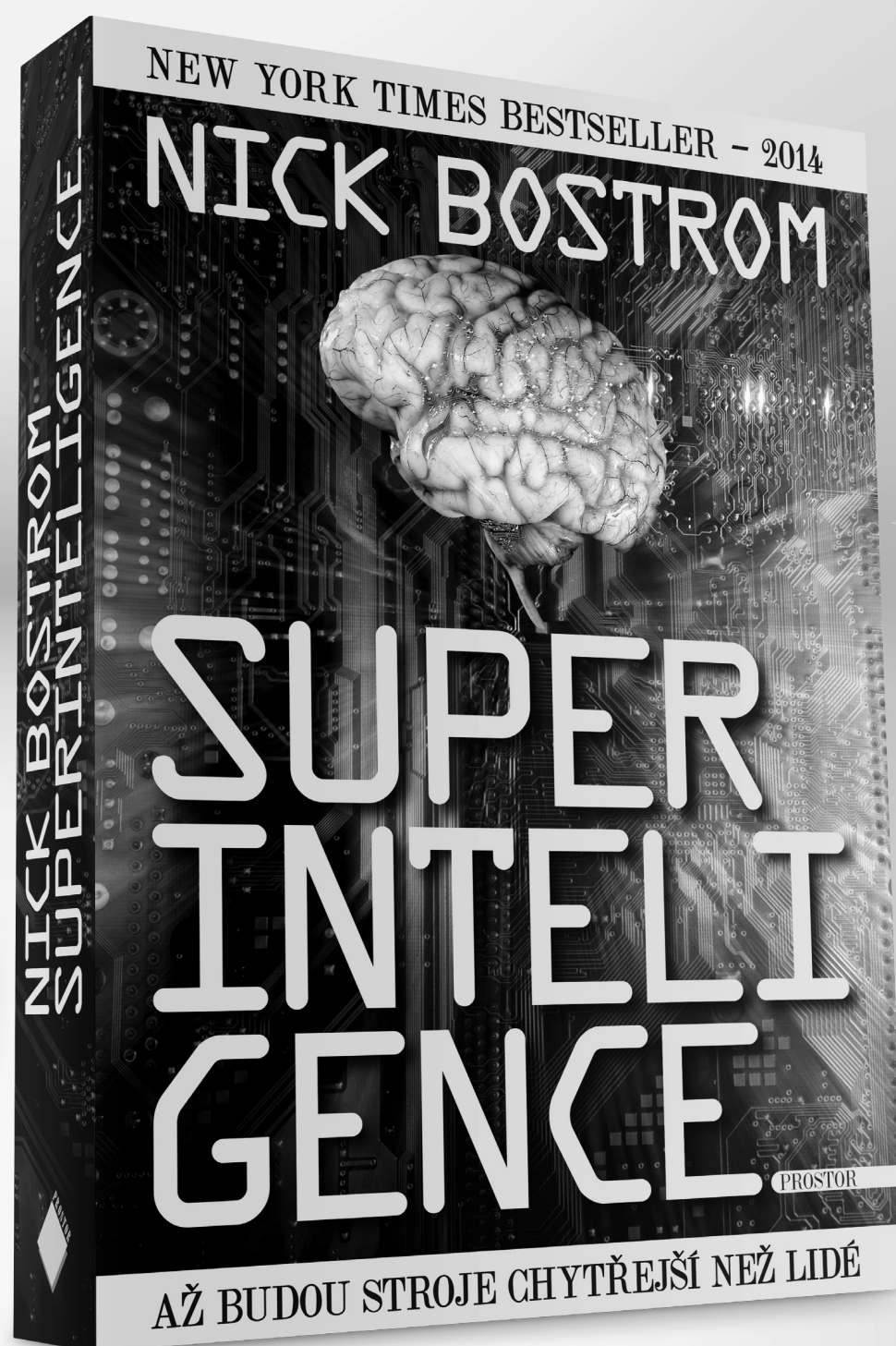
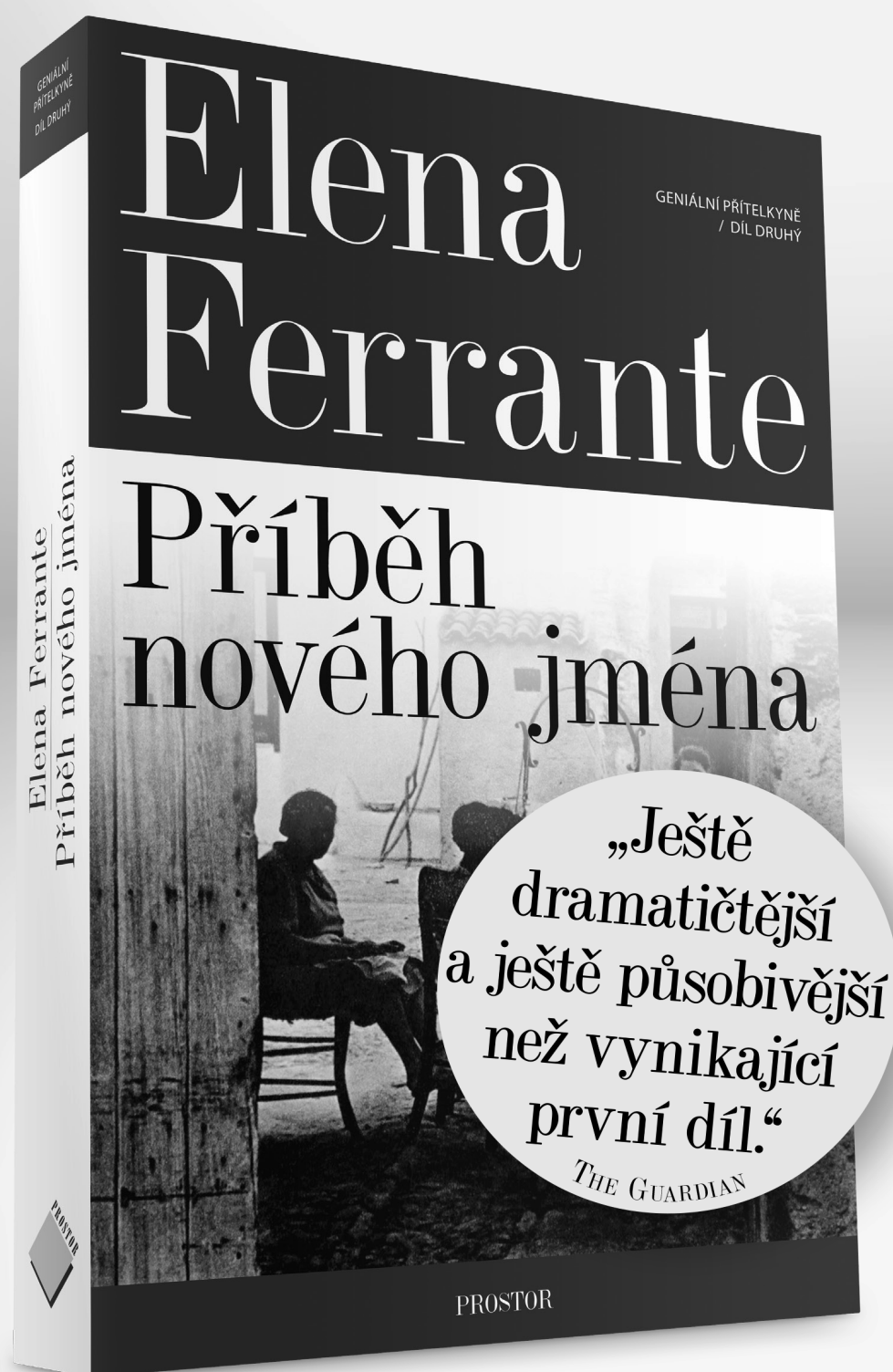
ELON MUSK, ZAKLADATEL KOSMICKÉ SPOLEČNOSTI SPACEX,
ŘEDITEL AUTOMOBILKY TESLA

Každý inteligentní člověk by si měl tuto knihu přečíst.

NILS NILSSON, PRŮKOPNÍK OBORU UMĚLÉ INTELIGENCE

Kniha Nicka Bostroma má na čtenáře vysoké nároky, jelikož si pohrává s velkými myšlenkami. Za tu námahu však rozhodně stojí. ... Pokud vás toto téma zajímá a jste připraveni na trochu mentální námahy, přinese vám četba velké uspokojení.

TOM CHIVERS, THE TELEGRAPH

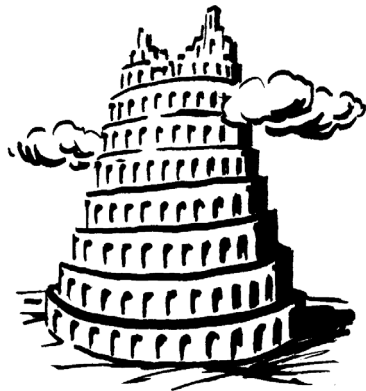

PROSTOR

KVALITNÍ KNIHY SE OBEJDOU I BEZ ČTENÁŘŮ

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

č. 2/XXVI

Život, smrt a pohřeb filosofa

Rozhovor Babylonu s historikem Petrem Blažkem o Janu Patočkovi

Nakladatelství Academia spolu s OIKOYMENH vydaly svazek estébáckých dokumentů k Patočkovi, který jsi editoval. Kdy StB poprvé zaznamenala, že existuje nějaký Patočka?

Dochovaná dokumentace je bohužel torzovitá, takže nevíme úplně přesně, kdy se Státní bezpečnost začala o Patočku zajímat. Nejstarší dokument je z výslechu Václava Černého z 2. listopadu 1952, kdy byl Černý vyslýchán k okruhu svých přátel a zmínil se taky o Patočkovi.

Jak Černý při výslechu obstál?

Po svém zatčení Černý absolvoval řadu výslechů, nakonec byl po několika měsících propuštěn. Vyšetřovatelům podle dochovaných protokolů nekladl viditelný odpor. V případě Patočky vypovídal ovšem ke svému příteli vstřícně a snažil se ho viditelně hájit – v podstatě ho popsal jako vědce, který je uzavřený do světa filosofie a o okolní svět nebo politiku se vůbec nezajímá.

Neříkal více méně pravdu?

Myslím, že úplně tak ne. Stačí si vzpomenout na to, že Patočka musel odejít z Filosofické fakulty University Karlovy v roce 1949 – nějakou dobu se pak ještě udržel v Brně, kam dojížděl a vyučoval. Nakonec ale musel odejít, pracoval dva roky v Ústavu T. G. Masaryka a poté přešel do knihovny Výzkumného ústavu pedagogického, kde se věnoval dílu Jana Amose Komenského. Teprve v roce 1958 se mu podařilo uchytit se ve Filosofickém ústavu ČSAV, kde působil až do pražského jara. V padesátých letech nemohl téměř vůbec přednášet. Vlna čistek po únoru 1948 zasahovala nejenom lidi, kteří aktivně vystupovali proti režimu, ale i ty, kteří se neztotožňovali s jeho ideologií.

Je pravda, že někteří lidé, kteří se s ním znali v 50. letech, s překvapením pozorovali, jak se snaží skloubit „fenomenologii s marxismem“, pokud použijeme tuto velmi ironickou zkratku. Hudebník Jan Rychlík si v polovině 50. let psal deník, do kterého po náhodném setkání s Janem Patočkou někde na ulici napsal: Tak zblblnul už i Patočka, vyprávěl mi o marxismu.

V 68. roce měl Patočka velké sympatie k Pražskému jaru a k jeho politickým tvářím, o čemž se moc nemluví, ale z těch dokumentů to je vidět, ať už to byl Jiří Hájek nebo František Kriegl nebo Zdeněk Mlynář. Byli to vlastně lidé, s kterými ho nepojilo jenom nějaké účelové spojení, ale i takový i obdiv, řekl bych, z toho reformního roku. Přitom sám se v 68. roce politicky moc neangažoval. Podporoval snahu obrodit Akademii věd a soustředil se na přednášení na universitě, čemuž se věnoval velmi intenzivně.

Jeho naprostá deziluze z vývoje režimu začala hlavně s počátkem normalizace. Jeho syn Honza Patočka říkal, že takový definitivní zlom pro něj nastal po těch masakrech na polském pobřeží v prosinci 1970. Patočka pravidelně poslouchal polské vysílání Rádia Svobodná Evropa a byl to pro něj druhý velký šok, krátce po srpnu 1968. Myslím si, že definitivně se rozhodl proti režimu vystoupit potom, kdy byl nuceně penzionován v červnu 1972. Tehdy byl schválen zákon, že každý profesor po dosažení pětáchedesátí let může být penzionován i proti své vůli. Motivací pro přijetí toho zákona byla snaha režimu zbavit se oponentů tzv. normalizace. A Patočka to teda odnesl.

To bylo již potřetí, kdy musel odejít z university – poprvé, když nacisté uzavřeli vysoké školy, podruhé po 48. roce a nakonec v roce 1972. Myslím, že mu bylo jasné, že to je tentokrát definitivní, že se už na vysokou školu nevrátí a proto přestal mít určitou zdrženlivost k politickému vystupování.

Tak to zřejmě viděli i jeho žáci ...

Určitě. Ivan Chvatík často vzpomíná, jak v roce 1968 pochopil, že Patočka je výjimečný zjev. Tehdy se zrodil plán uchovávat jeho přednášky formou zvukových záznamů. V takovém rozsahu se tolik nahrávek k nikomu jinému z tohoto období nepořídilo. Stejný okruh lidí pak bezprostředně po ztrátě možnosti oficiálních přednášek organizoval Patočkovy bytové semináře.

V roce 1952 byl na Patočku dotazován Černý. Kdy se Patočka objevil znovu ve vnitřáckých materiálech?

Našly se dokumenty ke kauze jeho syna, které jsou zajímavým dokladem o povaze komunistického režimu a jakou roli v něm hrál bezpečnostní aparát, a to nejen tajná policie. Jan Patočka junior byl v listopadu 1960 chycen za školou ve Hvězdě zástupcem náčelníka katedry práva Ústřední školy ministerstva vnitra Felixe Edmundoviče Dzeržinského v Praze, kdy do skály vyryl tři slova „I like Ike“, což bylo někdejší předvolební heslo Eisenhowera.

Píše se rok šedesát, šestnáctiletý kluk Honza Patočka si něco vyrývá do skály ve Hvězdě, okolo jde estébák s přítelkyní, venčí psa a všimne si, že tam něco dělá. Když se vrací zpět, tak se jde na to podívat, najde ty nápis, Patočku doběhne, zjistí jeho jméno a předá to na oddělení Veřejné bezpečnosti v Břevnově. Tam sedí primitiv, nadporučík František Peška, který neumí napsat pořádně česky ani větu, a ten se – po dohodě s obvodní organizací KSČ – rozhodne, že z toho udělá velký případ. Pozve si doktora Patočku ke svědecké výpovědi, kde ho trápí otázkami ohledně výchovy syna, načež ho ve zprávě označí za buržoasního filosofa, který nevládá výchovu svého dítěte. Poté dohodne postup s ředitelem jedenáctiletky, což bylo někdejší gymnázium, na kterém Patočka ve 30. letech učil francouzštinu. Tato škola měla přes všechny dějinné zvraty ještě poměrně velkou prestiž. Pro rodiče je uspořádaná zvláštní schůze na téma proletářský internacionalismus a socialistické vlastenectví a mladý Patočka je poté ze školy exemplárně vyloučen – ne jen z této školy, ale ze všech středních škol. Každé ráno vstával ve čtyři.

Na Jana Patočku pak byla v šedesátých letech tajnou policií opakovaně vypracována tzv. ustanovka. Timto termínem, který pochází z ruštiny, označovali příslušníci StB zprávu o zájmové osobě, která většinou obsahovala informace o její pověsti, způsobu života, majetkových poměrech a jejím vztahu k režimu.

Jan Patočka 60. léta přes uvedené poměry prožil poměrně plodně. Podařilo se mu obnovit korespondenci s přáteli v zahraničí a občas se dostal i ven na nějakou konferenci. Na konci 60. let do Německa. Paradoxně až po srpnové okupaci, po několikaletém velkém úsilí byl jmenován konečně profesorem.

Do hledáčku StB se pak dostal znovu na počátku 70. let v souvislosti s jeho setkáním se západoněmeckou studentkou Dorotheou Neumärkerovou, se kterou se seznámil na přednášce v Německu. Tehdy napsala o situaci v Československu článek do poměrně okrajového evangelického časopisu v západním Německu.

A estébáci to objevili.

Estébáci to zjistili, a když sem přijela, vyslýchali ji a ptali se ji na poznámky, které si dělala při rozhovoru s Patočkou. Poté jí bylo doporučeno, aby okamžitě vycestovala ze země. Patočku pak „blokovali“ k jejím svazku. Sám svůj svazek neměl, což svědčí o tom, že ho StB původně nepovažovala za natolik nebezpečnou osobu. To se změnilo až po událostech v prosinci 1976. V souvislosti se vznikem Charty 77 byl v lednu 1977 k Janu Patočkovi zaveden osobní spis pod krycím názvem „Spoj“.

Narazila StB na Patočku i jinde mimo tu německou studentku?

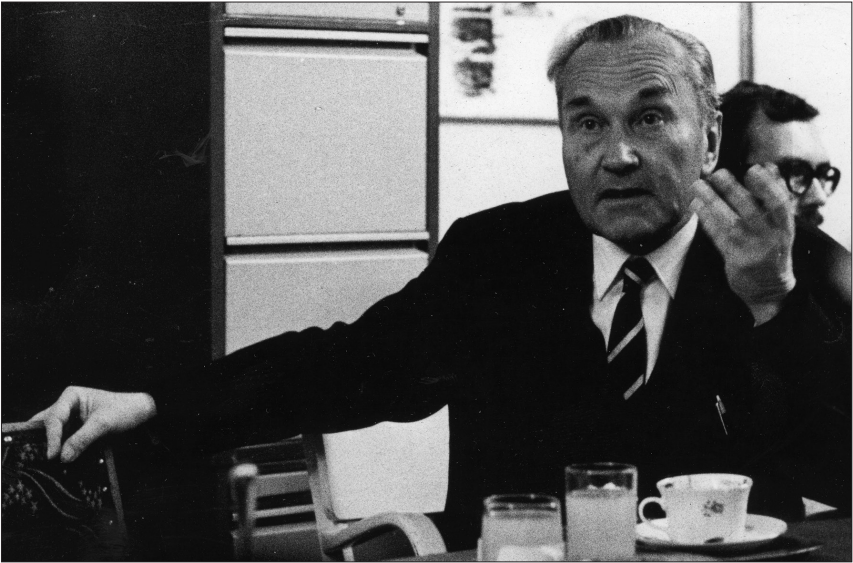
Dokumentace StB o Janu Patočkovi se postupně rozrůstala. Určitým přelomem bylo září 1973, kdy Patočka odjel soukromě na XV. Světový kongres filosofů do Varny, což vnímala tajná policie jako velkou provokaci.

Odjel normálně na pas, jako soukromník?

Ano, na pas jako soukromník do socialistické země, kam nepotřeboval devizo-

vý příslib ani vízum, takže to nebyl velký problém. Teprve po této zkušenosti mu estébáci zablokovali jakýkoli výjezd. Ale do Varny odjel, protože byl členem předsednictva Mezinárodní federace filosofických společností, která tuto velkou konferenci organizovala.

Patočka přijel do Varny, měl tam přednášku v němčině, která sice po poměrně dlouhé době vyšla v pařížském *Svědectví*, ale přímo v Bulharsku se veřejně zdržel jakýchkoliv projevů proti režimu. Ale už jen pouze skutečnost, že tam jel jako soukromník, nenahlásil to dopředu a vystoupil bez souhlasu komunistických úřadů, byla režimem vníma-

Petr Blažek (ed.): „Kéž je to všecko ku prospěchu obce!“

Jan Patočka v dokumentech Státní bezpečnosti. Academia, OIKOYMENH, Praha 2017, pozn. aparát, obr. přílohy, jm. rej., str. 526

Jan Patočka na bytovém semináři, Praha 1975

na jako nebetýčná drzost a bylo kvůli tomu v Praze velké pozdvižení.

Druhou záležitostí, kterou tajná policie hodnotila jako provokaci, souvisela s čestným doktorátem z vysoké školy v Cáchách, který pro něho zařídil jeho přítel Walter Biemel, který tam učil. Patočka byl vyzván, aby přijel doktorát osobně převzít – komunistické úřady mu to ovšem nedovolily. Nakonec po dlouhých a vleklých intervencích ze strany Spolkové republiky Německo, která mimochodem byla tehdy poměrně aktivní v podpoře disentu, bylo dohodnuto, že se slavnostní předání odehraje na půdě západoněmeckého velvyslanectví v Praze. V listopadu 1975 se pak této ceremonie zúčastnili také přátelé Jana Patočky, mezi nimi Václav Havel, Zdeněk Urbánek či Jan Vladislav. Byla to velká událost, o které se v Praze hodně mluvilo, a StB to pochopitelně hodnotila velmi nepříznivě.

Třetí okruh zájmu Státní bezpečnosti souvisel s bytovými semináři. Existuje záznam jedné přednášky, která se odehrávala na chalupě Petra Rezka nedaleko Benešova, kde měl Patočka přednášet. Nakonec nepřijel, protože byl nemocný. Státní bezpečnost tam poslala esenbáky, aby tam provedli razii a legítimovali přítomně. Poměrně bedlivě monitorovali také jeho kontakty s Karlem Kosíkem, který byl v této době velmi intenzivně sledovaný. Dále se Patočkovu jméno objevuje v dokumentaci o činnosti okruhu Jiřího Němce, který byl ovšem sledován již od druhé poloviny padesátých let, s výjimkou snad dvou nebo tří měsíců v roce 1968. Další dochovaná dokumentace tajné policie je k Patočkovu zeti, Janu Sokolovi, který byl v první polovině sedmdesátých let sledován také kvůli zahraničním kontaktům. StB ho na žádost polského ministerstva vnitra sledovala dokonce v Tatrách, kde se Jan Sokol sešel s polským profesorem Bogdanem Cywińským, tehdejším šéfredaktorem krakovského časopisu *Znak*.

Estébáci za nimi lezli po šutrech?

Je to tak, přijeli z Prahy a chodili za nimi po horách. Když jsem se na to profesora Sokola ptal, usmál se a říkal, že mu to bylo tehdy jasné, že jsou to oni – byli od ostatních turistů snadno rozpoznatelní.

A poslední věc, kde se Jan Patočka dostával do hledáčku StB, se týkala společných peticí. Taková první velká petice, která je velmi zajímavá a o které se moc nemluví, vznikla v roce 1975 za to, aby se 28. říjen opět stal státním svátkem vzniku Československa.

Nezávadné téma, pod které se mohli podepsat všichni.

Ano, bylo to rozumitelné a jasné, s potenciálně malým rizikem pro signatáře, přitom věc, o které všichni věděli, že je namířená proti režimu. Podepsalo to osmadvacet lidí, mimo jiné všichni tři první mluvčí Charty 77 – Havel, Hájek a Patočka.

Petr Blažek (ed.): „Kéž je to všecko ku prospěchu obce!“

Jan Patočka v dokumentech Státní bezpečnosti. Academia, OIKOYMENH, Praha 2017, pozn. aparát, obr. přílohy, jm. rej., str. 526

Timto krokem Patočka již vstupoval do otevřeného střetu s režimem, který pak pokračoval v kampani za undergroundové hudebníky a vyvrcholil Chartou 77. Je důležité uvést, že při kampani za hudebníky z Plastic People a jejich přátele hrál Patočka poměrně důležitou roli, větší než se často uvádí. Myslím, že se toto jeho angažmá poněkud karikuje, když se omezuje pouze na historku, kterou vypráví Dana Němcová jako pamětnice s velkým potěšením, že když pustili Plastiky panu profesorovi, dostali odpověď, že to je strašná hudba, ale že bude dělat vše proto, aby ti chlapci mohli hrát.

Historika je to dobrá...

... která ale krapet zatemňuje to, co Patočka udělal navíc. Jednak patřil mezi první signatáře dopisu, který vznikl téměř bezprostředně po té zahájení persekuce undergroundu.

Kdy to bylo, kdo to dal dohromady?

Hlavními organizátory kampaně byli od počátku Jiří Němec, Věra Jirousová a Dana Němcová, důležitou roli také sehrál Václav Havel. První protestní dopis napsala Věra Jirousová (někdy bývá chybně datován v srpnu 1976, ale vznikl již o pět měsíců dříve) a hned vzápětí, myslím druhý den, to se muselo dělat souběžně, podepsali 9. dubna 1976 Patočka, Híršal, Kolář, Chalupecký a Urbánek protestní dopis prezidentu republiky. Patočka tedy protestoval hned mezi prvními. Důležité rovněž bylo, že o několik měsíců později navíc získal podporu od Jaroslava Seiferta, který potom napsal nebo zprostředkoval kontakty na Heinricha Bölla, což je ten nejslavnější dopis na podporu Plastiků, který vznikl v srpnu 1976.

Se Seifertem se znali jako sousedi z Břevnova...

Ano, byli to dlouholetí kamarádi, kteří měli jeden k druhému velké sympatie a úctu. Zásluha, že to Seifert podepsal, patří podle mě především právem Patočkoví, stejně jako to, že potom Seifert podepsal i Chartu – bez Patočky by ji podle mne nepodepsal, protože Seifert byl sám umírněný člověk, přes celou řadu konfliktů s komunistickou stranou – třikrát byl jejím členem a třikrát byl vyloučený, i když není stopro-

centně jasné, zda potřetí do ní vstoupil, to bylo 1968. Dcera Jana na jednom semináři říkala, že to je možné.

Ale právě díky tomu, že dopis Bóllovi podepsali spolu s Patočkou a dalšími také Seifert, tak potom v Německu rezonoval tento protest úplně jinak. A Böll potom adresoval odpověď Seifertovi.

Jak tato mezinárodní solidarita „rezonovala“ u pražské vlády?

Režim couvl, tresty byly poměrně malé a z devatenácti původně obžalovaných lidí stanuli u soudu pouze čtyři. Mezitím už probíhal paralelní proces v Plzni se Skalákem, Čuňasem a Kocourem, a tam byly ty tresty při odvoláče snižené na polovinu, což bylo za komunismu v politických případech nevídané – to se téměř nedělalo, pokud někdo nepodepsal spolupráci nebo neudělal nějaký ústupek režimu.

Takže role Patočky v kampani za „Plastiky“ byla důležitá.

Nesporně. Napsal později o celé kauze samostatný, byť krátký text. O jeho významu v této záležitosti svědčí ale ještě jedna důležitá věc. Ministerstvo vnitra dostalo tehdy za úkol vypracovat zprávu o tom, kdo je Jan Patočka – bylo to na pokyn Gustava Husáka, který si zprávu vyžádal a který Patočku zřejmě neznal. Již v červnu 1976, ještě před dopisem Bóllovi, se estébáci snažili z dokumentace, kterou měli k dispozici – Patočka dosud neměl svůj svazek – sepsat jeho „životopis“, který je teda plný nesmyslů, pochopitelně, a ten poslali Husákovi. To všechno ukazuje, že role Patočky a jeho vnímání v té kampani byla mnohem důležitější, než bychom to mohli omezit na historku o hrozně hudbě a o tom, že mají lidé právo ji hrát. I když je kouzelná, pochopitelně.

Role Patočky při bezprostředním vzniku Charty 77 nebyla sice tolik klíčová jako u Václava Havla, Pavla Kohouta či Zdeňka Mlynáře, ale velmi záhy byl přizván k tomu, aby se na jejím vzniku podílel. Po jistém váhání souhlasil, že se stane mluvčím Charty 77, pokud s tím bude Václav Černý, o kterém se také uvažovalo jako o mluvčím, souhlasit.

Kdo z nich to vezme...

Ano, kdo z nich se stane tím třetím mluvčím vedle Havla a Hájka.

Jaký byl mezi Patočkou a Černým vztah?

Řekl bych poměrně komplikovaný.

Žárlivý...?

Oba byli mimořádně vzdělaní, měli obrovský rozhled a znalosti a myslím si, že trochu žárlivosti v jejich vztahu bylo. Byli dlouholetými přáteli, navštěvovali se, ale bylo to přátelství takové zvláštního druhu. Každopádně Černý v prosinci 1976 souhlasil s tím, aby to Patočka vzal. Takže Patočka se stal tím třetím mluvčím, čím se tedy dostal do úplného epicentra zájmu StB, proto poslední tři měsíce jeho života jsou v její dokumentaci velmi intenzivně popsány.

Na rozdíl od svých kolegů spadl do intenzivní policejní „masáže“, které následovala, naráz. Je z těch zachovaných archivních materiálů vidět, jak se s tím vyrovnal – ustál to?

Je to vidět zcela jasně. Dokumenty jsou v tomto ohledu velmi zajímavé, protože StB si Patočku evidentně vybrala jako z jejich hlediska „nejslabší článek“ mezi těmi mluvčími a lidmi, kteří stáli u zrodu Charty.

Mysleli si, že ho zlomí?

Takovou ambici asi neměli, ale spíše se domnívali, že se pokusí ho zastrašit, či aspoň zvíkat. V centrále ministerstva vnitra v pověstné *Kachlikárně* na Letné se již 3. ledna 1977, tedy ještě před zveřejněním Charty 77, odehrála porada, která se týkala její organizace. Na rozdíl od toho, co se říká, že soudruzi či soudružky pekli přes svátky vánočky, měla tajná policie informace poměrně podrobně.

Jisté informace měli, ale podcenili je.

Souhlasím, podcenili zejména zahraniční ohlas, dokonce věděli, že to vyjde v zahraničí, ale netušili, že to bude takhle masivní. Nicméně měli dobré informace o tom, kdo se na organizaci podílí a jaký je přibližně obsah toho úvodního textu, i když samotný text patrně celý neměli. První takový podrobný popis získali nejpozději 17. pro-

pokračování na straně II

dokončení ze strany I

since 1976. O den dříve se Jiří Němec sešel s jedním z právníků z toho procesu s undergroundem, kterému důvěřoval a velmi podrobně mu popsal, že se připravuje prohlášení, které se bude jmenovat *Deklarace* – tehdy se to ještě ani nejmenovalo Charta 77. Právník byl agent StB a obratem to oznámil svému řídicímu důstojníkovi.

Kdo to byl?

Jaroslav Sodomka, krycí jméno Orel. Ale takových zpráv měli patrně daleko víc. V první vlně bylo zveřejněno celkem 241 podpisů, mezi nimiž bylo pět aktivních agentů. Jeden z nich byl navíc současně bývalý příslušník StB, jmenoval se Jiří Kořínek, v šedesátých letech řídil Zbyňka Fišera.

Měli podepsání Charty od StB za úkol?

Kořínek to podepsal se souhlasem estébáků, u těch ostatních to nevíme, zda to dopředu konzultovali: řekl bych, že Václav Hyndrák se ani ptát nemusel – to byl velmi aktivní konfident, navíc byl historik, takže moc dobře věděl, co dělá. A Kořínek, jak jsem říkal, byl bývalý příslušník StB, ten samozřejmě dobře věděl, co to znamená spolupracovat. Na druhou stranu Chartu podepsalo dalších osm bývalých estébáků a právě pouze on byl v prosinci 1976 aktivním spolupracovníkem. Když k tomu připočteš odposlechy, které měli v bytě u Kohouta, Havla, Kosíka… a nevím, kde ještě všude, tak si myslím, že základní obrys toho, co se tehdy chystalo, zřejmě poměrně dobře znali.

Sbírání podpisů bylo navíc uzavřeno 29. prosince 1976, ale zveřejněna byla tato akce až za více než týden. Co myslím nevěděli, jak, kdy a kde to všude venku vyjde. Asi ale tušili, že to zprostředkovali západoněmečtí diplomaté. Člověk, který v tom sehrál zásadní roli, byl tajemník západoněmeckého velvyslanectví Wolfgang Runge, který měl ve stejný den, kdy mu to Kohout donesl, což bylo toho 29. prosince 1976, nehodu – krátce po polední někdo naboural do jeho auta. Oficiální verze byla, že se to stalo, když vyjížděl z velvyslanectví. Problém je v tom, že ten řidič byl agent StB, který byl podle všeho k tomu úkolovaný – evidentně do auta diplomata schválně najel.

Co to mělo být za „vzkaz“?

Těžko říct, jestli to mělo být ze strany tajné policie varování, aby Runge s tím, co dělá, přestal a nepodílel se na věci, která je nebezpečná pro režim. Myslet si, že by to byla náhoda, že shodou okolností agent v okrajové ulici nabourá zrovna do člověka, který má takovou roli – to se mi zdá hodně naivní.

Můžeme se samozřejmě dohadovat, co všechno věděli nebo nevěděli. Po moji letité zkušenosti se studiem dokumentů tajné policie mohu říci, že pokud byl někdo dlouhodobě sledován a pokud nebyl cvičený profesionál, tedy člověk, který dodrhuje přísnou konspiraci, tak neměl šanci dlouhodobě vyvíjet opoziční činnost, aniž by se to tajná policie dozvěděla. Je samozřejmě možné mluvit o rozsahu a konkrétních událostech a tak dále, ale tady hovoříme o 267 signatářích (některé podpisy nebyly v první vlně zveřejněny).

Takže 3. ledna 1977 je Patočka v Kachlíkárně vyhodnocen jako „nejslabší článek“…

Ano a jako jediný z těch všech organizátorů, aspoň jsem to u nikoho jiného nenašel a ani v žádných vzpomínkách, byl pozván na výslech. Předvolání mu přijeli předat příslušníci StB osobně 4. ledna 1976 a následujícího dne, 5. ledna 1976, ještě tedy před zveřejněním Charty 77, měl být výslech. Patočka ale na něj nepřišel. Estébáci mu volali a ptali se, co to má znamenat a ptali se kde je. Patočka řekl, že dostal rýmu a že nemůže přijet, že jim poslal telegram s žádostí o nový termín.

Cha cha cha.

Oni se asi tolik nesmáli… Přijeli ještě ten den za ním a sepsali s ním protokol, ve kterém stojí, že ho varují předtím, aby se podílel na zveřejňování nějakého dokumentu, necitují jakého, v zahraničí. To znamená, že věděli, že Charta 77 vyjde venku a podle mě to dokládá i to, že věděli o roli těch západoněmeckých diplomatů, i když možná ne úplně přesně, asi neznali diplomatické šifrovky apod. Patočka v tom hrál také důležitou roli, znal se dobře s několika lidmi, který tady působili jako západoněmečtí diplomaté. Do roku 1973 tu vlastně bylo pouze obchodní zastoupení, konzulát. To se ale změnilo po podpisu mezinárodní smlouvy Prahy s Bonnem v roce 1973, kdy se z konzulátu stalo plnohodnotné velvyslanectví a západní Němci sem mohli poslat víc lidí, kteří hledali nové kontakty. Patočka patřil mezi lidi, kteří chodili občas na obědy se západoněmecou diplomatkou, která byla na ambasadě kulturní radou. Západní Němci se taky snažili, aby mohl vyjet ven, což se nepodařilo.

Jak na varování ze strany StB Patočka reagoval?

Patočka jim řekl, děkuji za upozornění a nepovažuji to za škodlivou či trestnou činnost. A tím to skončilo. Trvalo to podle zápisu snad deset minut. V podstatě se jim tak trochu vysmál. A to byl patrně vůbec první výslech, který zažil ze strany Státní bezpečnosti, poprvé estébáky zažil v realu a choval se k nim, jako by to byli úředníci, kteří přijdou na návštěvu, on je slušně pozve dovnitř a řekne jim: „Pánové, pohybuju se striktně v mezích zákona! Nedělám nic špatného!“

A tuto svou pozici pak drží až do smrti a s veškerou rozhodností tvrdí i to, co je

Agent Adam coby „kněz“ řeční nad Patočkovou rakví, Břevnov 16. 3. 1977

ostatně explicitně v Chartě 77 řečeno: Charta není základnou pro opoziční činnost, ačkoliv každý z jejích organizátorů a signatářů, kteří si dokument přečetli, pochopitelně věděl, že Charta je politikum *par excellence*.

Když někdo občas tvrdí, že právě Charta 77 byla výhradně tzv. nepolitická politika, tak to může tvrdit jediné ten, kdo ten dokument nečetl. Ve skutečnosti je zakládající prohlášení velmi tvrdá obžaloba režimu, která mj. popisuje, jak se režim chová ke svým občanům: statisíce lidí jsou zbaveny své práce, děti nemohou studovat, nemůže se cestovat, společnost je ovládána pomocí strachu atd. atp. Je to velmi dobrý dokument, který vůbec není umírněný, jak někdy dodnes paradoxně tvrdí i někteří její signatáři. Podle mne to vůbec umírněný dokument nebyl.

Každopádně zasáhl režim na citlivém místě.

Určitě a klíčové bylo, myslím si, to zveřejnění venku, což byl husarský kousek Pavla Kohouta – pokud můžeme mluvit o nějaké jeho hvězdné hodině, tak to bylo právě tehdy. Právě on zprostředkoval vyvezení Charty 77 prostřednictvím Wolfganga Rungeho ze západoněmeckého vyslanectví, s kterým byl domluvený.

Jak to proběhlo?

Charta šla ven zašifrovaná a oficiálním diplomatickým kanálem, což bylo předem odsouhlaseno na poradě velvyslanectví. Přepisy dvou diplomatických zpráv již před několika lety vydal Vilém Prečan, který je dostal z německého archivu. Jako první byla 30. prosince 1976 odeslána analytická zpráva, kterou napsal Runge přes noc, což je takový text asi na tři strany, kdo a kolik lidí podepsalo *Prohlášení Charty 77*, o co v něm jde, a také jaký další vývoj předpokládají iniciátoři prohlášení. V druhé šifrovce byl pak odeslán samotný text *Prohlášení* se všemi později zveřejněnými jmény. Původně byl problém, že když Kohout předal seznam signatářů, zapomněli tam jeho sestavovatelé Václava Korandu, historika, který vůbec neexistoval – byl to jen podpisový vzor. Když pak zjistili, že v tom seznamu pro Němce „historik Koranda“ omylem zůstal, vypravil se Kohout znovu k Rungemu a protože neměl nikoho po ruce, tak tam – aby byl zachován stejný počet podpisů – místo něj napsal svoji manželku Jelenu Mašínovou, která se tak na seznamu ocitla jako signatářka z první vlny, ačkoliv tam původně být neměla. Prohlášení Charty 77 vyvezl ven také švýcarský velvyslanec při své cestě do Rakouska. Švýcaři sídlili v Salmově paláci, kde byl Kohoutův byt. Dva dny také schovával švýcarský velvyslanec originál Charty 77 a podpisy v prostorách velvyslanectví, aby neskončily v rukou estébáků při případné domovní prohlídce.

Charta tedy vyrazila 30. prosince 1976 do světa.

Přesně tak, přibližně týden před jejím zveřejněním v západním tisku.

Co se dělo dál?

Bylo třeba to dostat do západních sdělovacích prostředků a klíčová přitom pochopitelně byla otázka důvěryhodnosti. Přibližně deset let předtím přetiskly západní noviny opoziční manifest se seznamem podpisů mnoha českých a slovenských intelektuálů, který ve skutečnosti sestavil bez jejich vědomí Ivan Pfaff. Seznam měl pocházet z petice za časopis *Tvář*, který byl tehdy zakázán, on k němu napsal jiný text a poslal to ven. Když vyšlo najevo, s patřičnou ostudou, že jde o podvrh, skončil Pfaff ve vězení – po okupaci odešel do exilu, nakonec nabídl spolupráci StB, ale to je jiná historie. Když

val zápis z předsednictva, kde celou věc projednávali. Charta je tam označena za nepřátelský pamflet.

Od prvního výslechu byl tedy Patočka ve vztahu k StB, respektive režimu konzistentní…

Naprosto. Od 10. ledna 1977 byl pravidelně vyslýchán. Během jednoho výslechu měl zdravotní problémy. Myslí si, že to je žaludkem, tak mu dávají lék. Na výslechy jezdí do Ruzyně, kde se vídal s řadou dalších signatářů. Vystupuje při výsleších jako mluvčí Charty – odmítá vyprávět k okolnostem vzniku Charty, na rozdíl třeba od Jiřího Hájka, který popsal i ty schůzky, protože, jak Hájek tvrdil, všechno dělali legálně. Na druhé straně ochotně popisuje smysl Charty 77. Po několika celodenních výsleších v lednu 1977, které Patočku velmi vyčerpávaly, jeho přítel Walter Biemel zorganizoval na jeho podporu velkou petici západních filosofů, kterou poslal Husákovi. Patočka pak měl od výsledků až do března 1977 pokoj, i když mu byla v únoru 1977 udělena společně s Jiřím Hájkem prokurátorská výstraha. Ale výslechy dalších chartistů pokračovaly ve velkém rozsahu.

Režim chystal proces.

Ano, připravovali soudní proces, který měl být postaven tak, že organizátoři Charty 77 zneužili některé z řadových signatářů k tomu, aby jejich jménem hanobili v zahraničí Československo, protože jim dopředu neřekli o zveřejnění Charty 77 v západním tisku. Proto u výslechu byli signatáři tázáni, zda se cítí být poškození tím, že Charta byla zveřejněná v zahraničí. Někteří přitakali, patrně ale netušili, že se to estébákům hodilo. Pak tam byl jeden nešťastník, který podpis odvolal. Zrovna mu končila v prosinci 1976 smlouva na filosofické fakultě a oni mu nabídli, že bude moci pokračovat dál, když podpis odvolá. Napsal dva dopisy – jeden Ústřednímu výboru KSČ a jeden *Rudému* právu, které tohle prohlášení hned otisklo. No a pak ho samozřejmě z práce vyhodili a skončil tak, že se s ním nikdo ne bavil, protože jeho přátelé si mysleli, že je agent StB.

Poučný příběh o idiotech, kteří jsou nepoučitelní.

Ano, když jdeš zločincům na ruku, neznamená to, že se zachráníš.

Filosofuje Patočka při výslechu?

Jsou tam takové pasáže. Například 12. ledna 1977 popsal, proč Charta 77 nemůže jako kritický text kompromitovat společnost.

Otázka: <i>Uvědomoval jste si, že tzv. prohlášení „Charty 77“ kompromituje státní zřízení ČSSR, a že je v něm uvedena celá řada skutečností odporujících faktickému stavu?</i> Odpověď: <i>Vzhledem k tomu, že jde o otázku, která se týká obsahu prohlášení „Charty 77“, těší mne, že mohu pozitivně odpovědět v tom smyslu, že žádný text, jehož obsahem a smyslem je mravní ozdravení společnosti, pokud je ho zapotřebí, nemůže společnost právě tak jako žádný text, projevující ochotu kritizovat a být kritizován, tuto společnost kompromitovat, a soudím, že tohoto druhu je právě „Charta 77“. Kdybych byl přesvědčen, že v textu jsou skutečnosti, které jsou v rozporu s tím, co jest, nikdy bych tento text nepodepisoval. Zatím nemám nic dalšího, co bych dodal. (pozn. vyšetřovatele: zapsáno dle doslovného diktátu svědka prof. Dr. Patočky). Kromě toho ještě dodávám, nikdy bych nepodepisoval text, o kterém bych soudil, že není ve shodě se skutečností, a tím méně vystupoval jako mluvčí. (zapsáno dle diktátu svědka prof. Patočky).</i>
--

Patočka často protokoly přímo diktoval nebo je před podpisem pozorně opravoval. Proti němu nesedělo žádné intelektuální eso – estébák, který ho vyšetřoval, ovšem vystupoval jako člověk, se kterým by se „dalo domluvit“. Patočka na tuto hru nepřistoupil. Odmítal vypovídat k okolnostem vzniku Charty a pouze ochotně hovořil o jejích cílech. A tímto způsobem v podstatě hrál roli mluvčího.

To, co říkal estébákovi, bylo určeno vedení partaje…

Myslím si, že ano, že měl představu, že se z výsledků potom sestavuje zpráva pro vedení ministerstva vnitra a pro vedení KSČ, což skutečně vyšetřovatelé dělali. Zároveň ale podle mne zastával pozici filosofa, který mluví i s tím estébákem jako s člověkem, s kterým je možno vést diskusi a kterému je nutno dát prostor, aby to pochopil. Myslím si, že nebyl naivka, že by si snad myslel, že změni jeho myšlení, ale bylo to jeho bytostné založení – dialog je nutno vést v každé situaci.

Proč začal být Patočka v březnu zase vyslýchán?

Nové kolo výsledků začalo v souvislosti s Patočkovou známou schůzkou

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

s holandským ministrem zahraničí Maxem van der Stoelem 1. března 1977 v hotelu Intercontinental. Dokumenty StB ukazují, že Patočka byl v hotelu dvakrát, poprvé na té schůzce s ministrem, která byla krátce po polední, a podruhé večer na improvizované tiskové konferenci, na které byli nejenom novináři, kteří přijeli v rámci holandské delegace, ale i další západní novináři, kteří byli akreditováni v Praze atd.

Patočka na tiskovce taky nebyl sám, ale spolu s ním dorazili také Zdeněk Mlynář a František Kriegel s manželkami, kteří dávali v hotelové hale rozhovory, jakoby se nechumelilo. Zpovzdálí to pozorovalo několik estébáků, mezi nimi také poměrně vysoký důstojník, který o tom potom sepsal zprávu, kde se píše, že Patočka byl mimo halu, patrně jednal někde stranou s někým z holandské delegace. Těžko říct, nikde o tom není záznam.

Zajímavé je, to jen na okraj, jak se tam k estébákům choval Kriegel a jak Mlynář. Za Mlynářem přišel ten vysoký estébák a údajně mu říkal, ať jde stranou, kde mu nařídil, aby okamžitě skončili s rozhovory a odešli pryč z hotelu, jinak, že zašáhnu. Mlynář se ho snažil uklidňovat a při této příležitosti mu řekl, aby vzkázal svým nadřízeným, že by rád vystoupal do Rakouska, kde nebude vyvíjet žádnou činnost. Zdůrazňoval, že zůstane u motýlů – živil se několik let předtím jako entomolog v Národním muzeu. Jistě, mohla to být z jeho strany jenom lest, ale tento rozhovor přerušil Kriegel, rozčilený, všechny estébáky poslal do háje a křičel, že proti nim nepřestane dělat, dokud ten režim nepřestane pronásledovat lidi.

Potom se objevil v hale Patočka a společně odešli z hotelu pryč. Důležité je také připomenout, že Patočka byl v tomto období nemocný, měl anginu, ale když byl osloven holandským novinářem Dickem Verkijemem, zda by byl ochoten se sejít s ministrem, tak místo ležení v posteli odjel na setkání do hotelu, protože viděl, že pro Chartu 77 je to mimořádná příležitost. Po návratu navštívil s Verkijkem společného známého, Vladimíra Škutinu, který o tom napsal reportáž pro StB, ve kterém popisuje Patočkovu euforii ze setkání.

Já se se Škutinou sešel krátce po listopadu, ještě než byly venku seznamy, viděl jsem ho na živo poprvé v životě a první dojem byl, že to je krajně nedůvěryhodný člověk. Věděli estébáci, že je Patočka vážně nemocný?

Věděli a věděli to už řadu týdnů předtím, než zkolaboval. Jeho osobní lékař byl agent StB.

To prase poskytovalo StB jeho zdravotní záznamy?

Podle agenturního záznamu jim sdělil, že má Patočka velké problémy se srdcem, dlouhodobě atd. Jmenoval se Vlastimil Ježek. Estébáci tedy dobře věděli, v jakém je zdravotním stavu, že je nemocný, stěžuje si na potíže. Zároveň jistě věděli také o zahraniční petici, ve které její signatáři upozorňovali, že je Patočka nemocný. Navíc Patočku postihla nevolnost při výslechu již v lednu 1977.

Dá se tedy více méně říct, že ho zabili.

Tady v tomto kontextu lze jejich jednaní pochopitelně hodnotit úplně jinak. Třetího března si pro něj přijedou a odvezou ho na deseti hodinový rozhovor. Jeden z estébáků napsal později zprávu, že byl Patočka odvezený proto, že se ve stejný den měla konat recepce na velvyslanectví Spolkové republiky Německo. Měli strach z dalších Patočkových kontaktů se západními diplomaty a novináři. Údajně mu měli slíbit, že bude moci mluvit s vysokým funkcionářem z ministerstva vnitra a sdělit mu svoje námitky k tomu, jak se chová Státní bezpečnost.

Ten rozhovor byl kuriózní ještě tím, že ho odvezli na oběd někam ke Kladnu a během dne mu dali asi dvě hodiny, aby si mohl odpočinout, protože se cítil unavený. Předstírali, že stále čekají, až se dostaví vysoký vnitřák, na závěr mu řekli, že nepřijede a odvezli ho domů. Byl pořád velmi unavený a v noci pak přišel ten záchvat. Čtvrtého března někdy ve tři ráno pro něj přijela záchranka a lékařka ho nechala převézt do nemocnice. Rodina telefonovala, že je u něj podezření na infarkt – za hlavní příčinu smrti byla ale později uvedena mozková mrtvice, která přišla o několik dnů později.

Na začátku to ještě vypadalo, že to je jenom dočasné, že se jeho stav zlepší. Chodil tam za ním jeho bratr František, Patočkův stav se dočasně zlepšil, dokonce i pracoval, napsal tam ten svůj poslední proslulý text o Chartě a taky podepsal prohlášení Charty 77 s Hájkem – spojkou k němu byla jeho dcera Františka. Pak ale přišel zvrát z 12. na 13. března v noci, nový záchvat a 13. března Patočka zemřel.

StB ho v nemocnici hlídala?

Pravděpodobně ano, ale není k tomu zatím žádná známá dokumentace. Ve

dokončení na straně VI

Sedm týdnů v blázinci

Jan Roth, jaro 2017

V blázinci	Asi mi	2. typ	Vody, nebe, Adam, Eva, Haď a jabko, běda, běda	Ale já ten Leponex nechci, von mě pomalu zabíjí a já chci zpátky na zem.
Já měl dnes v noci divný sen Že jsem už zdá se z kola ven Z hrací plochy jsem vyřazen A další další to kdyby jen	Asi mi hráblo V mozku mi záblo	Můj otec měl taky 2. typu BAP Když přišel domů, lehl si na kanape	Všemohoucí Ty jsi prej Jen se nám teď vysmívej	Na noc: Lída stojí u pultu a říká: Sestřičko, já vypiju jen tu vodu a Leponex si nevezmu, jo?
Po probuzení zjistil jsem Že tohle nebyl žádný sen	A všechny moje pevné opory Jsou právě dneska venku z obory A ani nevím Zda se mi vrátí někdy zpět	A o 40 let později Se o kanape podělí	Ty žes to zvládl od A po Z Vod jídla až po ten klozet	Sestra říká: Ale Lído, vždyť víš, co ti pan doktor říkal. Musíš být hodná a vzít si ho. Lída říká: Ale já ten Leponex nechci, von mě pomalu zabíjí a já chci zpátky na zem.
A že mně asi propustí Až motyka se jim spustí Možná až listí zašustí Možná až sníh bude hustý	Tak sám tu ležím v posteli A bojím se že se mi Už nikdy tady na zemi Zdraví vrátí se	Můj mrtvý otec a já	Co kdybys hned vše vzal nazpět Začni znovu, líp se soustřeď	Lída je tu dva měsíce.
Už květen je a já tu jsem			Jestli to zas poděláš Neuslyšíš Otčenáš ...	Jsem ve svém pokoji
Víš dobře kam si strčit máš ten sen Bože na nebesích			Prázdnó v hlavě jen deprese Kolik moje hlava snese	Jsem v noci ve svém pokoji Kolem dokola oddělení chodí Jirka, slyším jeho Kroky
Ráno			Je to zdá se nad mou sílu V tu stejně už nemám víru	klap klap klap dup dup dup
Úterní ráno tak o půl pátý není mi práno okovy sňatý.			Sedím tu a jen se bojím Obstojím či neobstojím	Asi hledá klid V pravidelném Rytmu
Vstávám a chodím tam a zas zpátky. Nevím, zda zkrotím zoufalství zmatky.			Co budoucnost mi přinese Asi znovu ty deprese	Do postele ho zažene až Tisercin Ale ani ten nepřinese Odpočinek Pouze ztiší jeho
Kdybych tak věděl pod tímhle trámem kolik jen neděl, Sbohem a Amen.			...	klap klap klap dup dup dup
			(T. Serranové)	Milosrdný Bože, Sešli mu krásné sny Když už ne život
			Je večer Slyším zpívat ptáky Slunce za obzor klesá Já tak trochu taky	klap klap klap dup dup dup
			Doufám že v noci sny Nebudou zběsilý A pokud ano Tak jenom na chvíli	Milostivý Bože, modlím se k Tobě. Prosím, spas Willyho a tím spasíš i mne. Amen.“ Pouští mou ruku a říká: „Díky.“ „Já děkuju. Bylo krásné to s Tebou zažít.“ „Jo“, odpovídá nepřítomně a odchází zpátky do svého pokoje. Tak hlubokou modlitbu jsem nikdy neslyšel.
			Chtěl bych spát Tvrdě celou noc Nenechat svým děsům Větší než malou moc	
			Usnout navěky Se mě ale teď nechce Tak rád bych Znovu našlapoval lehce	
			V loukách, v lesích i v sobě Nepřišel ještě čas Ulehnout nahatej v hrobě	
			Došla mi inspirace	
			Došla mi inspirace Byla tu se mnou jenom krátce	
			Zato v blázinci budu ještě dlouho spátí sladce	
			Lída je tu	
			Ráno: Lída stojí u pultu a říká: Sestřičko, já vypiju jen tu vodu a Leponex si nevezmu, jo? Sestra říká: Ale Lído, vždyť víš, co ti pan doktor říkal. Musíš být hodná a vzít si ho. Lída říká: Ale já ten Leponex nechci, von mě pomalu zabíjí a já chci zpátky na zem.	
			Poledne: Lída stojí u pultu a říká: Sestřičko, já vypiju jen tu vodu a Leponex si nevezmu, jo? Sestra říká: Ale Lído, vždyť víš, co ti pan doktor říkal. Musíš být hodná a vzít si ho. Lída říká: Ale já ten Leponex nechci, von mě pomalu zabíjí a já chci zpátky na zem.	
			Večer: Lída stojí u pultu a říká: Sestřičko, já vypiju jen tu vodu a Leponex si nevezmu, jo? Sestra říká: Ale Lído, vždyť víš, co ti pan doktor říkal. Musíš být hodná a vzít si ho. Lída říká:	
			Tak trochu podle Karla Havlíčka Borovského a Františka Gellnera	
			porod - život – nemoc – smrt jsme jen cosi na padrť	
			pohled Bože v naší duši, abys slyšel, napni uši	
			radost láska úzkost smutek samý kecy, skutek utek	
			že jsi stvořil celej svět, to ses sakra musel sjet	
			Dal sis lajnu, co sis šlehl, proč jsi raděj neulehl	
			na nebesích do mraků a nechal těch zázraků	
			bez nich by tu lépe bylo, všem by se hned ulevilo	
			Tobě, čertům, andělům Myším, psům i člověkům	

Michal Kadleček, z cyklu Nejžhavější místa v pekle jsou vyhrazena těm, kdo vidí bezpráví a mlčí , Praha 1949

Přišel nový pacient	Rozpočítavadlo
Pod peřinou tajně vzlyká Na léky si těžce zvyká	Popel popelu Prach prachu Slzy moři A hněv bouři Naděje oblakům Smutek jen soumrakům Kdo komu slouží Po lásce touží A vším se souží V krvavé louži Tohoto světa Viz první věta
Sny i plány tiše hynou Jak tam vzlyká pod peřinou	
...	
Dnes jsem se probudil podivnou úzkostí Teď radost je Velikou vzácností	Nevím
Hned jsem se posadil Pyžamo zpocený Za oknem měsíc mám A deku na zemi	S tím co je A s tím co není Strávím čas Do rozednění
V byvších dnech dostal jsem Pěkných pár ran Jak to, že sluha jsem A ne mozku pán	Nic nevrátí se Z minulosti Jdu zase zpět pln hořkosti
Léčebna	
Jeden den a poté druhý Na podlaze slunce pruhu	
Sedm dnů je jeden týden Stále tu jsem smutným stínem	
Snad mi pustí někdy domů Z léků mám sklad piju k tomu	
jen vodu teplou ani doušek vína Snad ptáci vzlétnou žádná možnost jiná	
Není má vina že jsem tu dosud Hlavu mně stíná můj vlastní osud	

Kacířské eseje čili Samizdat z ministerstva financí

Rozhovor Babylonu s Ivanem Chvatíkem nejen o Patočkovi

Kdy ses dozvěděl, že umřel Patočka?

Dozvěděl jsem se to ještě ten samý den, tedy v neděli 13. března na chatě z poledních zpráv Svobodného Evropy nebo Hlasu Ameriky, to už si nepamatuju.

Napadlo tě hned, že je třeba zachránit Patočkovu pozůstalost?

Ano, hned, jak jsem to slyšel, bylo mi jasné, že je třeba okamžitě se sebrat a jet do Prahy a pokusit se do večera s přáteli jeho pozůstalost zabalit a odvézt na bezpečné místo, protože jsem soudil, že policajti jsou přes neděli liní a rozkazy dostanou až v pondělí ráno, takže je třeba to stihnout v neděli večer. A to se taky podařilo.

Jak tě to napadlo? Znal jsi nějaký podobný případ, situaci?

Ano, znali jsme příběh Husserlovy pozůstalosti po nástupu Hitlera k moci v Německu, když začalo být jasné, že Husserl se svým židovským původem to tam nebude mít lehké. Několikrát nám o tom vyprávěl sám Patočka, který zrovna v tom školním roce 32/33 dostal v Německu Humboldtovo stipendium – nejdřív byl v Berlíně a potom přijel do Freiburgu za Husserlem. Oficiálně musel být zapsanej na universitě u Heideggera, kteréj byl právě tenkrát tři čtvrtě roku tím nacistickým rektorem. V Praze tehdy začali vymýšlet, jak Husserla přesunout do Prahy, včetně celého jeho archivu, což organizoval *Pražský filosofický kroužek*. Patočka byl jeho tajemníkem a Masaryk mu chtěl dát na to taky nějaký peníze. Husserl se sice k tomu chystal, ale pořád se nemohl rozhoupat, bylo mu blbý, že by přišel o německou penzi a stále si myslel, že to v Německu bude nějak fungovat – tenkrát ještě nikdo netušil, jak to s tím Hitlerem bude. Takže se to pořád odkládalo, až nakonec Husserl umřel. To byl rok 1938, a to už bylo zle. Část pozůstalosti se už ale mezitím našťěsti dostala do Prahy, a zbytek pak zachránil františkán Herman Leo van Breda z belgické Lovaně, který to sbalil do dvou velkých kufrů a objel s tím celou Evropu, protože nemohl jet z Freiburgu rovnou do Belgie – musel to objet přes Rumunsko, Polsko. Podařilo se mu dovézt pozůstalost do Lovaně na filosofickou fakultu, kde už zůstala, a po válce tam založil Husserlův archiv. Ten dodnes funguje a zdá se, že se jim konečně podaří dokončit vydání Husserlových sebraných spisů. Přivezl s sebou dokonce i paní Husserlovou, která tam pak přečkala válku u nějakých jeptišek. Takže to byla veskrze úspěšná akce.

A ta část, co se dostala do Prahy?

V Praze už mezitím na těch rukopisech začalo pracovat. Dodnes tady máme nahoře v *Archivu Jana Patočky* v CTS ty strojepisný přepisy. Husserl napsal tisíce stránek těsnopisem – přemýšlel tím, že psal těsnopisem, cha cha. Takže Husserlovy spisy jsou hodně velké – víc než dva metry knih. A na tom začal pracovat Patočkův kamarád Ludvík Landgrebe, pražský židovský Němec. První díl těch spisů, *Erfahrung und Urteil*, vyšel v Praze přesně 15. března, kdy do země vstoupila nacistická armáda. Co se nepodařilo rychle sebrat, tak šlo ihned do stoupy – pár výtisků se podařilo dostat do Ameriky. Patočka měl taky jeden výtisk, a ten se pak použil po válce v Lovani na foto-mechanický reprint. Pár výtisků se objevilo později i po antikvariátech a mně se podařilo získat jeden exemplář – opravdu je tam uvedeno: Praha 1939.

Co bylo s Husserlovým archivem v Praze za protektorátu?

V Praze byla fakticky jen malá část těch rukopisů, jenom to, co Landgrebe právě přepsal a vydal. On to vozil z Německa po částech a co přepsal, vrátil zase zpátky. Paní Husserlová to měla schované u nějakých přátel. Takže v Praze zůstal jen jeden strojopisný průklep Landgrebova přepisu. To měl Patočka doma spolu s nevelkým archivem *Pražského filosofického kroužku*. V šedesátých letech to dal do *Památníku písemnictví* na Strahově a dnes je to u nás v CTS.

Díky Husserlovu archivu jste tedy byli připraveni na to, co dělat. Jak záchrana Patočkova archivu probíhala?

Cestou z chaty jsme vystoupili z autobusu na Letné u Sparty, rodinu jsem poslal domů a zastavil jsem se v Široké u Mirka Petříčka. Pak jsem z telefonní budky zavolal Michálkovi, který o tom s Jiřím Polívkou už taky začali přemýšlet. Polívka měl auto, tak jsme odjeli, Polívka, já, Jirka Michálek a Petříček k Janu Sokolovi, Patočkovu zeti, a řekli jsme, co chceme udělat. Sokol nás samozřejmě znal, tak s námi šel do Patočkova bytu. Sokolovi bydlí v Hošťálkově, zatímco Patočka bydlel až nahoře na Břevnově, tedy o kus výš v Tomanově ulici u Sokolova otce. Tam jsme to pak v pěti lidech sbalili. Museli jsme přitom rozlišit, co je nenahraditelná rukopisná pozůstalost a co jsou nahraditelné věci třeba v knihovně. Takže jsme to zabalili do takových balíčků převázaných špagátkem, které jsme nahrubo očíslovali a Jirka Polívka to odvezl. My jsme odjeli domů spořádaně tramvají.

Kam to odvezl?

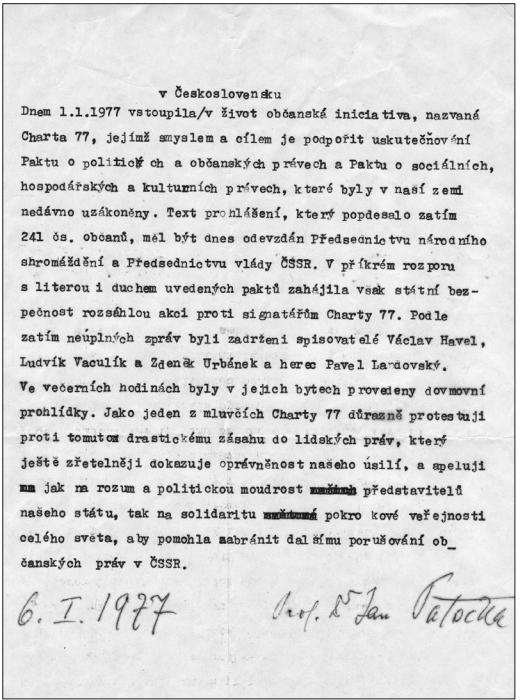
Na venkov k nějakému svému nám zcela neznámému člověku – dodnes nevím, kdo to byl, protože jsme měli zásadu na nic se nevyptávat. Když se pak ukázalo, že StB u Patočky žádnou razii neudělala a že ten byt nechávají na pokoji, Polívka usoudil, že to zase postupně přivezeme zpátky do Patočkova bytu, aby se to podrobně roztrídilo a očíslovalo. A teprve, když to pečlivě očísloval, tak jsem to zase já převezl na jiný tajný míst, který jsem znal zase jenom já – k jedný starý paní, což byla matka spolupracovnice mé manželky v Národní knihovně, kde to pak bylo pod postelí.

V Praze?

V Praze.

Věděla, jaký poklad ukrývá?

Věděla. Byla to stará paní lékárníková, které bylo jasný, jak to s tím komunismem je. Tam nebyl problém. Vlastně i pan lékárník byl ještě na živu. Já jsem tam vždycky nabral malej štůsek rukopisů, okopíroval jsem je na xeroxu, a pak jsem je zase odnesl zpátky. Zároveň jsem to celou dobu pašoval postupně do Vídně, kde už byl Jirka Němec a kde v roce 84 zahájili projekt Patočkových vybraných spisů v němčině. Byl to první velké projekt soukromého filosofickýho ústavu *Institut für die Wissenschaften vom Menschen*, který založil z Polska emigrovanší filosof Krzysztof Michalski. S Patočkou se znal ze 70. let, kdy s ním konzultoval svou disertaci o Heideggerovi. Aby měl všechnu potřebnou dokumentaci, tak jsem jim to tam postupně lifroval přes všelijaký ty kanály velvyslanecy a podobně – vždycky šel takovéj štůsek v krabici od xeroxovýho papíru. A zároveň jsme na tom pracovali i tady a postupně jsme vydali 27 strojopisných svazků velkého formátu vázaných jednotně do světlemodrého plátna – tak zvaný *Archivní soubor prací Jana Patočky*, což jsme tak nazvali samozřejmě až dodatečně.

Kanál do Vídně byl přes rakouské velvyslanectví?

To se posílalo všelijak a já většinu těch kanálů neznal – řadizovala to především Jiřina Šiklová. Kupodivu jsem neměl problém, když v roce 1981 zadrželi na hranicích ten francouzský karavan s exilovou produkcí, po kterém tady došlo k rozsáhlému zatýkání.

Nikdy tě kvůli tomu nevyslýchali?

Ne. Jiřinu Šiklovou museli mít obšancovanou, já jsem k ní chodil docela často, ale nikdy mě na to nevyšetřovali, nic. Jednou jsem dával krabičku kopií rakouskému kulturnímu atašé a jel jsem s tím přímo na vyslanectví. On byl, jak se později ukázalo, takový trochu opilec a když jsem s ním mluvil, tak jsem měl takový špatný pocit, že jsem tam už víckrát nešel. Ale kupodivu se ta zásluka neztratila.

Velká spojka byl Robert McRae, kanadský kulturní atašé, který byl v Praze až někdy do roku 91. Měli jsme s ním u Ivana Havla těsně před revolucí hezký filosofický seminář. Filosofický text, na kterém tenkrát pracoval, jsme mu pak vydali anglicky – myslím, že to byl úplně první svazek v nakladatelství Oikúmené. Robert napsal také během 90. roku jako očitý svědek velice hezkou knihu o zdejší revoluci, která bohužel nevyšla česky. Stálo by za to ji vydat.

Jak ses dostal k Patočkovi?

Začalo to tak, že jsem byl přihlášený jako Patočkův aspirant ještě v době, kdy byl Patočka na fakultě, což bylo něco jako dnes doktorandské studium. Já jsem chtěl původně v osmašedesátým, když to vypadalo nadějně, vystudovat Filosofickou fakultu, ale jelikož už jsem měl za sebou jadernou fyziku a z Patočkova semináře mě všichni docenti, co tam chodili, znali, tak mi řekli: „To je blbost, jednu fakultu už máte, my vám to uznáme, a přihlaste se rovnou k Patočkovi na aspiranturu. My vás tady stejně nemůžeme nic naučit.“ Opravdu takhle otevřeně mi to řekli. To byl Milan Sobotka, paní Tlustá, Jiří Pešek. Takže jsem se k Patočkovi přihlásil, a když ho pak v 72. roce vyhodili, tedy poslali ho v pětadesátí povinně do penze, tak jsem občas k němu zašel a bylo mi blbý chodit tam sám, když to bylo tak vydatný a zajímavý, že jsem se zeptal, jestli bych nemohl přivést tak kamarády. Přivedl jsem je a s Patočkou jsme se dohodli, že budeme dělat Heideggera. Zprvu jsme četli jednou týdně *Bytí* a čas, vždycky celý večer až do půlnoci. Pak jsme ještě přidali druhý seminář, takže to bylo dvakrát týdně. Jeden byl Heideggerovskej, na druhým jsme četli Husserlovu *Krizi evropských věd*.

Kromě semináře v málo lidech u Patočky doma jsme pak organizovali větší přednášky. Byl z toho v roce 73 cyklus jedenácti přednášek, který jsme podle jejich hlavních tématu pracovníě nazývali *Pěče o duši*. Petr Rezek to později pro *Archivní soubor* nazval *Platón a Evropa*. Já jsem to nahrával na magnetofon a Marika Kryštofová to hned přepisovala na stroji. Pak jsem to musel redigovat – protože Patočka přednášel zásadně spatra a to prostě nejde jen tak doslovně vydat – a dal jsem to Patočkovi k autorizování. Konalo se to po různých našich bytech, přičemž jsme vybírali velké byty ve starých domech, kde bylo víc místa. Tam se sezsalo takových třicet, čtyřicet lidí, přičemž jsme věděli, že se to nesmí svolávat telefonem – lidi se zásadně zvali osobně. StB

nás taky nikdy nevyhmátla. Další rok se potom domluvil Patočka s fotografem Krejčím a v jeho ateliéru na Kampě, tedy pořád na stejném místě, odpřednášel v 74. roce a začátkem 75. roku *Kacířské eseje*.

O téhle „podzemní filosofii“ ještě před Chartou tedy estébáci vůbec nevěděli?

To nevím. Můj svazek stačili v listopadu 89 zničit a v Patočkově svazku o tom nic není. Tak čert ví. Třeba jsme byli šikovni. My jsme si opravdu netelefonovali.

Patočka přednášel Kacířské eseje v ateliéru u Krejčího taky spatra?

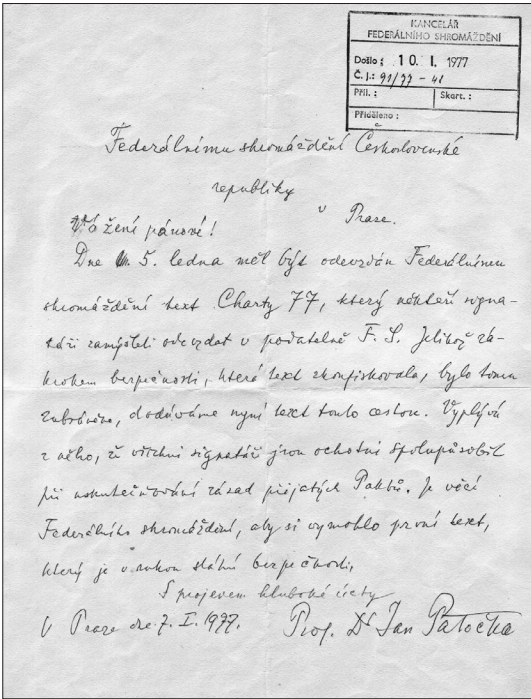
Pět esejů odpřednášel z malého papírku, až ten šestý esej *Války 20. století a 20. století jako válka* výjimečně přečetl hotový z papíru, jenom sem tam přidal nějaký slovo – už pracoval na jejich vydání, který pak opravdu v létě 1975 u Vaculíka v samizdatu vyšlo. Tuhle poslední přednášku už měl celou napsanou a bylo nejjednodušší ji přečíst. Ona je tak hustá, že to takhle bylo rychlejší. Jinak Patočka vždycky přednášel po paměti, i když si to předtím někdy písemně připravil. Jak jsme později zjistili, odpřednášel nám improvizovaně na našich malých seminářích u něho doma většinu toho, co mezitím připravoval k vydání v zahraničí.

Čím ses v té době vlastně živil? Jadernou fyzikou?

Ale kdepak. To mě vlastně nebavilo. Ale měl jsem na jaderné fakultě vystudovanou elektroniku, tak jsem pracoval jako technik u počítače. V roce 1967 koupili ve Švédsku jeden z nejmodernějších počítačů a posílali mě tam až tak do roku 71 na zaškolování. Ta věc měla tenkrát výkon jako dnešní průměrný notebook, ale bylo to asi 10 velikých skříní plných tranzistorů, odporů, kondenzátorů a diod, data se transportovala na děrných štítcích a na obrovských magnetických páskách – prostě paráda. No a já jsem postupně ze Švédska propašoval pro všechny kamarády takové malé kazetové magnetofony Philips – něco takového v Československu samozřejmě neexistovalo. Hned jak Patočka začal v roce 68 na fakultě přednášet, jsme totiž pochopili, že je to něco výjimečného a od začátku jsme jeho přednášky pečlivě zapisovali a jakmile jsme měli čím, tak jsme je nahrávali. Zpočátku tajně, tenkrát se to ještě jaksi neslušelo nahrávat. Měli jsme s sebou vždycky v tašce tři nebo čtyři tyhle přístroje, a když jednomu těch 60 nahrávacích minut na kazetě došlo, tak strčil vedle do druhého, aby pustil ten svůj. Takhle jsme to zachytili a dneska už je to zčásti přímo dostupný na internetu na adrese www.archiv.janpatocka.cz a synchronně s hlasem běží na obrazovce zredigovaný text.

Po Patočkově smrti jste tedy s podzemními přednáškami navázali na to, co bylo předtím.

To bylo složitější. Původně jsem sestavoval ten *Archivní soubor sebraných spisů*, který začal vlastně Jirka Němec s Petrem Rezkem ještě za Patočkova života. Na základě téhle iniciativy Němce a Rezka začali k jeho sedmdesátinám, které měl mít 1. června 1977, připravovat výběr z jeho textů o umění a filosofii. To byly tři svazky, které se k tomu výročí připravovaly. Jenomže mezitím Patočka umřel a my jsme to překvalifikovali jako začátek samizdatového vydávání celého jeho díla. To jsem si pak vzal na starost a vydával to celý ty léta až do 90. roku – Jirka mezitím odjel do Vídně a Petr už se pak o to nestaral. Samozřejmě mi s tím pomáhaly desítky přátel...

Jak začaly ty Patočkovsko-Heideggerovský semináře?

Řekl jsem si, že když Patočka s námi dělal *Sein und Zeit*, což je hlavní Heideggerovo dílo z jeho středního období, tak já si budu dělat ty Heideggerovy pozdější spisy a začal jsem překládat, napřed ještě s Jirkou Němcem, jeho kratší přednášky – ty překlady pak vyšly jako přetisk našich strojopisných samizdatů v roce 1985 v Anglii – „nákladem spolku ATHENAEUM v Oxfordu“ – o tom by ti mohl vyprávět Julius Tomin, Barbara Day a Roger Scruton, a to pak Tomského exilové nakladatelství *Rozmluvy* v Londýně pašovalo zpátky do Prahy.

Mezitím měl Dan Kroupa pravidelně domácí seminář, který pojal jako regulérní filosofickou výuku pro mládež. Jednoho krásného dne dorazil v tom vyučování k Heideggerovi a na to si pozval mě. Myslel si, že to sfoukneme za jeden večer, ale ukázalo se, že to bude delší. Takže mě s tím „vyhodil“ – at si to dělám jako speciální seminář, separátně, a

tím pádem jsme pak opravdu měli heideggerovskej seminář několik let – vlastně až do revoluce.

Když jsem pak na těch seminářích viděl, že lidi, co neprošli tím Patočkovým školením, nemohou Heideggerovy pozdní texty ani v překladu číst a mají pocit, že jsou to takový nesrozumitelný básničky, tak jsem pochopil, že je potřeba přeložit *Sein und Zeit*. Pojal jsem to jako takové splácení dluhu Patočkovi. Léta jsme to s ním četli slovo od slova, na jedné stránce jsme někdy dovedli vydržet celý večer. Takže jsem začal dělat tohle. A protože bylo jasný, že to bude obtížný, tak jsem si k tomu sjednal takovou oponentní skupinu, což byl Jirka Němec (který ale za nedlouho emigroval do Vídně), Pavel Kouba a Mirek Petříček. Vždycky jsem kus přeložil, okopíroval jsem to – jak jsem pracoval u toho počítače, tak jsem tam měl k ruce i xerox – a ty kopie jsem jim rozdál. Oni to okomentovali a pak jsme to slovo od slova probírali celý večery a celý noci. A protože zároveň bylo jasný, že to bude na dlouhý lokte – ta kniha má 480 stránek – tak jsme vždycky takových dvacet stránek udělali úplně na čisto a já pak těch dvacet stránek scvaknul jako sešítek A4, kde číslování stránek přesně odpovídalo německému originálu, aby se to dalo snadno číst paralelně. Namnožil jsem to a rozdál zájemcům. Do roku 1990 tímhle způsobem vyšlo sedmnáct sešitů, což byly tři čtvrtiny *Sein und Zeit*.

Dlouhá léta se tenhle heideggerovský seminář, pro který jsme používali můj překlad, konal u Josefa Mourala, kam chodili takový lidi jako mladej Karel Šrp, Lenka Bydžovská, Alexandr Matoušek, Filip a Lenka Karfíkovi a spousta dalších lidí.

Ani o těchto seminářích StB nevěděla?

Na rozdíl od Tomina nebo Ládi Hejdánka jsme to dělali tajně. Navíc jsem měl pořád na starosti ty Patočkovy spisy, takže už z toho důvodu jsem musel zachovávat konspiraci. A to se podařilo – nikdy jsme žádný konflikt s tajnou policií neměli. Dokonce jsem ušel jejich nevtaně pozornosti i tehdy, když jsem po Petru Rezkovi převzal kontakt na zahraniční filosofy, co sem jezdili na bytové semináře přednášet. Na to se taky nikdy nepříšlo.

Kdo to na Západě organizoval?

S velkým nasazením to dělal Henri Veldhuis z Holandska, kterému jsme pak dali v roce 1990 medaili Akademie věd. Posílal do Prahy, paralelně vedle velkého množství literatury, různé Oxfordany a Holandány a některé německé filosofy, jako byl třeba Jürgen Habermas nebo Ernst Tugendhat, občas přijel i někdo z Francie – to s Derridou, jak mu estébáci podstříčili do zavazadel drogy, aby ho pak mohli vyhostit a musel zasáhnout prezident Mitterrand, takže jsem ho ani nepotkal, je známá věc. Veldhuis vždycky jednou za čas přijel do Prahy a udělali jsme takový itinerář těch akcí, dat a jmen. V podstatě poslední přednáška zahraničních filosofů, to byl z Vídně Helmuth Vetter, se konala 18. nebo 19. listopadu 1989, a to opravdu ještě zcela konspativně, u mě doma v bytě.

Minulý měsíc proběhla v Lovani a v Bruselu konference věnovaná Patočkovi. Jaký má dneska Patočka ohlas v Evropě?

Větší ohlas než u nás, protože se mu věnuje řada už známějších filosofů mladší generace. V Bruselu to zorganizoval současný ředitel Husserlova archivu, náš dlouholetý spolupracovník Nicolas de Warren, Američan. S organizací mu pomáhal Francesco Tava, což je Ital z Milána, který přijel do Prahy před pár lety a už uměl česky, což se naučil právě kvůli Patočkovi. U nás v archivu strávil mnoho měsíců, několikrát. Pak měl nějaký stáže v Anglii, kde zorganizoval další patočkovce. A teďka jsou v Belii a udělali tady tu velkou akci ke 40. výročí Patočkova úmrtí a 110. výročí jeho narození.

V čem viděl Patočka krizi Evropy?

V podstatě předjímal to, čemu se dneska říká globalizace. Bylo mu jasný, že Evropa se těma dvěma světovými válkami odrovnala, ale zároveň i to, že to, co Evropu dělalo Evropou, je něco, co okolní svět zdědí nebo zdedíl a že je tedy potřeba studovat, co to vlastně přesně je. A nebezpečí viděl v tom, že svět dědí po Evropě jenom tu technologii a vědu, bez dalšího obsahu, který tomu dává smysl.

Co je tedy to podstatné?

Začátek Evropy vidí Patočka ve svobodných státech antického Řecka, kde se z zrodem filosofie rodí i světová politika a tím začínají světové dějiny v tom pravém slova významu, zatímco předtím, to je pro něho道家 předdějinná: všechny ty starověké říše byly pro něj takové velké domácnosti, ve kterých vládné účetnictví, nad kterým trůní zástupce pánaboha na zemi. Až právě v řeckých obcích je společenství tvořeno svobodnými občany, kteří v jejich rámci spolu soupeří ve svých názorech na to, co se má dělat, a to s vědomím toho, že se při tom soupeření má pečovat o zachování prostoru, kde se takhle dá soupeřit, což je základ politiky. A protože se tím zároveň otevírá problém toho, jak na tom vůbec v širém světě jsme, tak se tím otevírá i problematika filosofická: vznik politiky a filosofie tedy spolu souvisí. Tenhle princip se pak přes všechny peripetie, římskou říši a křesťanství v Evropě dotradoval až do dneška. Papež se např. volí v konkláve podobně, jako se hlasuje o dogmatech.

Ten hlavní krizový moment je pak s křesťanstvím, kdy se se vznikem moderní doby v renesanci postupně vyčerpá jeho esence, křesťanství přestane být věrohodné, co se týká ozřejmování smysluplnosti života a světa, a je tedy potřeba se s tím nějak vyrovnat. Patočka přichází s takovým problematickým nebo dle se říct paradoxním řešením: když tedy není k dispozici absolutní, nejvyšší smysl, na který by šlo všechnu smysluplnost zavěsit, tedy z něho všechnen nižší smysl odvodit,

tak je potřeba vystačit si se smyslem hledaným, i když je sám problematickým. Tohle neustálé hledání smyslu, přinejmenším se samozřejmě názory střetávají, by mělo stačit pro smysluplnou lidskou existenci.

Podle Patočky je třeba domyslet křesťanství do konce a vzít – a to jsou výslovně jeho slova – Kristova poslední slova na kříži ne jako řečnickou otázku, která se za tři dny ukáže bezpředmětnou, ale jako konstatování situace. Nikoli: Bože, proč jsi mě opustil? Nýbrž: Opustil jsi mě. Z toho je potřeba vyjít, přijmout ten otřes, který toto konstatování působí a na tom založit solidaritu otřesených. V tomhle momentě se Patočkovi většínou nerozumí a solidarita otřesených se chápe jen jako solidarita těch, co jsou v průsvihu, těch, co jsou v opozici proti nějakému totalitárnímu režimu.

Vzátnul dobu, kdy mrtvý Kristus visel všemi opuštěný na kříži, na celý lidský dějiny a na místo zmrtvýchvstání postavil „solidaritu otřesených“?

Ano, Patočka to myslí jako universální situaci evropského člověka. Nepřítomnost Boha řeší tou solidaritou v otřesu. Lidé mají být solidární v tom, že spolu v soupeření svých názorů hledají smysl, který nemají a který jako absolutní mít nemohou, ale mohou ho hledat v nesouladu svých názorů. Je to takový jakoby parlament na všech úrovních života.

To je ale parlament, kterému něco podstatného chybí, ne? Nemá diskuse, jejíž smyslem je samotná diskuse, stejnou hodnotu, jako třeba vydělávat peníze pro peníze nebo vyrábět pro výrobu?

Ano, je tady pořád nebezpečí, že se to zvrhne tímto způsobem. Ale normálně má hledání vyústit vždy v tom kterém případě v nalezení, na kterém se s druhými, nebo i sami se sebou shodneme, a podle toho jednáme.

Co byl teda Patočka, agnostik?

Agnostik byl jeho otec. Patočka začal asi po matce jako normální věřící. Měl spoustu kamarádů, jak katolických, tak protestantských, ale jednoduše to s vírou asi neměl. V mládí dokonce z církve vystoupil a za nedlouho zase vstoupil zpátky. Později také uvažoval o tom, že přestoupí k evangelikům. V jeho spisech je ale vidět, jak se ten aspekt, kterej by se tam dal vyloučit jako víra, postupně vytrácí, až dojde k tomu bodu, kde explicitně řekne: křesťanství, které vytvořilo Evropu, je třeba domyslet do konce.

Víru ale přece nelze domýšlet, a už vůbec ne do konce...

Nejde, víru ne, ale Patočka chce domýšlet křesťanství. Proto se také jeho eseje jmenují „kacířské“. V tomhle je velmi originální – takhle, jak to vykládal on, to vlastně nikdo nefká. Nikdo s takovou myšlenkou nepřicházel.

Jaký byl jeho vztah k Heideggerovi, k člověku a k filosofovi...

Heidegger má tu kritiku techniky nebo správněji řečeno toho, co technika ve svém jádře je. Tím je naše doba určena a nedá se dělat nic jiného, než čekat a u umění a ve filosofii se připravovat na to, až se to samo zvrtné. To Patočku strašně švalo. Podle něj nemůžeme čekat spásu od umění, navíc takhle pasivně, a jestli se tedy ukazuje ten velký konflikt v bytí, že pro stále hlubší a rozsáhlejší odhalování všeho ve vědě a v technice se to důležitě stále víc zahaluje, tak musíme proti tomu konfliktu jít konfliktem. To ho pak dovede až k jeho angažování v Chartě 77. On do toho konfliktu opravdu šel s veškerou svou filosofickou výbavou, naprosto vědomě a odpovědně.

S Heideggerovým nacistickým angažmá samozřejmě nesouhlasil, považoval to u něho za politickou naivitu. To tenkrát ještě neznal jeho „černé sešity“. Každopádně však nepochyboval o tom, že Heidegger je největší filosof 20. století, a kdyby nebyl tak náhle zemřel, jistě by podrobil jeho pozdní filosofii zevrubné analýze. Bohužel se k tomu pořádně nedostal, existují v jeho poznámkách jen náznaky. Tyhle poznámky jsme mimochodem už vloni vydali jako 2. svazek III. části fenomenologického oddílu *Sebranych spisů*.

Ten „sokratský“ postoj je u Patočky až pozdní, nebo jej lze sledovat už předtím?

On se k němu kontinuálně propracovává. Už třeba před válkou v roce 1938 píše takovou krátkou *Úvahu o porážce*, kde ostře útočí na Beneše a jeho okruh a aniž by ho jmenoval, ale z textu je to zcela jasné, a vyčítá mu kapitulaci. Za okupace se nebojí publikovat svobodomyšlné texty jako Česká vzdělanost v Evropě, *MLádí a filosofie*, *Evropský rozum*, *Herder a jeho filosofie humanity*, *Symbol země u K. H. Máchy*. Na Beneše měl velkou pifku, přestože se po válce snažil trochu ho ospravedlnit. Beneš to asi věděl a neschválil pro něho profesuru na universitě – tu dostal Patočka až

v roce 1968, paradoxně zároveň s příchodem vojsk Varšavské smlouvy.

Jak viděl Masaryka – filosofa?

Masaryk ve svých spisech řeší v podstatě tutéž otázku jako Patočka, tedy otázku krise evropského lidstva v novodobých dějinách. Patočka s Masarykovou odpovědí v jistém ohledu souhlasí, ale jako celek Masarykovo pojetí zásadně odmítá. Obdivuje ovšem Masaryka jako muže činu, jako jediného filosofa v dějinách, který nezůstal jen u abstraktních úvah, nýbrž kterému se podařilo uskutečnit své myšlenky takovým hmatatelným způsobem, že vznikl opravdový, fungující stát. Masaryk byl pro Patočku velmi důležitý, zabýval se jeho analýzou a kritikou ve všech obdobích svého života. Jeho jméno nesou i poslední texty, které připravil pro samizdat a které vyšly až těsně po jeho smrti v roce 1977 – *Dvě studie o Masarykovi*, v kterých pokračuje v úvahách o smyslu načatých v *Kacířských esejích*.

Jan Patočka s novináři při jednání s Maxem van der Stoelem, *Intercontinental*, 1. 3. 1977

Koho nebo čeho si v českých dějinách vážil?

K tomu je nejlepší přečíst si jeho dopisy, které psal v sedmdesátých letech své německé přítelkyni, kterou si chtěl po smrti své manželky vzít. V žádném případě s ní nechtěl přesídlit do Západního Německa, nýbrž počítal s tím, že ona přesídlí do Čech. Proto se jí snažil vysvětlit, do čeho by šla. Vzal to velmi podrobně, od praotce Čecha až po 2. světovou válku. Ty dopisy jsem od této paní Ballauffové po Patočkově smrti získal a v roce 1982 jsem z nich zredigoval souvislý text. Dnes je to ve 13. svazku Sebranych spisů (Češi II). Když jsme ty dopisy vydali jako dvojjazýčný separát v roce 1992, vzbudilo to u části našich historiků velké pobouření...

Jak se Patočka díval na reformní komunisty, na rok 68?

Byl z toho velice nadšený, dost si od toho sliboval, ale angažovat se především v reformě Akademie věd.

Politicky nijak nevystupoval...

Přímou ne, ale těsně po okupaci uveřejnil, myslím v *Literárních*, deset velice konkrétních bodů o tom, jak se má člověk chovat, když tady ty vojska jsou. To stojí skoro za dohledání. My jsme to bohužel v tom příslušném svazku *Sebranych spisů* neotiskli, nějak nám to uniklo. Kruci, to je chyba. To tam mělo být...

Byl v pohledu na rok 1968 naivní?

Podle mne v tom 68. roce podlehl dojmu, hlavně z toho revolučního kvasu na Západě, že technická inteligence, která podle něho má de facto ruce na mocenských pákách, by mohla pochopit, oč v dějinách běží – tedy o hledání smyslu v té nesmyslnosti a nedostupnosti absolutního smyslu. Chtěl doufat, že Evropa dosáhne určitého bodu krizovosti, kdy nastane zlom a inteligence zahájí novou epochu.

Nějaký sluneční stát, nová Atlantida?

No to ne, tak daleko nikdy nešel a své původní optimistické představy začal brzy korigovat. Ale v jeho pojetí Charty 77 jsou toho zřetelné stopy.

Psal lehce?

Měl vždycky takový narážky, že nemá na to, aby napsal knihu. Strašně záviděl své vrstevnici Hannah Arendtové, že ta baba je tak chytrá a ještě dovede napsat knihu, zatímco on na to prostě nemá ten siclajš. Přitom, když vydáváme jeho spisy, tak už jich máme osmácti tlustých svazků a ještě asi deset jich bude.

Jak se tento výostný učenec, žijící ve světě idejí, dostal k obraně „chuligá-

nů“ z undergroundu, ke zcela jinému kosmu jakým byli Plastic People?

To samozřejmě spískal Jirka Němec, jak o tom hezky vypráví Dana Němcová. Pozvali Patočku k sobě do Ječné, tam mu to pouštěli a chtěli, aby se Plastiků zastal. Bylo mu to hned jasné: nemůže to sice poslouchat dýl, jak tři vteřiny, ale ti chlapi mají právo na to, aby se k tomu marasmu, který tady vládne, vyjadřovali umělecky po svém. Tak ten protestní dopis prezidentu Husákovi podepsal.

Jak jsi rozmnožoval ten Archivní soubor Patočkových spisů a jiné věci?

Na xeroxu v práci jsem ty velké soubory dělat nemohl, přestože jsem ho měl k dispozici. Na to by se brzo přišlo. Tam jsem dělal jen malé věci pro osobní potřebu. Ale koncem roku 76 jsem se seznámil na vojenském cvičení s vedoucím rozmnožovny Ministerstva financí, což byl bývalý skaut, po tatínkovi. Byl teda v partaji, samozřejmě, ale ukázalo se,

někdy i záměr, tedy že člověk nedělá nic „nekalého“, což bylo bráno zároveň i jako určitá „ochrana“ před StB...

Ano, to mě trochu vadilo. Podle mne to byla chyba. Nejvíc mě rozčilovalo, když mě někdo volal ohledně toho xeroxování. Vlastně se to stalo jenom dvakrát, jednou mi volal Radim Palouš, telefonem přímo domů a já myslel, že mě raní mrtvice, tak jsem to do toho telefonu různě zamlouval a pak mi v podobném duchu volal jeden kolega, kterého jsem ani pořádně neznal. On potom emigroval a myslím, že spáchal sebevraždu. Ale na jméno si nemůžu vzpomenout. Tak to bylo trapný. Jinak telefonem nikdy nic.

Z podobného důvodu jsem vždycky kamarádil jenom s Ivanem Havlem, zatímco s Václavem jsem se znal velice málo. Jednou jsem přes něho „oficiálně“ převzal zakázku na vydání Patočkových spisů v zahraničí. To jsme s Pavlem Koubou vyhráli takový konkurs, který

Jan Patočka s novináři při jednání s Maxem van der Stoelem, *Intercontinental*, 1. 3. 1977

zorganizoval Vilém Prečan v časopise svého Dokumentačního střediska v Scheinfeldu a zvitěžili jsme svým návrhem nad Jiřím Němcem a Erazimem Kohákem, kteří tehdy byli ve Vídni a také se zúčastnili. Takže jsme dostali tuhle zakázku. To bylo v druhé polovině 80. let. A protože Prečan na mě neměl kontakt, tak mi to poslal přes Václava Havla.

Kde jsi vlastně dělal?

Dělal jsem na generálním ředitelství *Továren strojírenské techniky* u toho švédského počítače, jak jsem o něm už mluvil, což bylo na rohu Olivový ulice a Politických vězňů – dneska tam je nějaká banka.

To tě nechali pracovat u počítače a xeroxu? To bylo pro ně přece nebezpečnější, než kdybys měl doma vojenský arzenál...

Já jsem byl jediný, kdo měl na ten počítač původní školení ve Švédsku. Tak když přišli po Patočkově pohřbu vyhazovat všechny, kdo byli na pohřbu, zastal se mě můj přímý šéf a stranický funkcionář, který namluvil generálnímu řediteli, že beze mě mohou ten počítač vyhodit, a ten to zbaštil. Takže mě nevyhodili a vydržel jsem tam až do konce, přestože moji tři kolegové by to jistě zvládli i beze mne. Ale muselo to jet na tři směny a stroj byl už strašně starý. Švédové už ho nechtěli udržovat, ale ředitelství nemělo už od roku 1972 peníze na nákup nových modelů.

Takže když tě estébáci vyslyšeli, chtěli po tobě „pomoc s počítačem“...

Jo. Vždycky jednou za tři roky, zhruba, přišli a chtěli po mně špiónážní spolupráci na ty počítače, ve Švédsku. Oni si mě prý v Linköpingu u SAABů pamatují, rádi by se se mnou zase setkali a mohl bych si jezdit, kam bych chtěl. Takže chtěli takovoutle spolupráci. A když jsem říkal, že ne, že na to nejsem, tak mě přestřelili tuhle variantu: buď spolupráce, nebo emigrace. „A pas máte.“ „Jo mám dva. Jeden soukromej a druhej služební a ani jeden mi k ničemu není.“ „No tak to půjde rychle. A řekněte to doma manželce, ty bývají rozumnější.“

Tak jsem přišel domů a povídám – je průser, připrav se na to, že budeme muset odjet. Mezitím ale vypukla v Polsku Solidarita, měli asi jiný starosti a dali mi na čas zase pokoj. Objevili se zase až asi za tři roky a byli úplně jiní. Jeden měl elegantní světlý šaty, zatímco ten předtím byl takový na první pohled vrahoun se zlatěma zubama. Zase ale šlo o tu špiónáž – nikdy o ty semináře nebo xeroxy.

Zřejmě o tom opravdu nevěděli.

Oni si mě ze začátku spletli s Květoslavem Chvatíkem, který mezitím emigroval. – Ale že by vůbec nic nevěděli, tomu se mi nechce věřit. Ivan Havel našel třeba ve svých spisech jejich poznatek, že jsem k němu občas nosil ty sešity překladů *Sein und Zeit*. Ale na to se mě nikdy neptali.

Heidegger je nezajímá nebo ho neznali – věděli spoustu detailů, které si ale často nedokázali spojit.

Nebo jím nepřípadaly důležitý. Nakonec to bylo tak, že jsem měl xerox i počítač normálně doma – v roce 88 nebo 89 jsem jel (to si Husák vymyslel, že dohání Západ tím, že dovolí dovoz stolních počítačů bez cla) normálně do Londýna, kde jsem od Timothyho Gartona Ashe dostal počítač koupený Janouchem, který jsem úplně normálně, a díky Husákovi bez cla, přivezl do Prahy a normálně doma na něm připravoval ty Patočkovy spisy. A muselo to být ještě v roce 88, protože pak jsme na začátku roku 89 s Pavlem Koubou jeli do Dubrovniku, kde mělo být takové setkání Východu a Západu, my tam vezli s sebou na disketách texty tohohle připraveného vydání, a to nás, člověče vyhmátli, v Bratislavě, ve vlaku.

Stáli jsme hodinu na hranicích, nebo víc, a když to pořád nejelo, tak jsem se ptal konduktéra, co se děje, a on řekl – mám takový dojem, že to je kvůli vám! A pak přišli. Sebrali nám disky a knížky a všechno, co vypadalo „podezřele“. Sebrali nám to, ale nás pustili dál, což bylo tedy překvapující, a já jsem pak hned z první zastávky volal do Čech, domů, a takovou kódovanou řečí jsem manželce sdělil, že je třeba ihned provést evakuaci mých věcí z bytu, což bylo pochopeno a s pomocí přátel provedeno.

Na zpáteční cestě jsem si pak dokonce, protože jsme jeli přes Vídeň, odskočil k Prečanovi do Německa. Pak jsem se musel vracet zase přes Rakousko, protože na Německo jsem neměl povolení, a na přechodu mě chytili znovu – zase mi sebrali všechny knížky, co jsem si z Vídně od Jiřího Němce a z IWM vezl. No jo, ale za čtrnáct dní si mě předvolali na policii a vrátili mi jednak to, co m zabavili na cestě zpátky, ale i to, co nám zabavili v Bratislavě. Všechno mi dali zpátky a ještě se tvářili, že si jako mám pamatovat, že oni byli ti hodní. To bylo někdy v dubnu 89, tak jsem si říkal, že to je jasný, že už to musí skončit. Pak jsem v létě vyjel do Londýna s dcerou a nechal jsem ji tam na celé prázdniny, ať se učí anglicky. To už tenkrát šlo. Nevím, jestli jsou tyhle detaily z toho konce komunismu dost zmapované.

Moc ne. Kdy tě poprvé pustili na Západ, pomineme-li 60. léta?

Poprvé jsem vyjel do „kapitalistické ciziny“ přes Balneu v roce tuším 1987, což byla zdravotní cestovní kancelář – měl jsem už to svoje astma. Předtím jsem nikdy žádný „příslib“ valut, na základě kterého bylo možno získat výjezdní povolení, nedostali. Tak jsem to podal na Balneu, a ta to vyřídila, aniž by mě zřejmě nějak prověřovali. Ale omyl. Asi čtrnáct dní předtím, než jsme měli odjet do Řecka, přišel si pro mě do práce zase tajný. Odvedl si mě do Slovenského domu, do hospody, a tam zase vedl ty řeči o těch špiónážích a takhle si pořád přitom pod sakem masíroval bradavku, takže jsem měl chuť mu říct, že si ten nahrávač může klidně položit na stůl. Přišel jsem domů a povídám ženě: připrav se na to, že nás z letiště vrátí zpátky. A nevrátili! Ten fízl mi říkal, že přijde za čtrnáct dní a ať si to rozmyslím. Já na to, že za čtrnáct dní jsem na dovolený v zahraničí, a on, že tedy přijde potom. A nepříšel. Takže těžko říct, co o mě věděli nebo nevěděli.

Tak určitě se ta „intelligentnější“, nebo taky včůranější, respektive obojí, část komunistického „managementu“, včetně části StB, připravovala už od nástupu Gorbačova na změny...

Bezpochyby, šéfové těch velkých podniků si připravovali to hospodářské „převzetí“ dopředu, pak se dali do ODS a celý si to zprivatizovali. To měli vymakaný předem. U nás byl šéfem partaje nějaký Maroušek, který potom málem zprivatizoval ČKD. Byl z toho v 90. letech dost velký skandál. Dneska je asi někde na Seychelách, už o něm není slyšet.

Babiš by tam mohl vycestovat za ním.

To ano. Moc mě mrzí, že ten můj svazek není, protože by mě strašně zajímalo ne to, kdo na mě něco donášel, protože věřím, že na mě vlastně asi nikdo nic nedonesl, ale co všechno o mně věděli nebo nevěděli.

To je taky jedna z věcí, která mě z listopadu 89 mrzí, že nás nenapadlo to, co udělali východní Němci, že okamžitě zablokovali ty centrály estébácký.

Oni stihli sešrotovat většinu „živých“ svazků asi hned ten první týden. Věděli, o co jde.

V Athénách jako obvykle stávkovali, takže mě tramvaj číslo pět k moři neodvezla. Když jsem tak přemýšlel, jestli si mi tam chce natolik, abych platil za taxíka, zahnul jsem v Exarcheii do jedné galerie, kterou mi už dávno doporučovali různí lidé, a pár minut jsem nic nechápal, zato potom jsem byl opravdu ohromený.

Na podlaze v galerii kolem mě bujel bordel, vršily se tam zbytky jídla i úlomky a ty zprohybané pozůstatky věcí se vzájemně proplýaly. Byly to obyčejné hromady odpadků, jaké tu na demonstracích často podpalují anarchisté. Obecně se ke všemu „anarchistickému“ snažím být už dopředu vstřícný, mám zato, že „anarchistické“ se v našem politickém odporu využívá neodpuštělně málo, dokonce jsem kdysi začal psát knížku o levicovém pojetí estetiky s názvem Proč jsem modernista?, ale nebyl jsem dost vytrvalý na to, abych ji dokončil. Tady se mi ovšem nedostávalo rozumu ani srdce, abych ty odpadky pochopil nebo je nějak procítil. V zoufalství jsem se chytil myšlenky, že mám před sebou hádanku, zašifrovanou zprávu nebo veršík a že stačí, abych správně pojmenoval ty někdejší věci pod nohama, abych ji přečetl, jenže nevím, jak se to všechno řecky řekne... Vzpomněl jsem si, že hebrejsky se taková hromada nazývá „Golem“. Byl jsem bezmocný, dokud jsem si nestoupl na stopy obtisknuté na zemi a nepodíval se na bílé zdi kolem. Správně rozestavěné lampy svítily skrz odpadky a vytvářely na zdech stíny lidí, co si povídalj i v kavárnách, nebo běží kolem s prapory, státní znaky nebo emblémy korporací, profily zvířat a aut, celé ulice. Ty snadno rozpoznatelné stíny neměly obvyklý, „správný“ zdroj, byly to mistrně, s pomocí odpadků uspořádané iluze – to odhalení zaplavovalo mozek nadšením. Noble a Webster byli snad první, kdo s něčím takovým začali, ale s prvenstvím nechtě se vypořádává patentní úřad, všechny ostatní zajímá, co a kde bylo uděláno a co nebylo.

Druhý den jsem šel na komunistický mítink. Byl slyšet z kraje města. Na sloupech se třepotaly plakáty se zamračeným „Mužem, zvedajícím prapor“ od Koržejeva a letáky s hrnatými rudými pěstmi. Dělníci ze sovětských ilustrací se skvěli na obálkách stranických časopisů. Ohlušovaly písně ze stalinských časů s řeckým textem: Kaťuša a snad Nepřátelské větry. Ať jsem se snažil sebevíc a připomínal si vhodné citáty z Michaila Lifšice, taková „výtvavná úprava protestu“ ve mně nevyvolávala žádné emoce – nanejvýš nudu, jejíž jedinou a slabou útěchou bylo, že ti „lidé přece za něco bojují“. Navíc ten jediný citát z Lifšice, co se mi celou dobu honil hlavou, nebyl úplně vhodný: „NKVD chyby dělat nemůže!“ Lifšic tu tezi dokazoval s pomocí Hegela. Filofof měl rád prózu Michaila Bulgakova a dával ji všem „formalistům“ za vzor, což, myslím, nikoho neslechti. Později si cenil (ještě sovětského) Solženicyna a ve výtvarném umění zvlášť vyzdvihoval Nestěrova. Lefšic věřil v čekistu jakožto hegelianský „subjekt“, který v maximální míře ztělesňuje absolutno, a s radostí se skláněl před „velikými konzervativci“ (typu Dostojevského) a nacházel pro jejich reakční utopie ty nejparadoxnější omluvy. Nedávno znovu vyšly hned tři jeho knížky, což vyprovokovalo nemálo intelektuálních diskusí a v humanitních kruzích se dokonce objevila jistá lokální „móda na Lifšice“.

Lifšic se mýlí V čem? Za prvé, jsou to příliš velká slova. Neexistuje žádný „obecný modernismus“, o němž tak snadno filosof uvažuje. To se mohlo zdát jen ze sovětského ideologického oddělení. Lze přiznat jistou názorovou jednotu Koonse, Dubosarského/Vinogradova, ale v žádném případě k nim nelze přidat Hanse Haackeho, Immendorffa, Beuyse s Gerhardem Richterem, ani Osmolovského. Je to nějaké příliš rozplzlé a „obecné“. Navíc to není možné také proto, že jejich životopisy mají opačný sociální smysl a ohlas. „Obecný modernismus“ existoval jen v hlavách sovětských měšťáků stejně jako „obecné zahraniční“ a pak „obecná demokracie“.

Levice má dva základní přístupy k současnému umění:

První nazýváme „optikou Lifšice“, pro niž je veškerý „modernismus“ a vůbec „contemporary art“ vyjádřením odporu příslušníka buržoazie k sobě samému, odmítnutí uvědomělosti ve prospěch excessu a extáze, sekundární, tj. dobrovolné barbarství intelektuálů, projev irrationality a tragické antilidskosti buržoazního světa, ignorace typického a obecného ve prospěch náhodného a specifického. A chybí to hlavní – pozitivní známý hrdina a pochopitelný model záchrany jako tomu bylo v „klasičtějších“ formách umění počínaje antikou a konče buržoazním románem. Levice tohoto typu obyčejně volí svou formu „komunistického klasicismu“.

Druhý přístup nazýváme „optikou Adorna“, pro něhož „avantgarda“ i „modernismus“ představují soubor signálů, které nás odsuzují, signálů z jiného světa utopie, který napůl vědomě žije uvnitř nás jako věčně odkládaná možnost něčeho jiného. Tragická konstatace rozdílů mezi našimi možnostmi a naší realitou. Hlas nesnesitelného antagonismu a partizánský útok toho, co se pokouší projevit ve smrtelném boji s již existujícím. Příslib jiných vztahů a jiného vědomí a nutnost sebelikvidace někdejšího člověka. Sama „nepochopitelnost“ avantgardy je odmítnutím vládnoucího typu vědomí a vztahů, které je vyvolaly. „Avantgarda“ je pak umění, které neskrývá, ale ukazuje své vlastní protimluv. Sebeodhalení umění jako zvláštní ideologické posláni v třídním spektaklu.

Pochopitelně existují i vzájemné výhrady:

Zastánci sovětského realismu „avantgardu“ obviňují, že představuje nesrozumitelný galerijní jazyk a protilidový radikalismus úzkého kruhu zasvěcených. Avantgardisté „sorealistům“ na oplátku vyčítají vulgární zjednodušování a přizvukování tomu nejměšťanštějšímu masovému a konzervativnímu vkusu, tj. „ustrnutí“ spolu s reakčním davem.

Ve své kulturní politice by levice měla používat oba tyto dávno soupeřící přístupy, nicméně zastavme se u toho, proč u nás v Rusku tak často a tolik lidí přijímá první názor a tak vzácně a málo lidí ten druhý? Kde se v nás vzalo tolik ždanovštiny? Nespočívá to snad v náklaze konzervatismem, která je vlastní naší společnosti jako takové? Nebo většina naší levice dosud přísně následuje rozhodnutí Kominterny, že sovětský realismus je ten nejpokrokovější a dokonce jediný styl pro komunisty na celém světě?

Co jsem si zapamatoval z benátského bienále 09?

V italském pavilonu signore Pistoletto vystavil celý sál zrcadel – rozbitých, ne však na padrť. Pěkná metafora našich osobností „deformovaných“ systémem, které pokřivují, ale stále odrážejí skutečnost. Přičemž není důležité hledat nějaký „správný“ (z hlediska koho? boha?) odraz, ale správné přijmout sám vzor pokřivení, povahu deformace, aby člověk pocítil, nebo, když bude mít štěstí, pochopil podstatu té síly, která zrcadlo zranila. Ve francouzském pavilonu se člověk dostal do křížového labyrintu z vězeňských mříží (postaveného Claudem Levequem), v jehož libovolném konci plápolaly černé anarchistické vlajky, k nimž se člověk přes mříž nemohl dostat... Španěle vystavili letavý závěs, na nějž se půldruhého století prášilo ze zdejšího náměstí svatého Marka. Vtipný útok na fetišismus „míst síly“, na němž stojí turistický, tedy pasivní a spotřebitelský vztah k prostoru a dějinnu. A ve skandinávském pavilonu v bazénu melancholicky snavila mrtvola, tváří obrácená dolů, jako by se cenou svého života snažila spatřit cosi nesmírně hodnotného na dně.

Z ruského pavilonu jsem si zapamatoval jen fotbalový pokoj Alexeje Kalimny. Zápas jako skupinový portrét ruské společnosti. Ve tmě sílí burácení fotbalového davu, hlas stadionu. Jsou vidět jednotlivé typy: fanoušci, co prohrávají, i to, co vyhrávají, jsou různě agresivní, mačkají je policajti, VIP zóny, reklamní nápisy. Ohlušující zvuk zápasu se

Stíny na zdi

Alexej Cvetkov

najednou vypne, rozsvítí se a člověk se ocitne v úplně bílé oslepující místnosti. Obrázky toho „borodinského panoramatu“, které ztratily sílu, už nejsou k rozeznání. Stejně jako stíny odpadků člověku připomínají, že umění je jen iluze skutečnosti, správně „odhalená“ avantgardním umělcem.

Všechno to není tak složité, když člověk vypne od dětství pěstované očekávání, že umění v muzeu má chránit policie, že má být profesionálně provedené, „známe“, pokud možno zarámované a s námětem a že by na něj mělo být vynaloženo tolik a tolik času, sil a zvláštních návyků, aby se nám nezdálo, že jsme za lístek zaplatili přemrštěnou cenu. Všiml jsem si, že když je současné umění zadarmo, někde na náměstí Palais Royal, v prostředí, které není tak sakrální jako muzeum, publikum jeho „nesmyslnost“ a „podvod“ přijímá snadněji, spíš s humorem než s podrážděním. Lidi však přesto mrzí, že jiní kdysi a kdesi utratili peníze a čas za „podvod“ a hlavně jim není jasné, proč se v „chrámu krásy“ dnes vystavují právě tihle šarlatáni, a ne jiní?

„Contemporary art“ nás zároveň nenechává zapomenout, že muzea představují jen způsob reprodukce nadvlády jedné třídy nad druhou, přičemž způsob specifický právě pro kapitalismu, že „autorství“, a tudíž i „pravost“ uměleckých děl, je čistě buržoazním pojmem a jeho potvrzení je analogické ověření pravosti bankovky, že ceny na všechno, co je spojeno s „uměním“, jsou spekulativní a smluvené, a proto se mění s burzovní nepředvídatelností. Umění je tudíž v první řadě zboží a až potom jisté domněle předpokládané sdělení. Chcete starožitnost prověřenou časem? Přijměte prosím staletý prach v té nejdoslovnější podobě na lepkavém závěsu. Hledáte v umění odpočinek od práce, ať už počestné či nikoli? Jen račte, v bazénu ovšem plave mrtvolá kohosi neznámého. Čekáte „pravdivý“ odraz skutečnosti? Tady ho máte, ale všechna zrcadla rozbila nejenmenovaná síla stejně jak vaše vědomí. Právě v tom osobním vzoru „rozbitosti“ spočívá proslulé „osobní vidění“ světa, kterým se od sebe navzájem lišíme. Chcete svobodu? Nezapomeňte však, že jste neustále v kleci a můžete se jen kochat pohledem skrz mříže na revoluci vlajku minulosti, co se třepotá na obrazovce. Chcete „průřez společnosti“? Před vámi svítí a řve fotbalový stadion s opilými fanoušky a brutálními policajty. Stojíte na místě zápasu, uprostřed a na scéně téhle „společnosti“. A ona řve, dívá se na vás a čeká, že budete jednat, že ji pobavíte, dokud se nerozsvítí a „společnost“ nezmizí a vy zůstanete v bílé prázdnotě holých zdí.

Nedaří se mi vnímat svět podle Lifšice a proslulé „odmítnutí uvědomělosti“ s tím nemá zhola nic společného, v uvedených dílech vidím nesmírné množství pokrokových významů a výzev k zásahu do nesprávného života.

Když se mě ptají na revoluční obraz, vzpomínám na buřičskou nástěnnou malbu Josého Clementa Orozca – Kristus, který opustil svůj kříž a rozbíjí ho. Povaha našich vztahů je v kapitalismu iracionální, a proto je nic nezachycuje tak přesně jako Godardovy nebo Buñuelovy filmy. Jejich pašónosné iluze činí kapitalismus „snesitelným“, a proto u Magritta (mimochodem člena belgické komunistické strany od jejího založení) měsíc zastíňuje kmen v lese s nemožné rozmístěnými stromy. Libovolnou věc, kterou vnímáme, hned zavazujeme abstraktně jako zboží, a proto abstraktní Rothkova nebo Basquiatova malba jsou v kapitalismu tou nejrealističtější. Na druhou stranu hlavní německý abstrakcionista Gergard Richter považoval „ideologizované jednání“ městských partyzánů z Frakce Rudé armády za stejné abstraktní, pozvednuté nad motivy „obyčejného“ (tj. loajálního) života, jako své umění, pro něž vymyslel sebekritický název „kapitalistický realismus“. Tématu Frakce Rudé armády Richter věnoval cyklus svých slavných děl. Umění demonstruje a odhaluje odcizení a tato naprosto revoluční role mu docela stačí. Pozitivnější a projektovější stránky antikapitalismu začínají už za hranicemi jakéhokoli umění, v oblasti bezprostřední politiky. Požadovat od umění „pozitivní program“, „optimistické obrazy“ a jiné „přímé soudy“ v sociálním smyslu – to už je mimochodem typický fašistický, reakční požadavek.

Je třeba vidět politický obsah v samotné umělecké formě, právě to je hlavní klíč k pochopení „nepochopitelné“ avantgardy. Bratři Chapmanové „zasahují do minulosti“ a doplňují mile strašné klauny na staré rytiny, překreslují na viktoriánských portrétech tváře, ukazují, jak zestárlý a posléze se rozložily. Skvělá metafora „přezrávání“ někdejší buržoazní kulturní tradice a „nekroprocesů“, tj. rozkladu mrtvol v ní. Ze dřeva soustruhují polynéské modly s pytlíky z McDonalda od dokonce přibíjejí na kříž klauna McDonalda. Připadá mi to vtipnější než jakékoli antiglobalistické pamflety a skvěle se to hodí pro výtvarnou úpravu levicových médií. Ty „divošské modly“ v sobě obsahují veškerý patos usvědčujících knih Naomi Kleinové.

Vrátme se k Lifšicovi. S Michailem Lifšicem se rýmuje Alexandr Dejneka, jeden z otců „sorealismu“ v malířství, který zjevně začíná být zase v módě. Bylo by mu 110 let, v Moskvě proběhly dvě velké vý-

stavy a jedna potom odcestovala to londýnské Tate Modern. Dejneka od poměrně avantgardních forem názorné agitace došel až k stoprocentnímu sovětskému realismu. Za „figurativnost“ a demonstrativní rozchod s avantgardou mu odpouštějí dokonce i časopis Bezbožník u soustruhu, kde dlouhé roky kreslil popy a věřící babičky jako takové zplozence pekel, v něž lidé věří nadarmo, že si člověk mimoděk vybaví nečisté duchy z kostelních fresek. Spolu se „sovětskou avantgardou“ roste vnitřní i vnější poptávka po „sovětském realismu“, přičemž tento realismus se už nevnímá jako kýč, určený turistům podobně jako matřjošky. Vnímá se vážně, bez úsměšků, jako plnohodnotný styl se svou zajímavou filosofií. Nakonec jsou všichni připraveni uznat socrealismus za nedílnou část naší kultury, bez níž se nikdy nedokážeme pochopit, a nikoli za děsivou odbočku z „hlavní cesty“, kterou se vydalo „normálnější“ lidstvo.

Možná má Lifšic pravdu a v socialistické a téměř beztrídní společnosti, kde stát pro nepotřebnost odumírá, už není pro „avantgardismus“ důvod. Vybavuju si, že Lifšic Rodčenka a skupinu Řptjen kritizoval přibližně z následujících pozic: už není historická podtávka po vašem „formalismu“, už nejsou třeba všechny ty skvělé úhly pohledu a koláže, už neexistuje drama, které z vás udělalo revoluční umělce, už není problém, který by hýbal vašim talentem. Dejte nám obyčejný portrét nového šťastného dříče, který vystřídá všechny dřívější „polámané“ a dožívající typy. Už nikdo nerozbíjí zrcadla a odraz světa v nás

je poprvé v dějinách adekvátní. Na okamžik připustme, že Lifšic má pravdu a že

takový socialismus, který zrušil proklaté protiklady dřívějších epoch, opravdu existoval, nebo „před očima vznikal“ ve 30. letech za jeho moskevským oknem. Kdyby stalinský socialismus skutečně odpovídal tomu, co prohlašoval, na místě „avantgardy 20. let“ by v umění skutečně vzniklo cosi principiálně nového, nebývalého, co by dokazovalo realnost socialistického vítězství, ale ve skutečnosti toho na tom místě moc nevzniklo kromě primitivních propagandistických klišé, inkvizitorské cenzury a hrubého kopírování polovičaté pochopené předrevoluční „klasyky“. Pro mě jsou vulgární ubohost, dávivá tučnost a estetická bída socrealismu, jeho návrat k tem nejjednodušším formám buržoazní „pěknosti“, „podobnosti“ a dokonce i pompézního imperiálního „luxusu a velkoleposti“ jedním z hlavních důkazů, že touha se vydávala za skutečnost – socialismus, z jehož tribuny Lifšic pranýřoval „modernisty“, nikdy neexistoval. V tom spočívá hlavní lež stalinské a vůbec sovětské kulturní politiky. Sovětská oficiální kultura a všechna její média tvořily totální instalaci, která zobrazovala nové občany a nové společenské uspořádání, k jehož vybudování nikdy nedošlo. Žádné „avantgardismy“ v tom spektaklu být nemohly, protože zobrazovaly všechny přežitě buržoazní protimluvy. Sám fakt, že se v SSSR objevilo „neoficiální umění“, zpochybňoval realnost sovětské identity a pravdivost propagandy, obnažoval přítomnost „dřívějších“, maskovaných protimluvů ve společnosti i v duši. Kdyby propaganda byla pravdou, sovětská kultura, která Lifšicovi ztěleshovala veškerou estetickou zkušenost lidstva, by byla čímsi principiálně novým a ohromujícím, a nejen souborem naprosto primitivních a vesměs „buržoazních“ postupů a požadavků, vypůjčených z 19. století. Vzpomeňme si na oblíbenou mantru socrealistů: „učit se od klasiků“. Nic srovnatelného s „avantgardou 20. let“ a tím spíš nic, co by ji „převyšovalo“, na oficiálním sovětském území za půl století nevzniklo. Když Walter Benjamin přijel na konci 20. let do bolševické Moskvy, ze všech sil se snažil najít první výhonky té bezprecedentní komunistické superkultury, která by vystřídala avantgardu, ale nic takového ke svému zoufalému zklamání nenašel. Jedinou důstojnou postavou, v níž Lifšic ve 30. letech viděl počátky nové postavantgardní sovětské kultury, byl Andrej Platonov, ale i ten Lifšicovu teorii vyvracel, byl „posledním avantgardistou“, který se ke stalinskému dvoru v nejmenším nehodil.

Připustme, že Lifšic nemá pravdu historicky, ale aspoň teoreticky, v rovině modelu, a ne jeho realizace. Ale i v takovém případě v blízké budoucnosti bude právě „avantgardní umění“ sloužit revoluci, odmítat spektakl, zdvorovat „kulturní průmyslu“ (termín Adorna), dávat šanci vynalezení nové revoluční citlivosti. Tak to bude vypadat přinejmenším proto, že se nacházíme uvnitř týchž nepřekonatných protimluvů, které probouzejí energii a patos avantgardy, a nikoli v nějaké nové společnosti nových lidí. A také proto, že umělecká avantgarda představuje ná-zornou dialektiku – rozřezávání těch obrazů/pojmů, které se nám dosud zdály nedělitelné, a naopak spojení do jednoho celku polovin obrazů/pojmů, u nichž se zdálo, že nemají nic společného. Hlavní operací revolučního myšlení je „rekon-

strukce obrazu“ v jeho očekávané celistvosti. „Avantgarda“ znamená překonání automatismu našeho vnímání a radikální narušení našich očekávání od „umění“. Takové překonání a narušení zapojuje představivost a spojuje nás s utopickým. Představivost je zdrojem všech alternativ vládnoucích vztahů a utopické je magnetem všech vzpou.

Zkrátka, když řeč přijde na současné umění, dávám zatím přednost Adornovi, i když to není tak stylové jako Lifšic, o od představitele „nové levice“ to není zrovna nečekané. Ale mám dojem, že hádat, jak to dopadne po revoluci, už není naše věc. Nebo že bychom se pokusili vyjasnit, jaké bude umění v postkapitalistickém světě, cestou pokusu?

Z ruského originálu *Těni na stěně*, otištěného v knize *Pop-marksizm (Svobodnoje marksistskoje izdatel'stvo, 2014)* přeložila Alena Machoninová

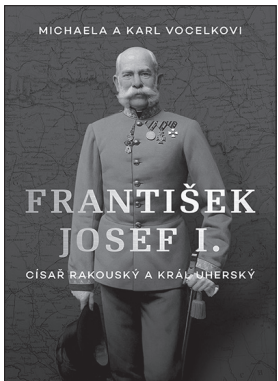
• PASEKA •

Alice Munroová *Veřejná tajemství*

Hrdinky knihy Alice Munroové čelí náhlému zvratu, ohrožení nebo nutnosti přijmout novou životní roli. Držitelka Nobelovy ceny za literaturu rozehrává příběhy lásky, kterou hrdinky hledají, ztrácejí či znovu nalézají, případně konfliktů spojených s temnějšími stránkami sexuality a mezilidských vztahů. Zasadila je do nedávné i vzdálenější minulosti a také do méně obvyklých lokalit Austrálie či Balkánu. Vliv náhody, nečekaného setkání nebo překvapivého odhalení proměňuje zdánlivě obyčejné životy v nezapomenutelná dramata.

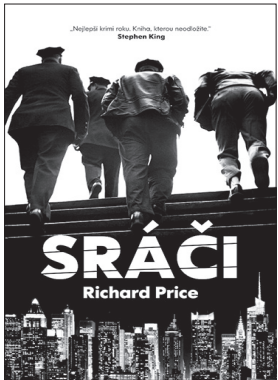
Přeložila Zuzana Mayerová, 280 stran, 329 korun

Michaela a Karl Vocelkovi *František Josef I. Císař rakouský a král uherský*

Málokterý monarcha splývá s představou domnělých „starých dobrých časů“ jako poslední habsburský císař. V moderně a čtivě pojatém životopise není však pro nostalgii místo. Představuje muže v centru vytrvalých politických a soukromých bouří, čelícího nejtvrdějším ranám osudu. Krásná Sisi, s níž se oženil z lásky, se mu postupně odcizila, korunní princ Rudolf spáchal na zámku Mayerling v roce 1889 skandální sebevraždu, bratr Maxmilián I. Mexický byl roku 1867 po rozsudku revolučního tribunálu popraven. Slova, jimiž v roce 1898 komentoval zavraždění své manželky, zcela odpovídají trpkým skutečnostem jeho života: „Na tomto světě ničeho nezůstanu ušetřen!“

Přeložila Zlata Kufnerová, 416 stran, 445 korun

Richard Price: *Sráči*

V polovině devadesátých let byl Billy Graves jedním ze skupiny policistů zvyklých čelit zločinu v Jižním Bronxu podle hesla „účel světi prostředky“. Poté co mu vyhlídly na postup pokazilo neúmyslné postřelení desetiletého chlapce, pracuje dnes jako seržant v manhattanské noční hlídce připravující podklady pro vyšetřovatele v denní službě. Americký klasik, kterého proslavily i seriály HBO Jedna Noc a The Wire, vychází konečně poprvé v češtině. A v překladu Pavla Dominika, který se jinak stará o edici Vladimira Nabokova. Sráči jsou strhující román plný úžasných detailů z policejního prostředí a prokreslených postav.

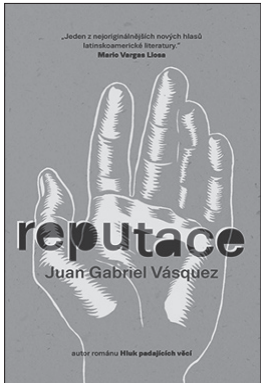
Přeložil Pavel Dominik, 360 stran, 299 korun

Julia Shawová *Iluze paměti: Falešné vzpomínky a proč jim věříme*

Stává se vám, že najednou zapomenete, co jste chtěli udělat? Nemůžete přijít na jméno známému, kterého jste právě potkali? Tímto způsobem paměť chybuje celkem běžně. Co když se ale dopouští naprosto zásadních omylů, co když vámi dokonce manipuluje a vytváří vlastní verze vzpomínek a vybájenou minulost? Forenzní psycholožka Julia Shawová ve své knize zkoumá různé způsoby, kterými nás mozek vede za nos. Staví na skutečných případech falešných přiznání, přiznání ke zločinům, jež se nikdy nestaly, ukradených vzpomínek cizích lidí a bludech všeho druhu.

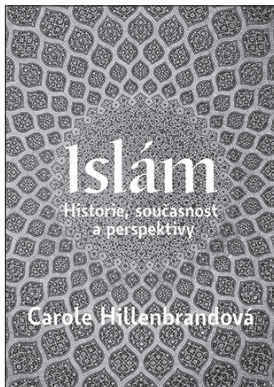
Přeložil Petr Holčák, 288 stran, 329 korun

Juan Gabriel Vásquez: *Reputace*

Kreslíř a karikaturista Javier Mallarino je žijící legenda politické satiry, člověk, jehož pero má už léta moc rozhodovat o osudech druhých. Právě ve chvíli, kdy se ocitá na vrcholu kariéry a přebírá vysoké státní vyznamenání, jej však setkání s neznámou mladou ženou náhle konfrontuje s téměř třicet let starou událostí, kterou mezitím vytěsnil z paměti, a zásadně zpochybní jeho reputaci a hodnotu jeho celoživotního díla. Mistrně komponovaný text od největší současné osobnosti latinskoamerické literatury upomíná na vrcholné prózy Iana McEwana či J. M. Coetzeeho a je působivým zamyšlením nad dvojsečnou mocí médií i lidské paměti.

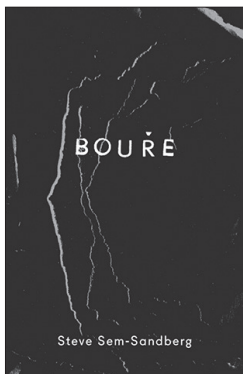
Přeložila Anežka Charvátová, 184 stran, 249 korun

Carole Hillenbrandová *Islám*

Kniha renomované historičky usiluje přispět k pochopení složité reality islámského světa a představit především jeho různorodost a pestrost. Nezabývá se jen jedním tématem a nevyužívá současnou hysterii. Čtivý a přehledný výklad, bohatě obrazově vybavený a určený všem zájemcům o danou problematiku, se věnuje vzniku islámu, jeho historii i současnosti, všem náboženským stanoviskům, moderním liberálnějším proudům, teologii, filosofii, aktuálně často diskutovaným tématům, jako jsou džihád či terorismus, ale i každodennosti, politice či postavení žen v islámském světě.

Přeložila Jitka Jeníková, 304 stran, 440 korun

Steve Sem-Sandberg *Bouře*

V tajemném románu spojil známý švédský autor Steve Sem-Sandberg (Chudí v Lodži) slavnou Shakespearovu hru a vlastní fascinaci stopami druhé světové války. „Neměl jsem se na ostrov vracet, ale vrátil jsem se,“ říká Andreas na začátku své cesty za záhadami vlastní minulosti. Během své cesty vzpomínkami i ponurou současností se musí vyrovnat s dědictvím po právě zemřelém pěstounovi, nevysvětlitelným odmítavým chování sestry Minny, stopami po tragicky zahynulých rodičích i osobou ostrovního vládce Kaufmanna, zrádce, který si po válce odseděl svůj trest.

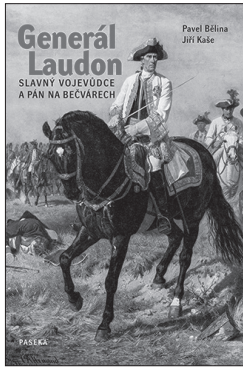
Přeložila Dagmar Hartlová, 232 stran, 269 korun

Karel Ryška, Jan Šrámek *Pionýři a roboti*

V přehledně uspořádané knize se nesetkávají pouze titulní pionýři a roboti, ale i nejrůznější oblasti výtvarné tvorby – od ilustrací v dětských časopisech a diafilmů přes díla ovlivněná bruselským stylem i americkou karikaturou až po odvážná zobrazení hrůzy, smrti a erotiky v publikacích pro dospělé. Objevná monografie badatelů v oblasti výtvarné kultury mapuje zlatou éru československé ilustrace, kdy po letech stalinistického socialistického realismu začaly do vizuální tvorby pronikat nejprogresivnější postupy.

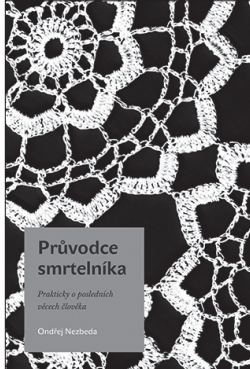
160 stran, 349 korun

Pavel Bělina, Jiří Kaše *Generál Laudon*

Ačkoli si s Laudonovým jménem spojujeme už jen známou písničku, jeho dobrodružný příběh nabízí mnohá překvapení. Vojevůdce, působící v 18. století ve službách Marie Terezie a jejích synů Josefa II. a Leopolda II. a budící hrůzu v řadách nepřítelů, se z majora během tří let vyšvihl do hodnosti podmaršála, za svoji kariéru dosáhl nejvyšších vojenských poct a roku 1778 byl jmenován polním maršálem. Český čtenář se podívá, kolik míst v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je s tímto válečníkem spjato. Monografie dvou uznávaných českých historiků zachycuje nejen význačnou osobnost a její život, nýbrž i její stopy v našich dějinách, místopisu a umění.

328 stran, 398 korun

Ondřej Nezbeda *Průvodce smrtelníka*

Podle Ondřeje Nezbedy náš vztah ke smrti vystihují výrazy jako bezradnost, strach a pasivita. Možná překvapivě pozitivně laděný Průvodce smrtelníka nemá bořit tabu, nýbrž podat pomocnou ruku. Autor odpovídá na základní otázky spjaté s péčí o umírající a nevyčísitelné nemocné: jak zajistit domácí péči o nemocného, jak funguje domácí hospic, jak lze léčit bolest, co je třeba zajistit během umírání a bezprostředně poté, ale také například jak hovořit s umírajícím o jeho přáních. Věnuje se citlivým tématům, jako jsou umírání dětí nebo eutanazie. Vedle praktických rad kniha přináší řadu osobních příběhů a rozhovorů s odborníky.

288 stran, 249 korun

www.paseka.cz